

Egy fantomszerző látomása a forradalom fantomjáról

1992. november 10-én forró hangulatú színházi este részese lehettem a prágai Činoherní klubban. Egy számomra akkor még teljességgel ismeretlen szerző, bizonyos Lev Birinszkij *Mumraj*, azaz *Zürzavar* című tragikomédiáját adták Ladislav Smoček ötletgazdag, a szatirikus túlzásokat is bátran érvényesítő rendezésében, s a nagystílus szélhámosok és riadt kisemberek utánözhatatlan elegyét előállítani képes, fékezhetetlen humorú Petr Nárožnýval a Kormányzó szerepében. Az idő tájt Prága a rendszerváltás második fordulójának lázában égett (javában folyt Csehszlovákia és Szlovákia szétválása), s a leghíresebb cseh színházi műhely jórészt fiatalokból álló közönségére egy tényföltáró publicisztika fölkavaró elevenségével hatott a közeli múltból jól ismert hatalmi és forradalmi helyzetek és mechanizmusok — gyakran a ráció határait is túllépő — működésének könyörtelen leleplezése.

Pedig a darab az 1905-ös orosz forradalom egyszerre szörnyű és nevetséges visszasságait pellengérezte ki. Egyfelől a forradalmárok szálnalmas éretlenségét, ahogyan zavaros eszméik nevében bárki életéről gátlástalanul döntenek, s bármely népréteg képviselőt önkényesen kisajátítják; másfelől a hatalmon lévő hivatalnokok végtelen korruptségát, ahogyan anyagi érdekeik védelmében még az általuk fönntartott rendszer aláaknázásától sem riadnak vissza; harmadsorban pedig a két oldal tragikomikus összefonódását, amikor a szemben álló figurák kölcsönös manipulációik révén egymás szerepében találják magukat: az állami tisztviselők fáradoznak zavargások kioltásán, az anarchisták meg a közrend és a lojalitás megőrzésére törekednek. (A képtelen történet fordulatai mögött az 1905-ös oroszországi események tényleges, ám csak hosszú évekkel később kiderült mozgatórugói sejtettek föl: mint tudjuk, a forradalom egyes hőseiről bebizonyosodott, hogy fizetett besúgók voltak; a leglázázóbb kiáltványokat és röpiratokat a titkosrendőrség pétervári háziyomdájában állították elő; bizonyos fölkeléseket éppen azok a cári ügynökök szervezték, akik aztán pecsétes kinevezéssel ezek elfojtását irányították; s a kormány tagjai ellen elkövetett sikeres vagy sikertelen merényletek tervét ugyancsak a cári titkosszolgálat boszorkánykonyhájában főzték ki, hogy aztán megtorló akciókat foganatosíthassanak.) A darabbéli forradalom, mint egy elszabadult fantom, kaotikus táncot járt, a szereplők összekeveredtek, már senki sem tudta, melyik félhez tartozik, s mi az érdeke, hogy a zürzavart megszüntesse vagy tartósítsa.

Gogoli malíciával, Szuhovo-Kobilin-i kiméletlenséggel és bulgakovi éleslátással megírt szatíra bontakozott ki a színpadon, ráadásul a Scribe által kifejlesztett francia vígjátékeszmény, a „jól megcsinált darab” cselekménybonyolítási szabályait követve, sarkított helyzetekkel, remekül megrajzolt típusokkal és találó poénokkal fűszerezve (utóbbiak még mellettem ülő barátaim rögtönzött fordításában is élvezhetők voltak). A darab keletkezési idejét kapásból a sztálinizmus időszakára, de legkorábban századunk harmincas éveire tettem, s magamban el is helyeztem a művet Bulgakov és Erdman hasonló szellemű alkotásai közé. A szerző ismeretlensége csöppet sem zavart: föltételeztem, hogy a forradalom működési rendellenességeinek ilyen nyers és vitriolos ábrázolása hosszú szibériai lágeréveket és tartós agyonhallgatást eredményezett. Eszembe jutott a Nyikolaj Erdman drámáinak színre viteléért vívott szélmalomharcunk: a Szovjetunió Szerzői Jegyvédő Hi-

vatala egészen a nyolcvanas évek közepéig makacsul azt hangoztatta, hogy ilyen nevű szovjet író nem létezik, így nem adhat játékjogot komédiáira, hiába jelentek meg azok Nyugaton mind oroszul, mind más világnyelveken. Sajnálatosan természetesnek tűnt tehát számomra, hogy Birinszkij nevével és darabjával csak a totalitárius rendszerek európai összeomlása után találkozhattam.

Annál nagyobb volt a meglepetésem, amikor a szünetben az előadás műsorfűzetét böngészve egy régi színházi plakát reprodukciójára bukkantam, melynek tanúsága szerint a prágai Nemzeti Színház már 1912. október 1-jén bemutatta Birinszkij tragikomédiáját Vincenc Červinka fordításában és Karel Hašler rendezésében, aki egyben Kozakov szerepét is játszotta. Hihetetlen, gondoltam, hogy ez a darab már akkor megszületett, hogy valaki már öt évvel az úgynevezett Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt, alig hét esztendővel a tollára vett események után ilyen történelmi rálátással rendelkezett. Kicsoda tehát a szerző?

Kérdésemre csak az előadás után kaphattam — korántsem megnyugtató — választ. Barátom és kollégám, Vladimír Procházka, a Činoherní klub dramaturgia félszeg mosoly kíséretében vonta meg a vállát: „Birinszkijről alig tudunk valamit. Néha azt hiszem, egy fantommal van dolgom. Életrajzi adatai bizonytalanok, e művének orosz nyelvű példánya nem ismeretes. Régi színházi lexikonokból kapartam össze azt a kevés tényanyagot, amelyet a műsorfűzetben közzétettem. Eszerint 1885-ben született Kijevben. (Íme, már az első adat hitelessége kétségsbe vonható: a New York Public Library katalógusa ugyanis 1887-re datálja szerzőnk születését. — D. Gy.) Oroszországból már 1901-ben menekülnie kellett, mert tagja volt egy illegális forradalmi szervezetnek, az ún. eszereknek. (Ez az adat is megbízhatatlannak tűnik, hiszen a kispolgári „eszér” párt, amely fölújította az egyéni terror politikáját, csak 1902-ben alakult meg. — D. Gy.) Zsidó származása miatt is üldözték. Ezután Bécsben élt, könyvkereskedő-segédként dolgozott, s éjjelenként tizenkét nyelvből fordított. Az 1905-ös forradalom idején visszatért Oroszországba, ahol majd egy teljes évet töltött. Azután újra Bécsbe menekült. Ott írta meg *Moloch* című forradalmi tragédiáját, ezt 1910-ben bemutatták, és hamarosan Európa-szerte ismertté vált. Ennek a műnek a párja az a komédia, amelyet ma este láttál, s föltehetően 1912-ben keletkezett. Ugyanebben az évben cseh nyelven színpadra került Prágában, és megjelent németül Münchenben, Leo Birinski név alatt, *Narrentanz*, vagyis *Bolondok tánca* címmel. E két drámán kívül Birinszkijnek még egy színdarabjáról tudunk, amely az *Értelmiségiek bálja* címet viseli. A pillanatnyi színházi dicsőség a szerzőt Bécsből Münchenbe sodorta, ahol egy ideig a híres német színész, Joseph Kainz titkáráként dolgozott. (Szintén erősen megkérdőjelezhető adat, mivel a magyarországi születésű Kainz 1910. szeptember 20-án — azaz körülbelül Birinszkij első színpadi sikerével egy időben — Bécsben meghalt. — D. Gy.) Állítólag a német némafilm egyes alkotásaiban is közreműködött mint forgatókönyvíró és rendező. További sorsát homály fedi. Cseh fordítója, Vincenc Červinka 1923-ban megemlíti, hogy Birinszkij »...amennyire ez számomra ismert, valamikor a háború végén« halt meg. Teichmann-nak az 1920-as évek elején Prágában kiadott, német nyelvű *Színházi szótára* Birinszkij halálának időpontjául 1918-at jelöl meg.”

Vladimír ekkor szélesen elmosolyodott: „De ez még nem minden. Az emberi sorsok néha zsidó anekdotákba illő fordulatokat produkálnak. Egy olasz színházi lexikonban (a tizenegy kötetes *Enciclopedia dello spettacolo* második kötetében — D. Gy.) szerepel egy Leo Birinski nevű, az USA-ban letelepedett forgatókönyvíró, aki a harmincas és negyvenes években tíz amerikai film munkatársa volt, és 1944-ben halt

meg. Ő írta többek között a világhírű rendező, Rouben Mamoulian két filmjének — *Énekek éneke*, 1933 és *Éneklő bandita*, 1936 — a forgatókönyvét is. Az olasz színházi lexikon nem tünteti föl az író születési évét és korábbi munkásságát sem. Nem állíthatok bizonyosat, de talán nem járok messze a valóságtól, ha az 1918-ban lsten tudja, miért elsi-
ratott Lev Birinszkijt és Leo Birinskit, akinek nem is volt olyan rossz dol-
ga Amerikában, egy és ugyanazon személynek tekintem. Persze ki
tudja, igazam van-e? Beismerem viszont, hogy e föltételezés tetszik
nekem, hiszen egy ilyen előrelátó férfiú, aki már 1912-ben rámutatott a
forradalmak emberi lényegére, bizonyára hamar fölismerte, hogy a
legjobb lesz eltűnnie a nyugtalan és a zsidókat nem kedvelő Európá-
ból."

Hónapokkal beszélgetésünk után az olasz *Filmlexicon degli autori e delle opere* első szerzői kötetében ugyancsak megtaláltam Leo Bi-
rinski nevét. Az itteni szócikk szerint 1928-tól élt és dolgozott az Egye-
sült Államokban, s az egyetlen korábbi adat arra vonatkozott, hogy ő
írta a neves német rendező, Ewald Andreas Dupont 1925-ben Mün-
chenben készített, *Varieté* című filmjének forgatókönyvét. Minthogy
Lev Birinszkij esetében is a német némafilmgyártás területén kifejtett
munkásságáról szölk az utolsó értesülések, éppen Leo Birinski
1925-ös müncheni filmezése szolgáltathatja a két személy azonosí-
tásához hiányzó láncszemet, s valószínűsítheti Vladimir Procházka
hipotézisét.

1993 tavaszán Vladimir kérésemre elküldte a darab német kiadásá-
nak fénymásolatát. A Georg Müller Verlag gondozásában 1912-ben
Münchenben napvilágot látott gótbetűs kötet nyomtatott ajánlása bizo-
nyos Stefan Kantornak szól, akinek kilétéről semmi közelebbit nem si-
került megtudnom, s aki a neve alapján egyaránt lehetett magyar, len-
gyel vagy német származású is. „A cseh fordítás ugyan orosz nyelvből
készült — írta Vladimir —, de az eredeti szerzői példányt nem tudtuk
megtalálni. A német kiadás viszont nem tüntet föl fordítót, így elképzel-
hető, hogy az évekig Bécsben élő, s németül kitűnően beszélő Birins-
kij maga vállalkozott komédiája átültetésére. Ezért azt javaslom, hogy
németből fordíttassátok le a művet.” Lelkiismeretem megnyugtatósára
utánezettem mind az írónak, mind drámájának az oroszországi
emigráció legnagyobb archívumának tartott párizsi Orosz Könyvtár-
ban, de sem az eredeti szöveg, sem a személyére vonatkozó adatok
nem kerültek elő.

Vladimir arra is figyelmeztetett, hogy a Činoherní klubbal testvér-
színházi kapcsolatban álló Katona József Színháznak már régóta bir-
tokában van egy német nyelvű példány. Érdeklődésemre kiderült,
hogy a színház megrendelésére Bárd Ágnes el is készítette a darab
nyersfordítását *Bohóctánc* címmel, valamint hogy a Katona nem kíván-
ja a művet színre vinni. A magyarországi bemutatás lehetősége iránt ko-
molyan érdeklődő Szegedi Nemzeti Színház viszont Györfly Miklóst
bízta meg a műfordítás földatának elvégzésével.

Időközben a Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tá-
rában is rábukkantam a darab német nyelvű kiadására MI 1135 jel-
zet alatt. A kötet Mészáros Sándor Lászlónak, a Nemzeti Színház
és a Színművészeti Akadémia egykori titkárának jóvoltából jutott a
gyűjtemény birtokába. A példány érdekessége, hogy ismeretlen
kéztől származó, de a könyvvel csaknem egykorú, vélhetőleg szín-
házi előadás céljából készült, professzionális húzásokat és német
nyelvű szövegjavításokat tartalmaz. Valószínűleg sohasem fogjuk
megtudni, hogy a kötet már e bejegyzésekkel került Magyaror-
szágra, vagy a tizes-húszas évek jellemző stílusjegyeit magán vi-
selő kézírás egy — kora európai drámaírodalmának legfrissebb
eredményeit példás éberséggel figyelő, s talán egy izgalmas hazai
bemutató tervét dédelgető — magyar rendezőnek vagy dramaturg-
nak tulajdonítható.

Lev Birinszkij *Bolondok tánca* című tragikomédiáját 1994. január 21-
én vitte közönség elé a Szegedi Nemzeti Színház társulata — a rende-
ző átdolgozásában. Bizom benne, hogy a magyar szöveg mostani
közvetítése hozzájárul ahhoz, hogy e különös sorsú szerző különös
sorsú műve eredeti formájában is színpadaink valamelyikére kerüljön.
„Mert egyet jegyezz meg — villantotta rám szemüvegét Vladimir Pro-
cházka azon a prágai estén —, bármennyire hihetetlen is, ez az ember
ott, Bécsben, 1912-ben mindent tudott. Minden megtörténhető és
megtörténhetetlennek vélt dolgot az addig lezajlott és azután bekövet-
kező forradalmakról.”

Lev Birinszkij

BOLONDOK TÁNCA

Tragikomédia négy felvonásban

Györfly Miklós fordítása

Szereplők

IVÁN HABAROVICS, kormányzó
JELIZAVETA, a felesége
KOLJA, a kormányzó fia első házasságából
LAPKINNÉ
KOZAKOV
MALAHOV
ALEXIS
LENSZKIJ
PAVLOV
HOROWITZ
FOMA
MÁSA
GOLDMANN
IZIDOR, a fia
NYIKITA, öreg paraszt
JANKO, a fia
DERNOV
TITKÁR
AMFISSZA, szolgálo a kormányzó házában
KATYERINA, szolgálo Goldmann házában
BALUKIN
DAVIDOV
DANYILOV
MISKA

forradalmárok

hivatalnokok

A cselekmény egy északi kormányzószáiban játszódik az orosz forra-
dalom alatt

ELSŐ FELVONÁS

Előcsarnok a Kormányzóháznál. A háttérben üvegajtó a verandára, amely a
kertbe vezet. Jobbra, elől ablak, mely az utcára nyílik. Három ajtó: egy a
Kormányzó lakószobáiba, egy Kozakov szobájába, egy pedig a folyosó-
ra. Amfissza öreg, de még jó erőben lévő parasztasszony, takarít — bosz-
szúsan. Nyikita vén, ősz parasztocskas szakadt bundában, lassan, aláza-
tosan kinyitja az üvegajtót, belép. Mélyen meghajol Amfissza előtt

AMFISSZA Maga az? Már ilyen korán! Hordja el magát! (Megragadja
a vállánál, nem éppen durván, kitolja az ajtón, és becsukja azt
mögötte)

Nyikita szó nélkül túri. Látszik, amint megáll a verandán, megvakarja a
füle tövét, aztán távozik

TITKÁR (jön a főbejárat felől. Harmincöt éves, karcsú férfi, kis szöke sza-
kált visel, flegmatikus, álmos, színtelen hangon beszél minden hely-
zetben) J' reggelt! (Egy kis asztalhoz megy, amelyen levelek hever-
nek, feltúrja őket, mint aki keres valamit) Fölkelt már a kormányzó úr?
AMFISSZA (kurtán) Nem.

TITKÁR Hol vannak innen az újságok?

AMFISSZA Beadtam őket a hálószobába.

TITKÁR Egy zöldszalagos nem volt köztük?

AMFISSZA De igen.

TITKÁR Amfissza, menjen be, és próbálja meg észrevétlenül félreten-
ni azt az újságot.

AMFISSZA Dehogyan megyek.

TITKÁR A nagyságos úrnak nem szabad elolvasnia. Van benne vala-
mi, ami nagyon felbosszantaná.

AMFISSZA Bámom is én.

TITKÁR Mi lelta ma? Nem is örül, hogy hazatért a kedvence, Kolja?

AMFISSZA (kurtán) Nem. Ebbe a vircsaftba! — Mondja csak, Kozakov
ezután is itt fog lakni?

Duró Győző

TITKÁR Minden valószínűség szerint.

AMFISSZA Ide hallgasson, titkár úr, beszélnie kell a nagyságos úrral, hogy penderítse ki a házból ezt az átkozott Kozakovot. Gyalázat, hogy mit művel a nagyságos asszonnyal.

TITKÁR Igazán?

KORMÁNYZÓ *(felindultan beront balról)* Ha előkerül a feleségem, mondja neki azt, hogy maga valami fontos dolgot közölt velem, és ezért sürgősen el kellett mennem. *(El akar menni)*

Amfissza elvonul

JELIZAVETA *(az utolsó szavak közben megjelenik abban az ajtóban, ahonnan a Kormányzó jött)* Nem kell menned sehová, most nem fogsz elszököni előlem! *(Határozottan)* Itt maradsz, és jól kibeszéljük magunkat.

KORMÁNYZÓ De... de hát láthatod, hogy nem vagyunk egyedül.

JELIZAVETA *(a Titkárhoz)* Kérem, menjen ki sétálni egyet a kertbe.

KORMÁNYZÓ Valami sürgős dolgot kell vele elintéznem. *(Lopva jelez a Titkárnak, hogy maradjon)*

JELIZAVETA Menjen csak! Jót fog tenni a friss levegő.

Titkár el

Furcsa szokásaid vannak mostanában, fogod magad és egyszerűen elpucolsz.

KORMÁNYZÓ *(rendíthetetlen nyugalommal)* Neked pedig az a furcsa szokásod van mostanában, hogy olyan dolgokba ártod bele magad, amikhez semmi közöd sincs. Alekszejevicset semmi szín alatt nem alkalmazom. A legkisebb posztra sem.

JELIZAVETA Alkalmazni fogod.

KORMÁNYZÓ Nem!

JELIZAVETA De igen!

KORMÁNYZÓ *(megvadul, ordít)* Nem és nem, és nem!

JELIZAVETA De igen és igen, és újra igen!

KORMÁNYZÓ *(gyengén)* Nem.

JELIZAVETA Azt szeretném én látni!

KORMÁNYZÓ *(sírós hangon)* Miért olyan fontos ez neked?

JELIZAVETA Az az én dolgom!

KORMÁNYZÓ Tudom én, mi a szándékom. Már megint a fejedbe vettél valami romantikus ideát. Meg akarod mutatni az embereknek, hogy befolyásos vagy, hogy te uralkodsz a kormányzásban és nem én, hogy hivatalnokokat vehetsz föl és bocsáthatsz el, hogy te „egyéniség” vagy.

JELIZAVETA Így van, ezt akarom, és az akaratomat érvényesíteni is fogom. *(Nagyon élesen)* Nem hagyok békén addig, amíg nem találsz neki állást. Értesz engem? Nem hagyok békén!!

KOZAKOV *(diák, húszéves, be akar jönni a szobájából)* Pardon! *(Viszsa akar húzódni)*

KORMÁNYZÓ *(örvendezik, hogy társaságot kap)* Tessék, jöjjön csak, tessék...

KOZAKOV Nem akarok zavarni...

KORMÁNYZÓ *(bevoncsolja)* De kedves fiatal barátom, egyáltalán nem zavar bennünket. Abszolút nem. Így van, gyermekem?

Kozakov meghajol Jelizaveta előtt

JELIZAVETA *(édesen, kacérul)* Jó reggelt, kedves Kozakov. *(Odayújtja neki csókra a kezét, amit Kozakov próbál nem észrevenni)* Jól aludt, szépet álmódott?

KORMÁNYZÓ *(joviálisan)* No, hiszen, még kérdezed tőle?

Jelizaveta összerázkódik

Mikor mi voltunk fiatalok, mi is szépeket álmódunk, bár keveset aludtunk. A régi időkben nagyon keveset aludt az ember. Hahaha. Rég volt, talán igaz se volt. Ugye, mama?

JELIZAVETA *(rá akar törmedni, de uralkodik magán; édesen)* Kérlek, Iván!

KORMÁNYZÓ Tulajdonképpen igazságtalanság a természet részéről, hogy mindent az ifjúságnak ad, az öregség számlájára. Az ifjúság úgy is megédesíti a valóságot, ha lemond az álmokról. Nem így van? Hiszen öregkorban, mikor az embernek naphosszat egy vén satrafával kell bajlódnia...

JELIZAVETA Iván!...

KORMÁNYZÓ *(bocsánatkérően)* Merőben akadémikusan érte... merőben akadémikusan mondom... igen..., igen..., szóval... mit is akartam mondani... hol hagytam abba?

KOZAKOV *(kicsit kárörvendően)* A vén satrafánál.

KORMÁNYZÓ Igen, igen, pompás az emlékezete. Szóval akkor legalább álmában élhetne át az ember valami kellemeset. Ma éjszaka például egy fekete tehénről álmódtam. Ez szerencsétlenséget jelent. Egészen biztosan.

JELIZAVETA *(főlényesen)* Hogy lehet egy modern ember ilyen babonás?

KORMÁNYZÓ Én mondom neked, szerencsétlenséget jelent. Hiszen te magad olvastad fel nekem az álmoskönyvedből nemrég, hogy szerencsétlenséget jelent.

JELIZAVETA *(lenyeli a dühét, igyekszik magára vonni Kozakov figyelmét)* Elnézését kell kérnem a ma éjszakai háborgatásért.

KORMÁNYZÓ Mi történt? *(Gúnyosan)* Csak nem a mamuskám háborgatta a nyugalmát?

JELIZAVETA Nagyon kérek, hagyd ezeket a tréfákat.

KORMÁNYZÓ *(hirtelen komolyan és szigorúan)* Halálos komolyan kérdelem! *(Haragtól szikrázó szemmel néz a másik kettőre)*

Kozakov felugrik és sápadtan áll. Jelizaveta szintén meg van döbbenve, de félelmét próbálja elrejteti egy teátrális, kihívó póz mögé, amelyhez nehezen szedi össze magát

(Egy ideig átható tekintettel nézi őket, aztán hahotázásban tör ki) Hahaha... Tetszett? Hahaha...

JELIZAVETA *(kis ideig meghökkenve néz maga elé, aztán ő is fölnevet; Kozakov hasonlóképp)* Furcsa ötleteid vannak néha. *(Nevet)*

Kozakov erőlködve nevet

KORMÁNYZÓ *(nevet)* Nos hát, mi volt az a csendháborítás?

JELIZAVETA Az történt, hogy Kolja igen lármásan rángatta Kozakov úr ajtaját.

KORMÁNYZÓ Ahá. Bocsásson meg neki. A szobája azelőtt Koljaé volt, s nem sejtette, hogy most maga lakik benne.

KOZAKOV Nem tesz semmit.

KORMÁNYZÓ De hát miért zárja be az ajtaját belülről?

KOZAKOV *(zavartan)* Az a helyzet... feledékenységből... így szoktam meg *(Egyre jobban zavarba jön)* otthon... apám... szintén be szokta zárni az ajtót.

KORMÁNYZÓ *(melegen)* Nagyon szimpatikusnak találok... hogy így ragaszkodik a családi hagyományokhoz. *(Édesen Jelizavetához)* Azt hiszem, most megyek reggelizni.

JELIZAVETA *(aggódást tettetve)* Még nem reggeliztél? Hát akkor csak menj.

KOZAKOV Ha a nagyságos asszony is menne, én nem akarok zavarni.

KORMÁNYZÓ *(gyorsan)* Nem, nem, a feleségem már reggelizett. Kérem, szórakoztassa őt. Viszontlátásra. *(Gyorsan el)*

JELIZAVETA *(szünet után)* Már nem szeret.

KOZAKOV *(elbátortalanodva hátrál egy lépést)* De igen.

JELIZAVETA Elege van a szerelmemből.

KOZAKOV *(mint fent)* Ó, nem.

JELIZAVETA Soha nem is szeretett!

KOZAKOV *(mint fent)* De igen.

JELIZAVETA Megunt.

KOZAKOV Ó, nem.

JELIZAVETA De igen! Miért nem mutatta ki, mikor a férjem azt a célzást tette?

KOZAKOV *(félénken)* Gondolja, hogy sejt valamit a mi...?

JELIZAVETA Ugyan, nem sejt ez soha semmit. De magának meg kellett volna mondania.

KOZAKOV *(tátott szájjal)* Tessék-ék? Meg kellett volna mondanom neki?

JELIZAVETA *(duzzogva)* Igen. Megfosztott ettől a csodálatos élménytől. Bizonyosra vettem, hogy előlép és bevallja neki, hogy mennyire szeret.

KOZAKOV De...

JELIZAVETA *(felsóhajt)* Igen, megfosztott ettől a csodálatos élménytől, és azonkívül még bezárkózik éjszakára.

KOZAKOV Én... én...

JELIZAVETA Igen, igen, előlem zárkózott be. Ó, maga nem méltó hozzám.

KOZAKOV *(örömmel)* Valóban! Igaza van. *(Megjátszott önfeddéssel)* Nem vagyok méltó a szerelmére.

JELIZAVETA Bocsásson meg, nem gondoltam komolyan.

KOZAKOV *(komoran)* De csak vegye komolyan. Nem vagyok méltó erre a nagy és tiszta szerelemre. Legnemesebb érzéseit tékozolja valakire, aki nem érdemli ezt meg. Elismerem.

JELIZAVETA *(békülékenyen, kacérul)* Csak semmi túlzás. Azt nem szeretem. Igazságtalan önmagához. Inkább csak olyan félénk. *(Beletúr a hajába)* De meg fog javulni, ugye?

KOZAKOV *(halkan)* Igen.

JELIZAVETA És a világon mindennél jobban fog szeretni.

KOZAKOV *(mint fent)* Igen.

JELIZAVETA Legalább mondja azt, hogy nem tud nélkülem élni.

KOZAKOV Nem tudok maga nélkül élni.

Amfissza megjelenik, sötét tekintettel méri végig a másik kettőt

JELIZAVETA *(édesen)* Mi van?

AMFISSZA *(nyersen)* Semmi.

JELIZAVETA *(mint fent)* Mit akarsz?

AMFISSZA *(mint fent)* Takarítani.
 JELIZAVETA Hiszen már kitakarítottál.
 AMFISSZA *(elleneséges pillantást vetve Kozakovra, akinek ez nagyon fáj)* Szanaszét van még egy csomó fölösleges holmi. *(Mogorván helyreloz néhány széket)*
 JELIZAVETA *(édesen)* Hagyd most ezt, kedves Amfissza.
 AMFISSZA *(félre, majmolva)* Kedves Amfissza.
 JELIZAVETA Amfissza, a nagyságos úr néhány barátja jön mindjárt. Kolját köszönteni megérkezése alkalmából. Eredj, készíts elő egy asztalt a kertben a vendégeknek.
 AMFISSZA *(mint fent)* Még ráér.
 JELIZAVETA *(lenyelve mérgét, elnéző mosollyal)* Fura egy nősze-mély, ha ez egyszer a fejébe vesz valamit.

Csöngetnek

(Amfisszához) Csöngettek.
 AMFISSZA *(ügyet se vetve rá)* Hallottam.
 JELIZAVETA *(nagy önuralommal)* Eredj ajtót nyitni.
 AMFISSZA Majd vár egy kicsit. *(Vet még egy megvető pillantást Kozakovra, mire az szégyenlősen lesüti a szemét, aztán el)*
 JELIZAVETA Mondja meg, de őszintén, nem csodálja a türelmemet?
 KOZAKOV Dehogynem.
 JELIZAVETA És a szívjószágomat?
 KOZAKOV Azt is, hogyne.
 JELIZAVETA Idegen tőlem a kicsinyes hiúság, ezt őszintén megmondhatom magának. De néha ott állok önmagam előtt, és azt kér-dem magamtól, én vagyok-e ez, vagy már nem vagyok. Epe nélkül jöttem a világra? És akkor arra gondolok *(Rajongó ábrándozással)*, milyen is lenne, ha minden ember ilyen volna. Sárnya lenne az élet-nek, valóságos paradicsom lenne, egy költemény, amelyet egy cső-nakban szaval el valaki, egy hegyek szegélyezte tavon, naplemen-tekör.
 LAPKINNÉ *(a folyosóról jön)* Jó reggelt. *(Nem vesz tudomást Kozakovról)*
 KOZAKOV *(meghajol előtte, majd nagyon zavartan és kényelmetlenül álldogál, örömmel ragadná meg az alkalmat a távozásra)* Nem aka-rok zavarni.

Jelizaveta tesz egy mozdulatot az ajtó felé, hogy visszatartsa

LAPKINNÉ De hagyd, Kozakov úrnak bizonyára dolga van.

Kozakov meghajol, el

(Fontoskodva nekidurálja magát egy nagy vitának) Ide hallgass, Je-lizaveta! Határozott szándékkal jöttem hozzád... Szándékosan jöttem idejében... hogy beszéljek veled... nem szívesen avatkozom bele mások családi ügyeibe, de... az embernek vannak kötelessé-gei. Most, hogy hazatért a mostohafiad... egyszerűen... *(Megáll, te-kintetét Jelizaveta arcába mélyeszi, végzetterhes hangon)* te meg-csalod a férjedet!
 JELIZAVETA *(örömtelien meglepve)* Te már tudod?
 LAPKINNÉ *(mint fent)* Tudja az egész város!
 JELIZAVETA *(még nagyobb örömmel)* Tényleg? Gondolod, hogy tud-ja a rendőrkapitányé és a postamesterné is?
 LAPKINNÉ Mi közük nekik ehhez?
 JELIZAVETA Hát csak az, hogy megpukkadnak irigységükben.
 LAPKINNÉ Te ezt ilyen könnyen veszed?
 JELIZAVETA Hogy megpukkadnak?
 LAPKINNÉ *(felháborodva)* Nem értelek. Végtere is nem vagy már bak-fis.
 JELIZAVETA Annál inkább eszi majd őket a méreg, hogy irántam még érdeklődnek.
 LAPKINNÉ *(csipősen)* De azt is rebesgetik, hogy te jobban érdeklődsz iránta, mint ő teirántad.
 JELIZAVETA *(felháborodva)* Ez nem igaz! Ki merészel ilyet állítani?
 Egyformán szeretjük egymást. Megkérdezheted őt magát. Behí-vom, jó?
 LAPKINNÉ Nem szükséges.
 JELIZAVETA *(belelovalva magát a dühébe)* Biztos a Szabinszkaja terjeszti ezt a hírt. Egész biztos. De meglakol érte. Az unokaöccsét még ma ki fogják rúgni titkári állásából. El fogom intézni az uram-nál.
 LAPKINNÉ De hát ez mind mellékes. Nem szégyelled magad?
 JELIZAVETA Ki előtt?
 LAPKINNÉ Önmagad előtt.
 JELIZAVETA Ugyan!
 LAPKINNÉ És a férjed előtt?
 JELIZAVETA A férjem előtt? Őrá még nem is gondoltam.

Lapkinné értetlenül megvonja a vállát

Hallod-e, tehetnél nekem egy nagy szívességet. Mondd meg neki te!
 LAPKINNÉ Micsoda-a?
 JELIZAVETA Igen, megkérlek, hogy mondd meg a férjemnek.
 LAPKINNÉ Hogy megcsalod?
 JELIZAVETA Igen.
 LAPKINNÉ Tudod, mekkora botrány lehet ebből?
 JELIZAVETA Hiszen éppen azt szeretném.
 LAPKINNÉ Botrányt?
 JELIZAVETA A fővárosban állítólag minden rendes nőnek megvolt már a maga botránya. Nem tudom, miért kellene nekünk itt vidéken mindenben lemaradnunk.
 LAPKINNÉ Azt hiszem, volt már neked éppen elég botrányod.
 JELIZAVETA *(megvetően)* Itt a négy fal között. Mit érek vele. Bezzeg amiről az egész város beszél.

Látni, amint jön a Kormányzó a veranda felől

Itt jön a férjem, mondd meg neki.
 LAPKINNÉ Meg vagy győződve róla, hogy ezzel szívességet teszek neked?
 JELIZAVETA Igen, mégpedig nagyot.
 LAPKINNÉ Akkor nem teszem meg, *(Méltósággal)* Ilyesmire én nem vállalkozom.

A Kormányzó jön a veranda felől nagy rakás irattal a kezében

JELIZAVETA Iván, a sógornőd valami fontosat akar közölni veled.
 LAPKINNÉ Szó sincs róla.
 JELIZAVETA De igen, de igen. Csak zseniőrizza magát előttem. *(El)*
 LAPKINNÉ *(félre)* Hát azt aztán nem.
 KORMÁNYZÓ Mi történt?
 LAPKINNÉ Semmi a világon. Jelizaveta tréfált. Csak gratulálni akar-tam neked a fiad megérkezéséhez.
 KORMÁNYZÓ Köszönöm.
 LAPKINNÉ Örülsz neki nagyon, ugye?
 KORMÁNYZÓ Hát persze.

Nyikita, mint az előbb, megint kinyitja lassan, alázatosan az üvegajtót, belép és meghajol néhányszor mélyen. A Kormányzó csönget beszél-getés közben. Amfissza megjelenik

(Nyugodtan) Dobja ki ezt az embert.

Megtörténik, mint az előbb, egyetlen szó nélkül, Nyikita sem ellenke-zik. Amfissza azután el, ahol bejött

LAPKINNÉ Már meglelt férfi lehet. Még nem is láttam.
 KORMÁNYZÓ Igazán még én sem. Nagyon komolynak látszik a korá-hoz képest.
 LAPKINNÉ Csakugyan? Akkor biztosan az anyjára ütött, az első fele-ségedre. *(Felsóhajt)* Hát igen, ő aztán komoly asszony volt. *(Ismét felsóhajt)*

A Kormányzó kutató pillantást vet rá oldalról, vajon hová akar kilukadni, aztán úgy dönt, hogy kivárja. Az irataival foglalatloskodik

(Ismét felsóhajt) Hát igen, ha meggondolom. *(Félbehagyja és újra felsóhajt)* Manapság már nincsenek ilyen asszonyok. *(Sóhajt)* Ő az-tán igaz feleség volt. *(Bosszankodik, amiért a Kormányzó nem harap rá a témára)* Neki csak a férje és a gyereke számított. Nem afféle ro-mantikus vadóc volt. *(Észreveszi, hogy kiesett a hangnemből, ismét felsóhajtva)* Hát igen, nem hiszem, hogy neki valaha is eszébe jut-hott volna, hogy a férjén kívül vannak még más férfiak is a világon. *(Sóhajt)* Bizony, ő aztán komoly asszony volt. De hiszen te nem is fi-gyelsz rám.
 KORMÁNYZÓ *(nagyon elfoglaltnak tünteti fel magát)* Ja, úgy, már megbocsáss, de készen vagy a bevezetéssel?
 LAPKINNÉ *(pikírtén)* Bevezetéssel?
 KORMÁNYZÓ Gondolom, akarsz valamit mondani.
 LAPKINNÉ Nem akarok! Csak az első feleségedre emlékeztem. *(Fel-sóhajt megint, mint az előbb)* Úgy bizony, ő komoly asszony volt. *(Sóhajt megint)* Hát igen, ha meggondolom. *(Sóhajt)* Manapság már nincsenek ilyen feleségek.
 KORMÁNYZÓ Ezt még hallottam. Kezdd későbbből.
 LAPKINNÉ Azt hiszem, gúnyt űzöl belőlem.
 KORMÁNYZÓ *(úgy tesz, mintha nem értette volna, papírjaiba mé-lyedve)* Mit mondasz? Bocsáss meg, nem hallottalak.
 LAPKINNÉ Ma veled nem lehet beszélni.
 KORMÁNYZÓ Így van. Bocsáss meg, sürgős elintéznivalóim vannak még. *(Búcsúzkodva)* Majd máskor beszélünk róla.
 LAPKINNÉ Jó. Várhat.
 KORMÁNYZÓ Keresd meg Kolját. Örülni fog, hogy láthat.
 LAPKINNÉ A jó fiú. Milyen öröme telnék most benne az anyjának.

KORMÁNYZÓ (egyetértően) Hát igen.
 LAPKINNÉ (örvendezve, hogy a Kormányzó most belebocsátkozik a témába) Bizony, hogy örülne neki (Sóhaj!) mert ő aztán komoly asz-szony volt. (Visszaül) Nem valami romantikus vadóc.
 KORMÁNYZÓ Igen, de már menni készültél.
 LAPKINNÉ (vadul néz rá) Igen, igen. (Az ajtóhoz menet) Te, mondd csak, Kozakov továbbra is nálatok fog lakni?
 KORMÁNYZÓ (megint oldalról néz rá, megérti, hová akar kilukadni, könnyedén) Kozakov?
 LAPKINNÉ (célzatosan) Igen, Kozakov.

A Kormányzó megint az aktáival foglalatostokodik, és hallgat

(Szünet után, mely alatt nem találja fel magát) Nem vagy kíváncsi, miért kérdezem?
 KORMÁNYZÓ Nem. (Szünet után, kíváncsiság nélkül) Miért kérdezed?
 LAPKINNÉ Ó, Istenem! Hát csak úgy, hátsó szándék nélkül. (Kis szünet) Gondoltam... most, hogy Kolja itthon van, ragaszkodni fogsz hozzá, hogy Kozakov költözzön el.
 KORMÁNYZÓ (butának tetteve magát) Ugyan miért? Nagyon kedvelem. Nagyon kedves, rendes fiatalember.
 LAPKINNÉ (célzatosan) Ó, hogye.
 KORMÁNYZÓ (mint fent) Gondolom, a feleségemnek sincs semmi kifogása ellene.
 LAPKINNÉ (mint fent) Az égvilágon semmi!!
 KORMÁNYZÓ Akkor miért költözzék ki? Egészen beleszokott már a családjukba.
 LAPKINNÉ Ó, de mennyire. — Jobban, mint kellene.
 KORMÁNYZÓ Remélem legalábbis.
 LAPKINNÉ Hát azt teheted.
 KORMÁNYZÓ Akkor viszontlátásra!
 LAPKINNÉ (növekvő dühvel) Mondd, te nem veszel észre semmit a hangomon?
 KORMÁNYZÓ (naivnak tetteve magát) Nem. — Vagy mégis. Valami nincs rendjén. Mintha be lennél rekedve.
 LAPKINNÉ Szó sincs róla! Nem vagyok berekedve (Dühösen ordít), de megcsal a feleséged!
 KORMÁNYZÓ (hevesen) Mit beszélsz? (Dühösen az asztalra csapja az aktacsomót, s az iratok szétszóródva a földre hullanak)
 LAPKINNÉ (kárörvendő várakozással) Igen, igen, igen, megcsal.
 KORMÁNYZÓ (rákiált) Állj, most összekeveredtek az aktáim. A fene egye meg (Sirós hangon), most egy óra hosszat rendezhetem őket. (Letérdel a padlóra, és összeszedi az aktákat, idegesen) Egy... egy... egy... kettő... (Széthányja az aktákat) hol a hármas? (Megtalálja) Három... négy... öt... (Növekvő elégedettséggel, amiért megtalálja a többi) hat... hét... nyolc... kilenc... tíz... tizenegy... (Belepillantva az aktába, csillogó szemmel) Képzeld, Miska elvesztette a pert, kétezer rubel megfizetésére ítélték.
 LAPKINNÉ (örvendezve) Tényleg? Úgy kell a vén smucignak, biztos halálra fogja dühöngeni magát.
 KORMÁNYZÓ (miközben tovább rendez) Hát az lehet... húsz... huszonegy... huszonkettő... (Elégedetten fölemelkedik) Na, együtt van megint az egész paksaméta. (Nyugodtan) Hol is tartottunk?
 LAPKINNÉ (élesen) Hogy megcsal a feleséged.
 KORMÁNYZÓ (megint fölfortyan, pattogva) Nem igaz. Ki mer ilyet állítani? Megölöm, aki ilyet állít, és nincs rá bizonyítéka! Csak kerüljön a szemem elé!
 LAPKINNÉ (kicsit megijedve) Nem kell mindjárt annyira...
 KORMÁNYZÓ (fel-alá szaladgálva a szobában) Megölöm... bárki legyen is az...
 LAPKINNÉ Nem biztos, hogy igaz. Csak fecsegnek az emberek. Biztos nem igaz.
 KORMÁNYZÓ (egyszeriben megnyugodva) Akkor jó.
 LAPKINNÉ Összeviszta locsognak mindenfélét.
 KORMÁNYZÓ Vagy úgy, akkor nincs jelentősége. Ne is beszéljünk róla többet.
 LAPKINNÉ Biztos... de... tudod, beszélnek az emberek...
 KORMÁNYZÓ De ha nem igaz, hisz te magad mondd.
 LAPKINNÉ Hát igen, de... biztos nem, de (Letörli homlokáról az izadtságot) tudod, az embereknek van szemük és (Kitérve) mindig Kozakovval látják a feleségedet.
 KORMÁNYZÓ (szigorúan) Ide figyelj, ezt neked mondom. Kozakovot nem hagyom bántani. A legjobb barátom fia.
 LAPKINNÉ Jó, jó, de ő is csak egyszer fiatal.
 KORMÁNYZÓ Annál romlatlanabb az izlése. Nem hagyom sértegetni a fiút.
 LAPKINNÉ De az emberek azt állítják...
 KORMÁNYZÓ Az emberek nem ismerik Kozakovot, a feleségemet pedig még kevésbé.
 LAPKINNÉ A legtisztább kitérni a szóbeszéd útjából. Muszáj Kozakovnak nálad laknia? El lehetne szállásolni máshol is.
 KORMÁNYZÓ (gúnyosan) Talán nálad.
 LAPKINNÉ Nos, ha ezzel szíveséget teszek neked.

KORMÁNYZÓ Nem!
 LAPKINNÉ Szeretném remélni, hogy nem a pénzhez ragaszkodsz, amit a lakásért fizet.
 KORMÁNYZÓ Nem. Az a pár száz rubel havonta nekem nem számít. (Hirtelen indulatba jön) Nem, nem, és még akkor sem hagynám, hogy elköltözzön, ha nekem kellene fizetnem neki az itt lakásért!
 LAPKINNÉ De miért nem?
 KORMÁNYZÓ (idegesen) Mert szükségem van rá.
 LAPKINNÉ Kozakovra?
 KORMÁNYZÓ (felindultan) Igen.
 LAPKINNÉ Mivégre?
 KORMÁNYZÓ (hevesen) A feleségem miatt.
 LAPKINNÉ (dermedten) Micsoda? Tudsz tehát róla... és eltűröd... fel vagytok háborodva.
 KORMÁNYZÓ (kiáltva) Mert azt akarom, hogy nyugtom legyen.
 LAPKINNÉ Annyira szükségem van már rá?
 KORMÁNYZÓ Igen. A hivatalom, a munkám érdekében. Nem lehetett már kibírni a feleségemet. Egész nap és egész éjjel kötekedett és veszekedett. Mindenbe belekötött. Elviselhetetlen volt. Mióta itt van a fiú a házban, adja a szelídet, a romantikust, bűbajos, és nyugalom van. Nem engedem el a fiút, ha tudj! Isten, mi történik! Igaz, sajnálom. De mindenkinek saját maga a legkedvesebb. Csak nehogy az asszony izzé el őt a háztól a becézgetéseivel; máris reszketek tőle. Képzeld, a szerencsétlen bezárkózik éjszakára.
 LAPKINNÉ (szenzációéhesen) Tényleg? Ne mondd.
 KORMÁNYZÓ Szegény fiú.
 LAPKINNÉ Ez nagyon érdekes. (Ez az újság elfeledtetni vele az előzőt) Mondhatom, roppant érdekes! (Nagy kívánczossággal, hogy szétkürtölje az újságot) Most megbocsáss, mindjárt jövök vissza. Csak átugrom Szabinszkajához, és máris jövök vissza. (Távozni akar gyorsan)

Ekkor belép Kolja; tizenhét éves, de nagyon öregnek és komolynak érzi magát, az élet összes problémáját megoldotta, ellentmondást nem tűrően beszél, valódi komolysággal, nem túlozva. Itt-ott átsüt rajta ifjonti naivitásának napfénye

(Elébe siet) No, lám, hiszen itt van. Édes Koljám. (Átöleli) Hogy vagy, gyermekem?

Kolja kibontakozik az öleléséből

Nem is örülsz, hogy viszontláthatod a nagynénédet?
 KOLJA De igen. Ez azonban még nem ok arra, hogy mindjárt elérzéke-nyüljünk. Papa, téged kerestelek, beszél-nivalóm van veled.
 KORMÁNYZÓ Ugyan mi?
 KOLJA Olyasmi, amit zavar a néni jelenléte.

A Kormányzó és Lapkinné kérdően egymásra néznek

LAPKINNÉ (halkan a Kormányzóhoz) Tud mindent.
 KORMÁNYZÓ (megdöbbenve) Gondolod?
 LAPKINNÉ Egészen biztos. Biztosan elmondta neki valaki.
 KORMÁNYZÓ (nagyon zavartan) Valami komoly dolog?
 KOLJA Igen, papa, nagyon komoly dolog.
 LAPKINNÉ (mint fent, leplezett kárörömmel) Tud mindent.
 KORMÁNYZÓ Talán mégsem olyan sürgős.
 KOLJA (szilárdan) De igen, papa, ettől függ, hogy itt maradok-e vagy sem.
 LAPKINNÉ (mint fent) Tud mindent.
 KORMÁNYZÓ (tanácstalanul) Nem beszélhetnéd meg a nénivel?

Lapkinné tiltakozik

Ő mindenről informálva van.
 KOLJA (mint fent) Nem, papa. Olyan dolgokról van szó, amelyeket egymást közt kell tisztáznunk.
 LAPKINNÉ (örömmel) Nem akarok zavarni.
 KORMÁNYZÓ (próbálja visszatartani) De hát maradj csak... igazán... Mit mondjak neki?
 LAPKINNÉ A te dolgod. Viszlát. (El)
 KORMÁNYZÓ (zavarában elővesz egy aktát, és belenéz, hátat fordítva Koljának) Nos?
 KOLJA Megvárom, amíg félreteszed azt az aktát.
 KORMÁNYZÓ (gyors pillantást vet rá oldalról, aztán leteszi az aktát) Tessék.
 KOLJA Légy szíves, ülj ide hozzám.

A Kormányzó megteszi

(Lendületet vesz, köszörüli a torkát) Apám... (Szünet; megint megköszörüli a torkát, az ifjúság tragikus komolyságával) Apám, a világnézetemről szeretnék veled beszélni.
 KORMÁNYZÓ Miről?

KOLJA *(mint fent)* Az én világnézetemről és a tiédéről.
 KORMÁNYZÓ *(megkönnyebbülve)* Másról nem?
 KOLJA *(mint fent)* Ez számomra nagyon fontos kérdés. Ettől függ, hogy továbbra is itt maradhatok-e nálad vagy nem.
 KORMÁNYZÓ A világnézetéről?
 KOLJA Igen, apám, látni akarom, összefér-e kettőnk világnézete, és lehetséges-e kettőnk között együttélés. Megszoktam, hogy szemébe nézek a tényeknek. Elmúltak azok az idők, amikor az ifjúság szedett-vedett ideológiákkal ámította magát az élet valóságára nézve. Mi az életet olyannak akarjuk venni, amilyen.
 KORMÁNYZÓ *(akinek lassanként visszatér a humorérzéke)* Értem — akkor hát tessék, állok elébe, kérdezz.
 KOLJA Megkönnyítettem a dolgot azzal, hogy már tudakozódtam felőled Péterváron.
 KORMÁNYZÓ *(megijed)* Mit csináltál?
 KOLJA Tudakozódtam.
 KORMÁNYZÓ Megáll az eszem!
 KOLJA Csak kellett tudnom, kinek a házába megyek.
 KORMÁNYZÓ De hiszen az apád vagyok!
 KOLJA Kétségtelen. De ez a világban semmit sem jelent.
 KORMÁNYZÓ Te fiú!
 KOLJA Ha egyszer még nem ismerlek. Az az ítélet, amelyet négy éve, a távozásomkor alkottam rólad, most már semmit sem ér számomra. Érettebb lettem, megszilárdult a világnézetem. Végére is akkoriban nagyon szerettelek.
 KORMÁNYZÓ Szép tőled, hogy nem szégyelled beismerni.
 KOLJA *(naívvul)* Nem, apám, nem szégyellem. Igyekszem továbbra is szeretni téged, ha nem ellenkezik a világnézetemmel.
 KORMÁNYZÓ Reméljük a legjobbakat.
 KOLJA Tudod, apám, főleg azért szerettelek, mert feleségül vetted anyát.

A Kormányzó nagy szemeket mereszt rá

Meggyőződéseim szerint a legtöbb gyerek csak azért bízik olyan kevéssé az apjában, mert az blamáta magát, mikor feleséget választott.
 KORMÁNYZÓ Eszerint az én választásomat helyeseltél?
 KOLJA *(komolyan)* Igen. Anya olyan jó volt, olyan szelíd és olyan csodaszép! *(Gyermekei áhitattal)* Ugye? Ahogy olyan halkan jött-ment, nem volt egy rossz szava senkihez, és esténként mindig odajött az ágyamhoz, és gyengéden megcsókolta a szemem. Ő, miért is kellett olyan korán meghalnia. Pedig mennyire szerette az életet, de menyire.
 KORMÁNYZÓ *(meghatódva csókot nyom a feje búbjára)* Édes fiam.
 KOLJA *(letörülve a könnyeit)* Nehogy azt hidd, hogy szentimentális vagyok. Az a feltevés, hogy valami fiziológiai hibám lehet, amiért valószínűleg eszembe jut anya, mindig könnyek szöknek a szememből.
 KORMÁNYZÓ Ne szégyenkezz emiatt.
 KOLJA Akkor is gyűlölöm, gyűlölöm a szentimentalizmust! *(Őszinte csodálattal)* Annyira tetszett benned az is, hogy nem vagy szentimentális. Sok minden elárulta nekem, különösen anya halála után.

A Kormányzó összevonja a szemöldökét

Volt abban valami férfiasan szép, ahogy magadba fojtottad fájdalmadat. Nem vette észre senki, pedig biztosan nagyon fájt.
 KORMÁNYZÓ *(gyorsan)* Hogyne, de mennyire.
 KOLJA És ahogy férfiasan átléptél minden szentimentalizmuson, és azonnal, már négy hét múlva, újra megházasodtál.

A Kormányzó fészkelődik a széken

Ez nagyon szép volt tőled, apa. *(Megragadja a kezét)* Igaz, annak idején egy kicsit fájt. Át is sirtam sok éjszakát. *(Mintegy bocsánatkérésül)* Hiszen olyan fiatal voltam még akkor; de azt mondtam magamban: ez aztán a férfi, aki két lábbal az élet talaján áll. Őrá büszke lehetsz. *(Megszorítja a kezét)* És én büszke is voltam rád, apa.
 KORMÁNYZÓ *(megszorítja a kezét, de zavarában meggörnyed)* Jó, jó, fiacskám, de..., de... a világnézetéről akartál velem beszélni.
 KOLJA Igen, apám. *(Nekifoháskodik)*

A Kormányzó megkönnyebbülten felsóhajt

(Szünet után) Apám, nem akarlak megsérteni, azt aztán igazán nem. De az igazságot nem titkolhatom el előled: én legmélyebb meggyőződéseim szerint — *(Letaglózóan)* marxista vagyok.
 KORMÁNYZÓ *(egyáltalán nincs megrémülve)* Ne mondd. Csak ugyan?
 KOLJA *(sértetten, amiért nincs nagyobb hatással az apjára)* Igen.
 KORMÁNYZÓ *(könnyedén)* Szóval marxista vagy.
 KOLJA *(szilárdul, tragikusan)* Igen.
 KORMÁNYZÓ Nos hát, ez talán mégsem olyan súlyos.

KOLJA *(ellenkezve)* Apám, ez igenis nagyon súlyos dolog. *(Valami végképp megsemmisítőt akar mondani)* A marxisták... a marxisták a marxizmus tanait vallják.
 KORMÁNYZÓ Igazán? *(Részvéttel)* A marxizmus tanait vallják? Nahát, hogy mik vannak. *(Vigasztalva magát)* De hát hogyha ez mulattatja őket.
 KOLJA Apám, ők ezt halálosan komolyan veszik. A marxizmus a jövő vallása.
 KORMÁNYZÓ *(sajnálkozva)* Ó!
 KOLJA A marxizmus az egész tudományt a feje tetejére állította.
 KORMÁNYZÓ Na és akkor. Mi közöm nekem ehhez?
 KOLJA Apám, te nem mersed fel a dolog horderejéért. A marxizmus a materialista történelemfelfogást hirdeti.
 KORMÁNYZÓ *(végre felfogja)* Vagy úgy! — Az micsoda?
 KOLJA *(oktatólag)* A materialista történelemfelfogás — hadd járjakaljak közben fel és alá, így szoktam meg.
 KORMÁNYZÓ Kérlek.
 KOLJA Köszönöm.
 KORMÁNYZÓ De nekem, ugye, megengeded, hogy ülve maradjak, én így szoktam meg.
 KOLJA Kérlek.
 KORMÁNYZÓ Köszönöm.
 KOLJA *(fel-alá járkalva)* A materialista történelemfelfogás tehát azt állítja, hogy minden kulturális értékünk elsősorban az anyagi érdekből fakad. A szellemi erők mindig csak másodsorban számítanak, mellékesek; a lényeg az anyagi érdek.
 KORMÁNYZÓ *(felkesen)* Az anyagi érdek.
 KOLJA Érted, apám?
 KORMÁNYZÓ De hiszen ez volt mindig a választási jelszavam. Nem is tudtam, hogy marxista vagyok.
 KOLJA *(örömmel)* Csakugyan, apám? Tehát egyetértesz velem?
 KORMÁNYZÓ De még mennyire. Hiszen ez az én világnézetem is ifjúkorom óta —

Kolja magánkívül örömeiben

A szellemi erők mellékesek — a lényeg csak az anyagi érdek. Ha ez így van, akkor a mi összes orosz hivatalnokunk marxista.
 KOLJA Gondolod?
 KORMÁNYZÓ Hát hogyne.
 KOLJA Apám, ennek örülök. Mindig is úgy gondoltam, lehetetlenség, hogy a hivatalnokaink olyan elmaradtak legyenek, amilyenek leírják őket.
 KORMÁNYZÓ Szó sincs róla. A marxizmusban egész Európa élén járnak.
 KOLJA *(sugárzó lelkesedéssel)* Apám, később majd ismertetem veled a tervemet. Dolgozhatunk közösen. Valami nagy dologra készülök. Ez az egyetlen igaz útja Oroszország felszabadításának. Tehát mégiscsak helyes képet alkottam rólad a tudakozódás alapján.
 KORMÁNYZÓ *(humorral)* Végtere is kinél tudakozódtál rólam?
 KOLJA *(egyszerűen)* Egy tudakozóirodánál.
 KORMÁNYZÓ *(dermedten)* Micsoda?
 KOLJA *(mint fent)* Hiszen erre való.
 KORMÁNYZÓ Hogy a gyermekek felvilágosítást kérjenek a szüleikről?
 KOLJA Négy teleírt lapot küldtek nekem.
 KORMÁNYZÓ *(félre)* Üristen! — És mi volt benne?
 KOLJA Hogy nagy szabadságpárti vagy.
 KORMÁNYZÓ *(meghökkenve)* Ez volt a felvilágosításban?
 KOLJA Nos hát, szó szerint talán nem. Erre következtettem belőle. Ugyanis az volt benne, hogy nagyon szabadon bánsz a törvényekkel.
 KORMÁNYZÓ Hm. És más hasonlót is kiolvastál belőle?
 KOLJA Igen.
 KORMÁNYZÓ Például mit még? *(Kényelmesen hátradől a széken, valami mulattatásra számítva)*
 KOLJA Hogy a jelenlegi feleségeden kívül van még egy szeretőd.
 KORMÁNYZÓ *(felugrik)* Hát ez meg mi már megint?
 KOLJA *(nyugodtan)* Marie-nak hívják —
 KORMÁNYZÓ A mennydörgős mennykő csapjon beléje!
 KOLJA És van egy hároméves gyermeke tőled.
 KORMÁNYZÓ *(magánkívül dühében)* Először is ez arcátlanság, másodsor a gyerek két éves és nem hároméves, harmadszor pedig egy szó sem igaz az egészből!!!
 KOLJA De, apa, miért izgatod fel magad ennyire? Beszéljünk egymással úgy, mint férfi a férfival!
 KORMÁNYZÓ Te még zöldfülű vagy, és ne ártsd bele magad ilyen dolgokba.
 KOLJA De papa, hiszen én nem szólok bele. Meggyőződéseim, hogy Marie kisasszony méltó a szerelmedre.
 KORMÁNYZÓ Az áldóját — ne mondj ilyen illetlenségeket.
 KOLJA De hiszen te meg műveled —
 KORMÁNYZÓ Amit én csinálók, az nem illetlenség. Illetlenség csak az, hogy nem találd illetlenségnek.

KOLJA Ezt nem értem.

KORMÁNYZÓ Hiszen a gyermekem vagy...

KOLJA Éppen ezért nem látom be, miért akarod eltitkolni előlem az erényeidet.

KORMÁNYZÓ Az erényeimet!

KOLJA (őszinte csodálattal) Van valami csodálatos abban, apám, ahogy túlteszed magad a burzsoá előítéleteken. — Könyveket, bro-súrákat, újságcikkeket írnak az emberek a polgári házasság ellen, jár a szájuk, de tenni nem tesznek semmit. Te viszont valami bámu-latos egyszerűséggel lépsz túl az egészen, van egy feleséged, és még egy másik nővel is együtt élsz. Van ebben valami hallatlanul po-zitív.

KORMÁNYZÓ (vidáman) Ha ez így megy tovább, a végén még anar-chistát csinálsz belőlem.

KOLJA (csodálattal) De hiszen az is vagy, apám.

KORMÁNYZÓ (humorral) Nagyon kérlek.

KOLJA Legalábbis részben.

KORMÁNYZÓ Ejha.

KOLJA Csak nemrég adtad vissza két forradalmárnak a szabadságát.

KORMÁNYZÓ (nyugtalanodva) Ezt is tudod?

KOLJA Nem kell szégyenkezned miatta.

KORMÁNYZÓ (komolyan) Ide hallgass, fiam. A marxizmusomról és a polgári házasság elleni harcomról nem óhajtok vitatkozni veled, de azt nem hagyom, hogy a hivatali ténykedésemnek szabadságpárti híret keltsék.

KOLJA De hát, apám, szabadon engedted a két forradalmárt, ez csak tény, nem?

KORMÁNYZÓ (idegesen) Persze, persze. Mert ötszáz rubelt kaptam, ha éppen tudni akarod. De nem tűröm, hogy forradalmi hajlamokat fogjanak rám, mindig hűségese hivatalnok voltam.

KOLJA (dermedten) Apám, te csak a pénzért tetted?

KORMÁNYZÓ Nem, nem... ez eszedbe se jusson... én...

KOLJA A pénzt remélhetőleg jótékony célokra...

KORMÁNYZÓ Természetesen, természetesen! Nagyon jótékonyan fektettem be.

KOLJA Látod, rosszabbnak állítod be magad, mint amilyen vagy.

KORMÁNYZÓ Mindenkinek megvannak a maga gyengéi.

KOLJA (felkesülten) Apám, igazán örülök, hogy nyíltan beszélünk minderről. Mindig is az volt a hittétele, hogy a tényekkel farkassze-met kell nézni.

KORMÁNYZÓ Persze, persze.

JELIZAVETA (belép újsággal a kezében) Elment már a sógorod?

KORMÁNYZÓ Mindjárt visszajön.

JELIZAVETA Képzeld, valami nagyon furcsát ír az újság a kormányzó-ságunkról.

KORMÁNYZÓ (rossz lelkiismerettel) Ugyan mit? (Kinyújtja a kezét az újság után)

JELIZAVETA Mondd csak, valóban azt írták a hivatalos lapok, hogy itt, a mi kormányzóságunkban nagy zavargások, felkelések vannak? Hogy forradalom van?

KORMÁNYZÓ Hogyhogy?

JELIZAVETA Ez az újság ugyanis helyesbíti ezt, és azt írja, hogy a hi-vatalos lapok jelentései hamisak, itt igenis tökéletes nyugalom ural-kodik.

KORMÁNYZÓ (nagyon nyugtalanul) Micsoda? Ezt írja az újság? Hogy itt nyugalom van? Hogy itt nincs semmilyen forrada-lom?

KOLJA Ezt hallottam már Péterváron is.

KORMÁNYZÓ (rémülten) Tudják Péterváron?

JELIZAVETA De hiszen itt tényleg nincs forradalom!

KORMÁNYZÓ (izgatottan) Hát persze hogy nincs. Mutasd csak.

JELIZAVETA Még nem olvastam végig.

KORMÁNYZÓ (idegesen) Majd később elolvasod.

JELIZAVETA Nem.

KORMÁNYZÓ (Kolja-hoz) Légy szíves, kicsit menj ki a kertbe.

Kolja el

(Sürgetően) Add már ide. El kell mennem.

JELIZAVETA Itt maradsz. Komoly dologról kell beszélnem veled.

KORMÁNYZÓ (tanácsalattal) Már megint. (Könyörögve) Nagyon kér-lek, legalább most hagyj békén. Azt sem tudom, hol áll a fejem.

JELIZAVETA (kötelkedően) Azt te sose tudod. (Határozottan) Még ma elbocsátod a titkárodat.

KORMÁNYZÓ Hát ez meg micsoda ötlet már megint? Miért bocsáta-nám el? Mit vétett?

JELIZAVETA Az öreg Szabinszkaja fel-alá futkos a városban, és min-denféle badarságot hord össze rólam.

KORMÁNYZÓ Mi köze ehhez a titkárnak?

JELIZAVETA Hogy az unokaöccse!

KORMÁNYZÓ Mit tehet róla?

JELIZAVETA Ne legyen neki ilyen nénikéje! Még ma elbocsátod!

KORMÁNYZÓ De hiszen nem tudom nélkülözni.

JELIZAVETA (ordít) Az nekem teljesen mindegy. Még ma elbocsátod.

KORMÁNYZÓ (egyszerre elveszti a türelmét, az asztalra csap, brutá-lisan) A magasságos kutyauristenit neki!... (Sirós hangra vált át) Szóval mit fecsegett össze a néni, talán el lehet szépen simítani.

JELIZAVETA Képzeld, azt meséli mindenütt, hogy én... (Hirtelen ész-be kap, hevesen pörölve) De hiszen semmi közöd hozzá, még ma fo-god elbocsátani, és kész! Azonnal! (Növekvő dühvel) Különb-en meglátod, mit kapsz. Még ma!

KORMÁNYZÓ (el akar menni) Majd később beszélünk róla.

JELIZAVETA Nem és nem! Nem engedlek el. Itt fogsz várni, míg vissza nem jön, és akkor az én jelenlétémben fogod elbocsátani. Látni aka-rom, hogy érvényesíteni tudom-e még az akaratomat vagy sem!!!

KORMÁNYZÓ (Kozakov szobájának ajtajához lép, bekopog) Koz-a-kov úr!

JELIZAVETA (ordít) Mit akarsz tőle? Ne zavarj! (Mivel Kozakov meg-jelenik az ajtóban, szelíden fejezi be) munka közben!

KOZAKOV Excellenciás uram, parancsoljon.

KORMÁNYZÓ (zavartan) Igen... bocsásson meg... akartam valami... az előbb elfelejtettem... (A vállára teszi a kezét) valami sürgőset akartam magának mondani... istenem... mit is?... igen... igen. Ellá-togat ide néhány barátunk és ismerősünk egy kis harapnivalóra... abból az alkalomból, hogy Kolja visszatért... szólni akartam hát... megkérni magát, ... ugyebár, nem tagadja meg tőlünk az örömet, hogy maga is kijön majd a kertbe... lesz egy kis harapnivaló, a fele-ségem majd megmondja magának ki mindenki lesz még ott. Velünk tart, gyermekem, ugye?

KOZAKOV Sajnos nem tudok.

JELIZAVETA (édesen, kacérul) Csak semmi ellenkezés.

KOZAKOV Most egy pillanatra el kell mennem, de nemsokára visz-szajövök. Kedves barátom, volna szíves ideadni nekem (A lapra mu-tat, mely Jelizaveta mellett hever) az újságot?

JELIZAVETA (először vissza akarja tartani az újságot, de mikor Koz-a-kov kinyújtja érte a kezét, epekedő pillantással átadja neki) Tessék.

KOZAKOV (átnyújtja a Kormányzónak) Tessék.

KORMÁNYZÓ Köszönöm! (Sietve távozni készül) Hát akkor a viszont-látásra, gyermekeim, a viszontlátásra. (El)

JELIZAVETA (valami durcásat készül Kozakovnak mondani) Maga rosszasság, már megint magamra akar hagyni ezekkel a vendégek-kel, akik nem értenek meg engem?

Kozakov siralmas képet vág

AMFISSZA (megjelenik, és mivel már megint együtt találja úrnőjét és Kozakovot, dühöngő hangon jelenti) Egy úr kíván Kozakov úrral be-szélni.

KOZAKOV (rosszul titkolt örömmel, amiért zavarják) Engedje be, ké-rem.

Amfissza bebocsátja Malahovot és kimegy. Malahov belép

(Felugrik) Ah! Barátom, hogy kerülsz te ide?! (Odarohan hozzá; na-gyon melegen üdvözlük egymást) Barátom Ma... (Félbeszakítja ma-gát, mert ráeszmél, hogy a szobában van Jelizaveta; bemutatja Ma-lahovot; zavartan) Engedje meg, excellenciás asszonyom, a bará-tom, ifjúkori barátom, Mal... Mala... Vasszilenko.

JELIZAVETA (nagyon kedvesen) Nagyon örvendek. Messziről jön, ugyebár?

KOZAKOV (gyorsan) Kedves barátom, bejössz, ugye, a szobámba, mindent el kell mesélned. (Jelizavetához) Bocsásson meg, nem akarunk zavarni... gyere! Jó lesz így?

JELIZAVETA Kérem, kérem, uraim, csak nyugodtan maradjanak itt. Ne zavartassák magukat. Nekem a reggeliről kell gondoskodnom. Aztán majd a barátját is hozza ki a kertbe. Szívesen látjuk. (Kozakov-ra vetett epekedő pillantással el)

Malahov figyel a másik kettőt

KOZAKOV (miután meggyőződött róla, hogy Jelizaveta már kívül van, komolyan) Te, én azt hittem, már fölakasztottak.

MALAHOV (ugyanolyan komolyan) Még nem.

KOZAKOV De hát halálra ítélték, nem?

MALAHOV (szárazon) Igen. Ma reggel kellett volna végrehajtani az ité-letet. Megszöktem a börtönből.

KOZAKOV Egyedül?

MALAHOV A végrehajtó bizottság segítségével.

KOZAKOV Ezt pontosan el kell mondanod.

MALAHOV Később. Mondd csak, hol vagyok én itt tulajdonképpen.

Egyáltalán nem ismerem ki magam. Már fel voltam készülve a kivé-zésre. Két szökési kísérletem megghiúsult. Már minden reményt felad-tam. Ekkor, tegnapelőtt, a végrehajtó bizottságnak sikerült megvesz-tegetnie egy börtönőrt, és így meg tudtam szökni. Először azt gondol-tam, hogy a bizottság egy időre áttesz a határon külföldre, de nem. Azt a megbízatást kaptam, hogy utazzam ide, ebbe a kormányzóságba. KOZAKOV Itt nagyobb biztonságban is vagy a rendőrségtől, mint külföldön.

MALAHOV Igen, valami ilyesmit mondtak nekem is. Csak jelentkeztem nálad, azt mondták.

KOZAKOV Nagyon sok barátot fogsz találni a városban. Itt van Mása. Itt van Lenszkij. Itt van Pavlov.

MALAHOV Pavlov? Hisz tővé tesz érte mindent a rendőrség.

KOZAKOV Külföldön és mindenütt, csak itt nem.

MALAHOV Hogyhogy?

KOZAKOV Mert ezt a kormányzóságot forradalommentesen tartjuk.

MALAHOV Ez mit jelent?

KOZAKOV Azt jelenti, hogy ebben a kormányzásban mi, forradalmárok semmiféle forradalmat nem csinálhatunk. Sőt arra kell törekednünk, hogy csírájában fojtsunk el minden forradalmi megmozdulást, ha a lakosság részéről mégis kiindulna, mert itt abszolút semmi gyanúsak nem szabad fölűlnie a fejét.

MALAHOV Ugyan miért nem?

KOZAKOV Hogy nyugodt legyen a rendőrség és minden hatóság, mi pedig veszélytelenül tárolhassuk itt fegyverkészleteinket, irattárainkat, legüldözöttebb forradalmárainkat.

MALAHOV És ez be is válik?

KOZAKOV De még mennyire. Százával élnek itt forradalmárok, rendőr meg összesen is csak néhány, hivatalnok pedig szinte egy se.

MALAHOV És te itt laksz, ebben a házban?

KOZAKOV Igen. Hogy a kormányzónak a haja szála se görbüljön meg.

MALAHOV (nevet) Erre vigyázz!

KOZAKOV Igen, és itt van az irattár is.

MALAHOV A kormányzó házában?

KOZAKOV Igen, hol lehetne biztosabb helyen?

MALAHOV (nevet) Hát persze. De hogyan vitted ezt véghez?

KOZAKOV Elhitettem a kormányzóval, hogy egy fiatalkori barátjának a fia vagyok, és havi ötszáz rubelt fizetek neki a kosztért és kvártélyért.

MALAHOV (nevet) Pompás. Ragyogó. Ez igazán nagyon mulatságos lehet.

KOZAKOV (komoran) Nem annyira, mint képzeled. (Boldogtalanul) Láttad a kormányzó feleségét?

MALAHOV Láthatólag nagyon tetszel neki.

KOZAKOV (felsóhajt) Nagyon. (Mély tragikummal) Nem hagy békén. Kibirhatatlan.

Malahov elnevetné magát

(Szigorúan) Ne neved! (Összerázkódva) Ez rettentően szomorú! Tudom jól, mi mindent tettél a pártért, hányszor kockáztattad az életedet, mennyit sínylődtél börtönökben és Szibériában, de hidd el, mindez semmi azokhoz a győzelmekhez és depressziókhöz képest, amiket emiatt az átkozott boszorkány miatt kell kiállanom.

Malahov alig tudja visszafojtani a nevetését

(Könnyezve dühében) Ne neved, mert megkeserülöd!!

MALAHOV (fuldokolva nyeldest a nevetését) Nem... nem... dehogy... nevetek...

KOZAKOV Éjjel-nappal a nyomomban van, üldöz, és még csak góromba sem lehetek, folyton a szerelmest kell játszanom, a férje pedig előbb-utóbb észre fogja venni. Ő alapjában véve nagyon rendes ember. És most meg hazajött a fiú. És milyen ferde szemmel néz rám a személyzet. Szégyellem magam önmagam előtt, a férj előtt, a fiú előtt, a személyzet előtt, mindenki előtt, szégyellem magam minden ember előtt! (Leroskad egy székre, és a kezébe temeti az arcát)

MALAHOV (őszinte részvétellel simogatja) Szegény, szegény barátom. De ne haragudj, és engedd meg, hogy... muszáj jól kiröhögnöm magam. (Kirobban belőle a nevetés)

Kozakov dühösen felugrik, toporzékol, amitől Malahov még jobban nevet, nem tudja túrtőztetni magát, egyre harsányabban nevet, miközben bocsánatkérően simogatja Kozakovot. Kozakov végül szintén elneveti magát. A Titkár belép jobbról, akar valamit mondani, látja nevetni a másikat, némán figyeli őket, aztán ő is nevet velük. Így megy ez egy ideig

KOZAKOV (nevetés közben magával vonja a szobájába) Gyere... (Mindketten harsányan nevetve el)

A Titkár egyedül marad és a maga álmos módján nevetgél magában

KORMÁNYZÓ (megjelenik az ajtóban, egy darabig homlokráncolva figyel) Elment az esze? Mit nevetgél?

A Titkár pózba vágja magát, abba akarja hagyni a nevetést, de nem tudja

(Brutálisan) Hagyja már abba, a szentségit!

A Titkár elnémul

(Mint fent) Úgy látszik, igencsak nevezhetnékje van. Olvasta ezt? (Odanyújtja neki az újságot) Az van benne, hogy itt nincs forradalom, hogy itt a legteljesebb nyugalom uralkodik, és hogy a hivatalos lapok jelentései hamisak. Olvasta?

TITKÁR (szokott álmos, flegmatikus modorában ismét) Igen.

KORMÁNYZÓ És még tud nevetni?

TITKÁR (mint fent) Már többször írta ezt az újság.

KORMÁNYZÓ (magánkivül) Többször? És nem szólt nekem?

TITKÁR (mint fent) Nem akartam excellenciádat fölöslegesen izgatni.

KORMÁNYZÓ (tombolva) Üristen!... Én... Hiszen tehattunk volna valamilyen intézkedéseket. Ha most megtudja a kormány, hogy itt nincs semmilyen forradalom?

TITKÁR (flegmatikusan) Nem fogja megtudni.

KORMÁNYZÓ (utánozza őt) Nem fogja megtudni! (Ordítva) Meg fogja tudni. Mi a helyzet most? Hónapok óta azt jelentjük, hogy úgy dühöng és tombol itt a forradalom, mint sehol másutt, rubelekreket utaltatunk át a forradalom leküzdésére, rendőrségre, csendőrségre, elesett tisztek és magas állású hivatalnokok özvegyeinek nyugdíjára, forradalmárok által kifosztott pénztárak pótlására, egyszóval mindenre, ami együttjár a forradalmárokkal vívott efféle harccal, és akkor a végén kiderül, hogy mindez nem is igaz, itt egyáltalán nincs semmiféle forradalom, hogy mi az összes pénzt zsebre vágjuk. Gondolja, hogy a kormány ezt elnézi majd nekünk?

TITKÁR (flegmatikusan) Nem.

Nyikita megjelenik, mint az előbb. A Titkár némán galléron ragadja, és minden izgalom nélkül kipenderíti

KORMÁNYZÓ És az egésznek maga az oka. Maga ültette el a fejében ezt az ötletet! Talán tagadja?

TITKÁR (mint fent) Nem. Excellenciád folyton panaszkodott, hogy a kormányzáság kevés mellékjövedelmet hoz, mert itt nem történik semmi.

KORMÁNYZÓ Talán nem volt igazam?! (Dühöngve, érzékeny pontján találva) Egész Oroszországban forradalom van, csak ebben az istenverte porfészekben nincs! Pont az én kormányzóságomban nincs! Mindenütt vagyonokat spóroltak össze a hivatalnokok. Csak itt nem mozdul semmi. Hogyan éljen meg így tisztességesen az ember!? Talán a fizetésből? (Siránkosza) Mindenkinek szerencséje van, csak én voltam világeletemben pechfogel, és az is maradok.

TITKÁR (vigasztalva) De excellenciás uram...

KORMÁNYZÓ Igen, igen, pechfogel vagyok. Vegyük csak a harkovi unokafivéremet. Még csak nem is kormányzó, egyszerű börtönigazgató, és a pasznak olyan szerencséje van, hogy havonta rendszeresen három, uszkve öt forradalmára szökik meg a börtönből. Három, uszkve öt szökevény — minimum — egészen alacsony árfolyamon számolva is nyolc-kilencszáz rubelt hagy hátra. No, tessék. És mi hasznom van nekem az egész forradalomból? Mire megyek vele, hogy kormányzó vagyok, ha itt nem történik semmi, ha az emberek itt mindent eltűnnek, és az ördög tudja, miért, de eszük ágában sincs forradalmat csinálni. Hát nem kétségbeejtő?

TITKÁR (flegmatikusan) Excellenciád másképpen kárpótolta magát. Gondolom, az „ellenforradalom” is csinos kis summát hozott a konyhára.

KORMÁNYZÓ (az asztalra csap, dühösen) Csak el ne kiabálja! — De mire megyek vele, ha a kormány most rájön a svindlire?

TITKÁR (mint fent) Annak nem szabad megtörténnie. Egy pillanatnyi szusszanást sem hagyhatunk neki.

KORMÁNYZÓ De hogyan? Már mindent jelentettünk, amit csak lehet. Annyi rendőrt, azt hiszem, egész Oroszországban nem tettek el láb alól, amennyit mi jelentettünk.

TITKÁR (mint fent) Most valami pozitívabbat, valami egészen különlegeset kellene jelentenünk.

KORMÁNYZÓ De mit?

TITKÁR (mint fent) Mondjuk például, hogy merényletet követtek el excellenciád ellen.

KORMÁNYZÓ Micsoda? Merényletet, ellenem?

TITKÁR (mint fent) Igen.

KORMÁNYZÓ És mit fognak szólni ehhez a fővárosi újságok?

TITKÁR (mint fent) Maguk is nagy szenzációként fogják találni.

KORMÁNYZÓ De hogyan képzei a dolgot?

TITKÁR (mint fent) Igazi merényletnek kellene lennie.

KORMÁNYZÓ De ember!...

TITKÁR (mint fent) Mindenesetre nem egy forradalmár hajtáná végre. (Szünet) Nekünk magunknak kell a dolgot valahogy nyélbe ütnünk.

KORMÁNYZÓ (dühösen ráförmedve) Ez már megint olyan magára valló ötlet! (Hirtelen nyugodt, beleegyező hangon) És mégis, mit gondolsz, hogyan lehetne megcsinálni? Végére is nehezen hajthat-nék bombát saját magamra!

TITKÁR (mint fent) Nem muszáj éppen bombának lennie. Revolver is megteszi.

KORMÁNYZÓ Eresszek golyót a fejembe?!

TITKÁR Nem fontos olyan nagyon pontosan találni.
 KORMÁNYZÓ (ordít) Nem, nem, ilyet én nem teszek! Szó sem lehet róla! Ez nekem túl kockázatos.
 TITKÁR Csak úgy mondtam. Tényleg nem lehet megcsinálni. Tényleg túl kockázatos.
 KORMÁNYZÓ (vitázó hangon) De hogyhogy? Miért lett most egyszerre kockázatos? Mi benne a kockázat?
 TITKÁR Van benne.
 KORMÁNYZÓ (dühösen) Magának mindig ellent kell mondania. Nem látok benne semmi kockázatot. Ellenkezőleg. Remek ötlet. A merénylet a kormány szemében összes előző jelentésünket meg fogja erősíteni.
 TITKÁR (félig meggyőzve) Na, igen. Ez igaz.
 KORMÁNYZÓ Az újságokban is jól hatna...
 TITKÁR (csaknem meg van nyerve) Nem vitás.
 KORMÁNYZÓ És a kormány, gondolom, azt is fogja tudni, hogyan jutalmazza meg áldozatomat.
 TITKÁR Valamilyen rendjelet biztosan kap excellenciád.
 KORMÁNYZÓ Kell, hogy kapjak! És fizetésemelést is. Ez igazán a legkevesebb.
 TITKÁR Tehát úgy véli excellenciád, hogy csináljuk meg a merényletet.
 KORMÁNYZÓ Hát persze. Mihelyt lehet. Talán már ma délután. Igen, ma délután.
 TITKÁR (tőprengve) Ma délután? Nem... az nem megy... de most meg lehetne csinálni.
 KORMÁNYZÓ Most? Itt?
 TITKÁR (álmosan) Igen, az volna a legjobb. Az ilyen dolgok akkor sikerülnek a legjobban, ha nem sokat vacakolunk az előkészületekkel. Azonkívül a ma délelőtt különösen kedvező, mert sok látogató érkezik, hogy gratuláljanak önnek Kolja hazaérkezéséhez. Örömteli hangulat uralkodik. (Kipillant) Már ott is van a rendőrkapitány a kertben, és más vendégek is összegyűltek Kolja körül. Ha most gyorsan cselekszünk, mind ideszaladnak, és mindenki el fogja hinni.
 KORMÁNYZÓ De hogyan akarja csinálni?
 TITKÁR (mint fent) Az ablakhoz állok, leadok két lövést, excellenciád fölbukik, én lármát csapok, az emberek összeszaladnak, és a dolog el van intézve.
 KORMÁNYZÓ És ha be talál jönni valaki?
 TITKÁR Nagyon gyorsnak kell lennünk. (Kipillant) Egy másodperc alatt el lehet intézni. Eppen élénk beszélgetésbe vannak merülve. Gyorsan essen el, én pedig lövök. (Előhúz egy revolvért)
 KORMÁNYZÓ Állj! Ne lőjön! Nem bírom a durranást.
 TITKÁR Fogja be a fülét excellenciád.
 KORMÁNYZÓ (befogja) Nem feketnék le előbb a padlóra, hogy ne kelljen elesnem?
 TITKÁR Ha excellenciád óhajtja, kérem.

A Kormányzó a pamlagra elvesz két párnát, és a padlóra dobja őket, hogy kényelmesen elhelyezkedjék rajtuk

Ez nem megy. Excellenciádnek be kell érnie nélkülük. (Sürgetőn) Ne vesztegessük az időt.
 KORMÁNYZÓ (körülményesen letérdel, és el akar terülni, de hirtelen ijedten felugrik) Jön valaki.
 TITKÁR Dehogy jön.
 KORMÁNYZÓ (ismét elnyújtózik) Na, fekszem már. Lőjön.
 TITKÁR Akkor dugja be a fülét excellenciád.
 KORMÁNYZÓ (ujjaival a fülében) Megtörtént.
 TITKÁR (jobb kezében a revolverrel, bal kezével fél fülét befogva, nagyon álmos hangon) Akkor most lövök. Egy — kettő — három — (Kétszer a levegőbe lő; elteszi a revolvért, kétségbeesést mimel, de még mindig álmos hangon) Úristen, merénylet történt!
 KORMÁNYZÓ (fektéből) Izgatottabban! Több kétségbeesést! Hiszen meghaltam. (Visszafekszik)

Kozakov és Malahov jobbról berontanak, rémülten veszik észre a fekvő Kormányzót

KOZAKOV Szentséges Szüzanyám! Merénylet. El vagyunk veszve!! (Elájul)

Malahov felfogja; a kertből Kolja, Jelizaveta, Lapkinné, több vendég rohan be, köztük néhányan hivatalnoki egyenruhában. Nagy zűrzavar

TITKÁR Merénylet... forradalmárok... az ablakon lőttek be.
 MIND (összevissza) Édes Istenem. Orvost. Gyorsan. (Néhányan elszaladnak orvosért)
 KOLJA (térdel apja mellett) Él... él... lélegzik... Papa, édes, drága papa.
 EGY VENDEG (vezénylőn) Ágyba kell fektetni, míg jön az orvos. Segítsetek. (Megragadják)
 KORMÁNYZÓ (magához tér) Hagyjatok... (Megtört hangon) A székebe. (Beültetik a karosszékebe)

KOLJA Papa, fáj valahol? Hol?
 LAPKINNÉ Ágyba kell fektetni. (A Kormányzóhoz) Már elküldtünk orvost. Gyere, addig lefektetünk.
 KORMÁNYZÓ (siri hangon) Ágyba... Félek, nem kelek fel többé, csak hogy lebecsássanak a hideg földre.

Mind felzokognak és zsebkendőket kapnak elő

(Mint fent) Ne sirjatok. Mindnyájunknak meg kell halni. Kinek előbb, kinek később. (Minden erejét összeszedve) De ne érjen váratlanul a halál. (Feláll, a többiek odaugranak hozzá, ő azonban egy kézmozdulattal elhárítja őket) Hagyjatok magamra a titkárommal. (Nagy erőfeszítéssel, hősiesen) Mielőtt elköltözöm az árnyékvilágból, intézkednem kell néhány fontos kormányügyben. Menjetek, azt a néhány percet, amíg még eszméletemnél vagyok, a hazának kell szentelnem, mert az övé vagyok. Menjetek.

Zokogva indulnak kifelé mind

KOLJA (rajongó lelkesedéssel odarohan az apjához, és kinyújtja feléje a kezét) Apa, te egy hős vagy!!

Függöny

MÁSODIK FELVONÁS

Szoba Goldmann-nál diákolvasókörként berendezve. Mikor a függöny felmegy, az ablakok csukva, a szoba csupa füst. Nagy rendetlenség. Rengeteg cigarettacsikk, a székek összevissza. Az egyik szék teljesen összetörve hever elől

KATYERINA (őreg, bigott parasztasszony belép jobbról. Több rózsafüzért és egy nagy fészületet visel a nyakában. Mikor észreveszi a rendetlenséget, kereszteset vet, azután kiköp. Az ablakhoz megy, böszsen felrántja a két ablakszárnyat, a cigarettacsikkeket és a hamut lesöpri az asztalról a földre, és dühösen zsémbelve kezdi fölállítani és helyrerakni a székeket. Egy közeli templomból harangozás hallatszik. Katyerina ellöki a széket, kereszteset vet, és áhítatos képpel elimádkozik egy rózsafüzért, aztán megfogja újra a széket, és dühösen fölállítja. Seprűt ragad, hogy kiséperjen, s ekkor észreveszi Goldmann-t, amint elhalad az ablak előtt. Utána kiált erős zsidós akcentussal) Goldmann úr, várjon már egy csöppet!
 GOLDMANN (az ablakban) Mi tetszik?
 KATYERINA Csak jöjjön be, és nézze meg, mi van itt.

Goldmann megjelenik az ajtóban, kimondott zsidó típus, igyekszik mindig tájszólástól mentesen beszélni, ami sikerül is neki, mikor lassan beszél

Na, nézzen csak széjjel.
 GOLDMANN Katyerina, hányszor kértelek már, hogy ne jüdlizz, hiszen hál' Istennek keresztény nő vagy, és nincs rá szükséged.
 KATYERINA Mit csináljak? Nem tudok leszokni róla, végtére is húsz éve szolgálok a házában.
 GOLDMANN Nekem személy szerint nincs semmi kifogásom ellene. Ellenkezőleg, nagyon szimpatikus nekem ez a nyelv, és könnyebben lehet rajta érintkezni. De a feleségemnek nincs igénye.
 KATYERINA De hát az asszonya is jüdlizett!
 GOLDMANN Régebben, mielőtt a házat vettük. Mindennek megvan a határa. (Észreveszi a törött széket) Ki művelte ezt?
 KATYERINA Na, ki? A kedves diákjai. Hogy ütné meg őket a guta. De hát maga akarta olvasókörként kiadni a szobát. Itt ülnek éjjel-nappal, ordítanak és smúzolnak bele a kék levegőbe.
 GOLDMANN De hiszen fontos problémákról debattálnak.
 KATYERINA Maga aszongya, tepattálnak, én azt, hogy smúzolnak. És mivégre mindez?
 GOLDMANN Az orosz ifjúságnak ki kell beszélnie magát.
 KATYERINA Kifogás, az van. — Különben a vén Nyikita ma már megint itt volt. Háromszor egymás után.
 GOLDMANN Mit akart?
 KATYERINA Nüná, hát mit?

A vén Nyikita kinyitja az ajtót

Tessék, itt van magának megint.

Nyikita mélyen meghajol, megáll az ajtóban, és a füle tövét vakarja

GOLDMANN No, mit akar nekem mondani már megint?
 NYIKITA Ne legyen hozzám igazságtalan, atyuska.
 GOLDMANN Már miért volnék magához igazságtalan?
 NYIKITA Adjá vissza a fiamat.
 GOLDMANN Hiszen úgy tesz, mintha elloptam volna a fiát.

NYIKITA Atyuska, én azt nem mondom, de adja vissza nekem ötet.
KATYERINA *(fejcsóválva, miközben távozik)* Egy gój, az biza gój mar-
rad.

GOLDMANN Ide hallgasson, Nyikita, maga hetek óta futkos egyik bíróságról a másikra, egyik hivatalnoktól a másikhoz, hogy rám panaszkodjon, amiért állítólag igazságtalan vagyok magával.

NYIKITA Mindenholnan kidobnak.

GOLDMANN Hát akkor. Utazzék végre vissza a falujába.

NYIKITA Vissza kell szerezniem az igazamat.

GOLDMANN Mondja csak, nem fizettem-e a fiáért huszonhárom rubelt készpénzben?

NYIKITA De igen, ez igaz, huszonhárom rubelocskát.

GOLDMANN Na, és most mégis vissza akarja kapni a fiát?

NYIKITA Igen, atyuska, azt akarom.

GOLDMANN És visszafizeti nekem a huszonhárom rubelocskát?

NYIKITA Nem, atyuska, hogyan fizethetném. Hisz az kell nekem.

GOLDMANN Nekem is kell a maga fia.

NYIKITA No, de hát az Isten könyörületességére kérem, ne legyen hozzám igazságtalan.

GOLDMANN Ugyan, hát hadd beszéljünk már értelmesen. Hiszen nem esett maga a feje lágyára.

NYIKITA Nem, atyuska!

GOLDMANN Na, látja! Oroszországban törvény írja elő, hogy csak tíz percent zsidónak szabad tanulni. Érti?

NYIKITA *(értetlenül)* Igen.

GOLDMANN Ha például egy iskolában száz keresztény diák tanul, csak tíz zsidót szabad fölvenni. Ha hatvan, csak hatot. Érti?

NYIKITA *(mint fent)* Igen.

GOLDMANN Ismeri az én Izidoromat, ugye? Igen gyöngye gyermek, mégis éjt-nappallá téve tanult, hogy egészen biztosan megfeleljen a felvételi vizsgán. *(Lágyan)* Sorvadásig magolt szegény fiú, és kitüntetéssel tette le a vizsgát. De amilyen szerencsés, csak ötvenkilenc keresztény diák jelentkezett, és ő csak mint hatodik zsidó jön számításba. Érti?

NYIKITA *(mint fent)* Igen.

GOLDMANN Így nem maradt más választásom, mint hogy szerezsek egy hatvanadik keresztényt. Na, és akkor szaladtam magához, és fogtam a fiát, és tanítatom most az én költségemre.

NYIKITA Minek tanuljon az én fiam? Én se tanultam.

GOLDMANN De mikor megfizetem a tanárokat, a tandíjat, a kosztot, a ruháját, a könyveket, és azonkívül még magának is adtam huszonhárom rubelt készpénzben.

NYIKITA No, igen, ez nagyon szép magától. De ne legyen velem igazságtalan.

GOLDMANN Az Isten szerelmére, hol itt az igazságtalanság? Hiszen eltekintve minden másról, azzal is jól jár, ha egy éhes szájjal kevesebbet kell etetnie.

NYIKITA Persze, atyuska, persze.

GOLDMANN És étvágya, mit mondjak, van neki.

NYIKITA Csakugyan, az van neki, ez családi vonás.

GOLDMANN Nálam pedig kap enni rendszeren.

NYIKITA No, igen, ez nagyon emberbaráti magától. De, atyuska, akkor se legyen velem igazságtalan.

GOLDMANN Megáll az eszem, hol itt az igazságtalanság?! Hiszen maga is azt mondja, hogy emberbaráti cselekszem.

NYIKITA Igen, azt mondom.

GOLDMANN És én mégis igazságtalan vagyok magával?

NYIKITA Igen, atyuska, igazságtalan velem.

GOLDMANN *(növekvő dühvel)* Ide hallgasson, ha tovább vartog itt nekem, a fiával együtt kihajítom.

NYIKITA *(zavartalanul)* Igen, atyuska, de ne legyen igazságtalan velem.

GOLDMANN Uram az égben, mit akarsz tőlem?... Ide hallgasson, elég ebből az ostobaságból! Itt a kalapja, a botja, ott kinn ül a fia és tanul, fogja és takarodjon. Találok majd mást, akit kiképeztethetek a pénzemért.

Nyikita fogja a kalapját és a botját, de nem mozdul

Mi lesz?!

NYIKITA De mit csináljak vele otthon? Hiszen nekünk magunknak sincs mit ennünk. És magánál jó dolga van.

GOLDMANN Akkor meg mit beszél itt igazságtalanságról?

NYIKITA Igen, atyuska, ne legyen hozzám igazságtalan.

GOLDMANN *(a vállára teszi mindkét kezét)* De nagyon kérem, mondja már meg, az ég szerelmére, miféle igazságtalanságról van szó?

NYIKITA Honnan tudjam én azt, atyuska?

GOLDMANN Hát ez több a soknál. Azt se tudja, miféle igazságtalanságról van szó, és egy hónapja nem hagy békén.

NYIKITA Atyuska, az ég könyörületességére kérem, ne legyen hozzám igazságtalan.

GOLDMANN Mondja csak, ki ültette ezt a maga fejébe?

NYIKITA Senki, atyuska, én magam jöttem rá.

GOLDMANN Hát ez magára vall.

NYIKITA És mindenki azt mondja, hogy igazam van.

GOLDMANN Ugyan ki?

NYIKITA Hát a falunkban mindenki.

GOLDMANN Aha — de hát hogyhogy?

NYIKITA Honnan tudjam?

GOLDMANN Tudassa akkor a falujában mindenkivel, hogy el vannak hűyülve.

NYIKITA Igenis, atyuska, tudatni fogom velük. De velem ne legyen igazságtalan.

GOLDMANN Mondja csak, tudják az emberek, hogy pénzt adtam magának, és hogy eltartom a fiát?

NYIKITA Persze hogy tudják.

GOLDMANN És mégis azt mondják, hogy igazságtalan vagyok magához?

NYIKITA Éppen ezért, atyuska!

GOLDMANN Mert pénzt adok magának?

NYIKITA Mind azt mondják, zsidó nem ad ki hiába ennyi pénzt, biztos be akar csapni.

GOLDMANN És hogyan csaphatnám be?

NYIKITA Honnan tudjam én azt, atyuska?

GOLDMANN A falubeliek tudják?

NYIKITA Nem, azt mondják, éppen ez benne a svindli, hogy nem lehet rájönni.

GOLDMANN Még antiszemita is ráadásul! De hiszen nem ok nélkül adom a pénzt, tudja maga is, miért adom.

NYIKITA Hát persze, hogy tudom. De, atyuska, akkor se legyen hozzám igazságtalan.

Goldmann úgy tesz, mintha a falat kaparva akarna kimászni a szobából

Különbön elmegyek a kormányzóhoz.

GOLDMANN Tőlem mehet akár a jóságos atyáuristenhez is.

NYIKITA A jóságos atyáuristenhez *(Keresztet vet)* nem megyek, de a cáratyuskához el fogok zárándokolni, hogy igazságot szerezzen nekem.

GOLDMANN Menjen csak, menjen! De most azonnal. Egy-kettő! *(Az ajtóra mutat)*

Nyikita lassan, alázatosan veszi a kalapját és a botját, és kimegy a szobából

(Kimerülten leül... Egy perc múlva Nyikita ismét belép) Mit akar már megint?

NYIKITA Atyuska, ne legyen hozzám igazságtalan.

GOLDMANN *(felugrik)* Ha még egyszer előjön ezzel, a kutyákkal zavarom el. Takarodjon! *(Kilöki, és becsapja utána az ajtót)* Ffüúú! Még ilyet! *(Az ablakhoz megy és kiszól)* Janko! Gyere be!

Janko, értelmes ábrázatú parasztleány lép be szűk városi öltönyben, hóna alatt könyv, jobb kezében nagy darab feketekenyér, a balban zsemle. Kettőt-kettőt harap a feketekenyérbe, és közben mint valami nyalánkságból, kirág egy falást a zsemléből

Nos, készen vagy a feladattal?

JANKO *(rágva)* Nem.

GOLDMANN Mutasd. Mi ez, földrajz? Mondtam már, hogy földrajzot nem kell tanulnod. A földrajztanár kap ötven rubelt. Vallást, azt kell tanulnod, vallást, a pápa nem ismer tréfát. Lássuk hát, hol a katekizmus?

Janko előhúzza egy könyvet a zsebéből

Ismétljük át a tegnapi feladatot. Hol hagytuk abba?

JANKO Nem tudom.

GOLDMANN Itt, a János jelenéseinél. Nohát akkor ülj le ide, és kezd el! *(Éneklő hangon felolvas neki néhány mondatot az evangéliumokból)*

Janko rágszállva ismétli

IZIDOR *(apró, vézna fiú, Jankóval egykorú, beront, egészen fölhevülve)* Apám, nem láttad Lenszkijt?

GOLDMANN Pfúúú! Hogy megijesztettél! Hol voltál? Hol tekeregsz?

IZIDOR Nem láttad Lenszkijt?

GOLDMANN Mi közöd Lenszkijhez. Törődj a leckéiddel, mert különben megbúsz.

IZIDOR *(legyint)* Ugyan.

GOLDMANN Azt mondd — ugyan: a végén még nem is olyan fontos neked.

IZIDOR Nem is olyan fontos. Most egészen más dolgokkal kell törődni.

GOLDMANN Csakugyan?

IZIDOR Fel kell szabadítani Oroszországot.

GOLDMANN Oroszországot felszabadítani! Én vért izzadok, hogy ezt a gójt megtanítsam az evangéliumokra, ő meg Oroszországot akarja felszabadítani. Mi közöd Oroszországhoz?

IZIDOR Apám, nem szabad így beszélni, lépést kell tartanunk a korrall.
GOLDMANN De ha a kor nem törődik veled, és állandóan faképnél hagy?

IZIDOR Ugyan.

KATYERINA *(megjelenik, hamutartót és gyufát hoz)* Két úr vár kinn magára.

GOLDMANN Miféle urak?

KATYERINA Hát tudom én? *(Az asztalhoz megy, felkiált, keresztet vet, erős zsidós akcentussal)* Szűzanyám, Jézus, Mária és Szent József!

GOLDMANN No, mi az?

KATYERINA *(még egyre hányva a keresztet)* Egy hulla, egy halott hulla.

GOLDMANN Magasságos ég, hol?

KATYERINA Ott az asztal alatt, nem látja a lábát?

GOLDMANN *(lekapja Janko fejéről a kalapot és a saját fejébe nyomja)* Boruch dain emes.

Janko és Izidor reszketve áll

KATYERINA *(megint felkiált, a többiek összerázkódnak)* Jaj nekem! Megmozdult, mozog a hulla.

Mind lélegzetviesszafojtva figyelnek

IZIDOR De hát ez nem hulla, ez Lenszkij!

LENSZKIJ *(hangosan ásit)* Mi az?

GOLDMANN Puh! Így megijedni. Ostoba nőszemély! Hogy lehet megijedni egy hullától! Hiszen a hulla nem bánt.

Lenszkij előmász, nagydarab férfi, fekete hajú, sápadt arcú

KATYERINA Kereshetett volna magának más helyet az alváshoz. Pont az asztal alatt! *(Dühöngve el)*

LENSZKIJ *(odanéz)* Jé, tényleg az asztal alatt voltam. *(Ásit)* Biztos leestem alája. Micsoda átkozott banda. Legalább fölemeltek volna. De ha ezek dumálni kezdenek. Délután háromkor kezdtek vitatkozni. Megszakítás nélkül világos reggelig.

GOLDMANN Ki törte össze a széket?

LENSZKIJ Pavlov. A világbéke szükségességéről szavalt.

GOLDMANN A székemnek?!...

KATYERINA *(beszól)* Várnak az urak!

GOLDMANN Jövök már. *(Az ajtóban Pavlovval ütközik össze)*

PAVLOV *(Izidorhoz, Lenszkijre mutatva)* Tudja már?

IZIDOR *(figyelmezteti Jankóra)* Nem. Janko, menj ki.

JANKO *(rágva)* Meg kell tanulnom kívülről az evangéliumokat.

IZIDOR Eredj csak, mire megtanulod őket kívülről, már nem lesz szükség rájuk. Szóval, csak eredj.

Janko nem mozdul. Pavlov jelt ad Izidornak, hogy vigye ki

Gyere, tanuljunk együtt.

Mindketten el. Ezalatt Lenszkij álmosan ül egy széken

PAVLOV Lenszkij, a rendőrség a nyomodban van.

LENSZKIJ *(álmosan)* Igen? *(Álmatag lassúsággal egy revolvert húz elő a zsebéből és maga elé teszi)* Tőlem.

PAVLOV Már föl is akasztottak.

LENSZKIJ *(mint fent)* Tényleg? Mikor?

PAVLOV Tegnapelőtt.

LENSZKIJ De hiszen élek.

PAVLOV Biztosan tévedsz; itt van fehéren-feketén. *(Kiterít egy újságot)* Szóval. Tessék: *(Olvas)* „Kivégezték Lenszkijt, a terroristát.”

LENSZKIJ *(álmosan)* Ígéretes cím.

PAVLOV Szóval. *(Olvas)* „Tegnap véget ért a terrorista Lenszkij pere, aki részt vett több merényletben, többször letartóztatták már, de titokzatos módon mindig megszökött...”

LENSZKIJ *(álmosan)* Olyan nagyon titokzatos nem volt. A börtönigazgató mindig tudta két héttel előbb.

PAVLOV *(folytatva)* „...szóval, megszökött, és most megint elfogták. Bebizonyosodott Lenszkijről, hogy ő követte el a merényleteket Volszkij kormányzó, Szokolov kormányzó, Borogyin csendőrkapitány, Makarov rendőrpáncsnok, Rohovics börtönőr...”

LENSZKIJ Ne húzd az időt lényegtelen részletekkel. Olvasd tovább...

PAVLOV *(párszor elmormogja még, hogy merénylet ez meg az ellen; hangosan)* „A vádlottat kötél általi halálra ítélték. Az ítéletet tegnap kora reggel már végre is hajtották. Lenszkij halott.”

LENSZKIJ Béke poraira. *(Ásitva)* A jó ég tudja, kit akasztottak föl helyettem.

PAVLOV Remélhetőleg olyasvalakit, aki élvezte.

LENSZKIJ Mindenesetre most visszamegyek Moszkvába.

PAVLOV Te nem vagy eszednél.

LENSZKIJ Most, hogy halott vagyok, megkockáztathatom. *(Össze-*

szedve magát) Igen, így lesz, még ma indulok. Csak nem fognak üldözni, miután kivégezték.

PAVLOV Gondolod?... Azt hiszed, nem tudják, hogy nem téged, hanem másvalakit akasztottak föl? El fognak kapni, találnak nálad valami kiáltványért, és másodsor is fölakasztanak miatta.

LENSZKIJ Gondolod? Egy kiáltványért? Ez egyáltalán nem volna nekem szimpatikus. Szégyellném magam a hóhér előtt.

PAVLOV Ugyan! Akkor már teljesen mindegy lesz neked. A lényeg az, hogy fent himbálódik az ember.

LENSZKIJ Tévedsz. A lényeg az, hogyan kerül oda az ember. Minek küszködtem akkor annyit ezekkel a kormányzókkal és börtönigazgatókkal?

PAVLOV Csak nem akarsz azt mondani, hogy ezért követted el a sok merényletet?

LENSZKIJ De igen. *(Furcsamód jelentősegteljesen)* Csak az akasztófára való kilátásért.

PAVLOV *(nevet)* Ezt nem mondod komolyan.

LENSZKIJ De igen. *(Hozzá hajol, fojtott hangon)* Olyan rettentően félek a természetes haláltól.

Pavlov nevet

(Borzalmas komolyan) Ne neved olyan bután. Van-e aljasabb, megalázóbb, sértőbb dolog, mint megöregedni és ágyban halni meg, szép lassan, végelgyengülésben vagy valami meghűlésben?

PAVLOV Szóval, ennek akarsz elébe vágni?

LENSZKIJ Igen, korunkban az élet túlságosan is biztos. Manapság egyetlen rendes ember se meri megölni a másikat.

PAVLOV Ha annyira szívügyed ez, miért nem ölöd meg saját magad?

LENSZKIJ Ugyan. Ez unalmas és kicsinyes dolog, mint az élet maga. Egy ököl legyen inkább, egy kemény, feszes ököl, amely úgy teríti le az embert, hogy darabokra szakad tőle.

PAVLOV És az akasztófa ez az ököl számodra?

LENSZKIJ Igen. Az ököl, amelyet én magam töltök meg feszítőerővel. Már két éve... körülötte settenkedem... hányszor voltam már a közelében... egész közel hozzá... de mindig elkerültem végül... még ráér... izlelgetni akarom még a pillanatot, amikor lecsap rám és szétmorzsol.

PAVLOV Őrült vagy.

LENSZKIJ *(lassan)* Nem hiszem... Tudod, néha irigylem ezeket a kormányzókat, akiket el kell tennem láb alól. Irigylem őket a feszítőerőnek azért a sűrű hálójaért, amit én vonok köréjük, egyre szorosabban, egyre sűrűbben, míg le nem csapok rájuk, hogy szétlapítsam őket. Csak az a kár, hogy az illető áldozat semmit sem tud erről, és nem is élvezi. Csak akkor szerez róla tudomást, mikor már ott hever holtan.

PAVLOV A végén még szeretné majd értesíteni egy-egy ilyen kormányzót, hogy meg fogod ölni, és arról is, hogyan.

LENSZKIJ Így van. Már többször gondolkodtam azon, vajon jogom van-e hozzá, hogy megfosszak valakit ettől az élvezettől.

PAVLOV Nagyon hálás lenne érte.

LENSZKIJ Sosem lehet tudni.

PAVLOV Mindenesetre különös szabadságarcos vagy. Mindig meggyőződéses forradalmárnak tartottalak.

LENSZKIJ Az is vagyok.

PAVLOV Nono. Hiszen neked nem a szabadság a fontos.

LENSZKIJ Kedves barátom, nekünk, mai forradalmároknak még semmi dolgunk a szabadsággal. A mi dolgunk az, hogy a lehető legnagyobb lármával haljunk meg. Oroszország anyácskáknak akkor talán nyugtalanabb lesz az álma, és legalább egyik oldaláról a másikra fordul.

PAVLOV Nem hiszed tehát, hogy elérünk valami pozitívát?

LENSZKIJ Mi? Ez a kis csapat, amely még azt sem tudja, hogy melyik végén rángassa meg ezt az alvó kolosszust, és a bolondok táncában, amelyet vadul jár körülötte, bukfenceket hány, mint az őrült, hogy el ne sírja magát, amiért olyan nevétségeseznek látszik. Eh! *(Szünet után)* De van egy ötletem. Egy nagyon jó ötletem, egy kiváló ötletem. Nem hinném, hogy célt tévesztene. *(Fel-alá járkál)* Kiváló ötlet. Plehve pendítette meg bennem.

PAVLOV Nincs jobb kezesed?

LENSZKIJ Hagyd csak, pompás fickó volt az a Plehve. Ő ismerte Oroszországot. *(Leül szorosán szembe Pavlovval)* Tudod, mit mondtott egyszer? Oroszországnak, mondta, százharminc millió lakosa van és egymillió forradalmára. Puffantsuk le ezt az egymilliót, és nyugtunk lesz!

PAVLOV *(felháborodva)* És ez annyira tetszik neked?

LENSZKIJ Igen, csak a forradalmároknak maguknak kellene ezt elvégezniük.

PAVLOV *(mint fent)* Te...

LENSZKIJ Tudod... ha így egyszerre, egyetlen napon, egymillió ember agyonlőné magát. Hidd el nekem, ez a durranás fölébresztené Oroszországot.

PAVLOV *(meghökkenve az ötlettől)* Gondolod?

LENSZKIJ Biztosan. Egemillió ember egyetlen napon...

PAVLOV *(elragadtatva, fejét Lenszkihez hajítja, suttogva)* És mindnyájan egyazon okból lemondunk az életéről, amíg fennállnak ezek a viszonyok.

LENSZKIJ *(szintén suttogva)* Igen, ez hatni fog.

PAVLOV *(mint fent)* Egymillió ember.

LENSZKIJ *(mint fent)* Biztosan csatlakozna hozzá még egymillió.

PAVLOV *(mint fent)* Ó, hogyne, szívesen.

LENSZKIJ *(mint fent)* Az orosz ifjúságot meg lehet nyerni ilyen eszméknek.

PAVLOV *(mint fent)* Ó, hogyne, egészen biztosan.

LENSZKIJ *(mint fent)* Gondolj bele, kétmillió ember egyetlen napon.

PAVLOV *(mint fent)* Igen.

LENSZKIJ *(mint fent)* Talán ugyanabban az órában.

PAVLOV *(mint fent)* Igen. *(Hirtelen magához tér, felugrik és felkiált)* Hiszen te örült vagy. Micsoda ötlet. *(Fel-alá szaladgál a szobában)* Örült vagy, értesz engem? Elment az eszed.

LENSZKIJ *(nyugodtan)* Miért vagy ilyen izgatott, ha elment az eszem?

PAVLOV *(szaladgálva)* Mert nincs jogod megörülni. A párté vagy, és és vigyáznod kell az eszedre. El sem utazhatsz innen.

LENSZKIJ De igen.

PAVLOV Nem.

LENSZKIJ De igen.

PAVLOV Megölni sem fogod magad. Nem csak a saját multságodra élsz.

LENSZKIJ Itt a városban semmi szín alatt nem maradok tovább. Hiszen teljesen berozsdásodom.

PAVLOV Kipihened magad itt.

LENSZKIJ Akkor maradhattam volna Szibériában. Mit csináljak itt? Nézzem, hogy éjjel-nappal vitakoztok, és arra ügyeltek, nehogy forradalom törjön ki a városban?

PAVLOV Ez okvetlenül szükséges. Ezt a kormányzóságot forradalommentesen kell tartanunk.

Feltépik az ajtót, és Foma, a szálfatermetű, erős férfi erőszakkal bevoncsolja Alexist, a kicsiny, vézna, tizenhét éves fiút, esetleg a jobb kezével cipeli, a bal kezével pedig befogja a száját. Leülteti egy székre

FOMA Így ni, most már visíthatsz, ahogy csak bírsz. *(A homlokát szárogatja)*

ALEXIS *(alig tudva uralkodni magán, a sírás határán)* Fogok is, senki sem tilthatja meg nekem... hiszen ez... hiszen ez...

PAVLOV Mi történt?

Alexis levegőért kapkod, hogy beszélni tudjon

FOMA Azt kiáltotta, hogy „Éljen a szabadság”.

PAVLOV *(felháborodva Alexishoz)* Ezt merészelted?

LENSZKIJ Mi van abban?

PAVLOV Megfeledezkezel róla, hogy forradalmárok vagyunk.

LENSZKIJ *(nevet)* És akkor nem kiáltozhatjuk azt, hogy „Éljen a szabadság”?

PAVLOV Itt nem. Ebben a városban tilos a forradalom.

LENSZKIJ Attól még nem tör ki forradalom, ha egyvalaki elkiáltja magát, hogy „Éljen a szabadság!”

PAVLOV De igen. Az ilyesmi fertőző. Ismerem jól.

ALEXIS Ugyanolyan meggyőződéses anarchista vagyok, mint ő; hogy jön ahhoz, hogy letartóztasson!

FOMA Örülj, hogy nem a bizottságnál teszek panaszt a függetlensértésed miatt. Garantáltam a bizottságnak a rendet és a nyugalmat a városban, és meg is fogom tartani.

ALEXIS Tudod, mit csináltam Moszkvában egy rendőrrel, mikor csendre intett? Atdam neki egy akkora pofont, hogy ő hallgatott el.

FOMA Egy abszolutista államban ezt megteheted, itt nem.

ALEXIS Nem félek tőled. Annyiszor fogok kiáltozni, ahányszor csak akarok. Csak azért is, csak azért is *(Felugrik egy székre, és ordít, a sírás határán)* „Éljen a szabadság, éljen a szabadság, éljen a szabadság!” *(Harmadszorra kiránt egy piros zsebkendőt, és meglepetéssel)*

PAVLOV *(magánkívül)* Vörös zsebkendő. Megüt a guta. El kell kobozni tőle. *(Lerogy a székre)* Vörös zsebkendő!

Foma ki akarja tépni Alexis kezéből a zsebkendőt, megragadja a bal karját

ALEXIS *(segítségért kiabál)* Rendőrség! Rendőrség! *(Kitépi magát Foma kezéből, és felugrik az asztalra)*

Foma feláll a székre

(Fölmászik a szekrényre, lengeti a zsebkendőt, és kiabál) „Éljen a szabadság!”

FOMA *(mérhetetlen dühében revolvért ránt elő, és rászegezi Alexist)* Add ide a zsebkendőt, vagy lelélek!

Alexis ijedten, megszeppenve átadja neki a zsebkendőt

(Elveszi a zsebkendőt, leszáll a székről és átadja Pavlovnak) Tessék. Dugd el jól!

ALEXIS *(sírva a szekrényről)* A zsebkendőmet akarom. Az az én tulajdonom.

LENSZKIJ Gyere le, anarchista, segítek. *(Segít neki leereszkedni)*

PAVLOV Nem értelek. Mi ütött beléd egyszerre? Hiszen tudod jól, mennyire kell ügyelnünk arra, nehogy valami gyanúra adjunk itt okot. A rendőrség kihasznál minden alkalmat, házkutatásokat tart, megtalálja az irattárunkat, a fegyvereinket, rábukkan a sok forradalmárra. Gondoskodnunk kell róla, hogy mindnyájan nyugodtan viselkedjünk.

ALEXIS *(sírós hangon)* Ez mind rendben is volna, de ő akkor se parancsolgasson nekem. Nem tűröm.

PAVLOV Hogyan jutott egyáltalán eszedbe, hogy kiáltozz az utcán? Csak nem ittál?

ALEXIS Ugyan. Antialkoholista vagyok.

PAVLOV Épphogy csak elmentél innen. Az előbb még egész épkézláb beszédet tartottál.

LENSZKIJ Igen, az önuralom kötelességéről.

PAVLOV Na, tessék.

ALEXIS Nos, útközben eszembe jutott a beszéd, és erre olyan melegség öntött el, hogy ki kellett kiáltanom magamból: „Éljen a szabadság!”

FOMA Ha ilyen dezorganizálóan hatnak rád a beszédeid, mostantól fogva nem fogsz semmilyen beszédet tartani.

PAVLOV Így van.

ALEXIS Még csak az hiányzik.

FOMA De igenis, mostantól fogva nem vehetsz többé részt a vitákon.

ALEXIS Ha nem szabad vitakoznom, akkor mit érek az egész forradalommal?

PAVLOV Igazodnod kell a rendelkezéseinkhez.

ALEXIS De neki akkor sem szabad letartóztatnia *(Megint a sírás határán)* Te, te... rendőr, te! Nem hagyom, hogy ez dirigáljon. Csak azért is... kiabálni fogok és énekelni.

FOMA Csak vigyázz!

ALEXIS Csak azért is, csak azért is énekelem a barikádindulót, igenis, énekelem...

FOMA Ne merészd!

ALEXIS Csak azért is. *(Az asztal mögé húzódik, még egy széket is helyez rá, és a tehetetlen düh könnyeivel a szemében a barikádindulót intonálja)*

FOMA Hagyd abba!

LENSZKIJ Ugyan, hagyd. *(Ő is bekapcsolódik az éneklésbe)*

Pavlov fel van háborodva az éneklés miatt, de ő is harsányan bekapcsolódik. Foma tanácsstalanságában gyorsan becsukja az ablaktáblákat, és mikor a többi három a refrénhez ér, ő is énekelni kezd. Most mindannyiuk arca átszellemült, komoly. A második strófa alatt tiz-tizenkét forradalmár lép be, és már az ajtóban csatlakoznak a dalhoz, majd mind leülnek az asztal köré, és nagy áhitattal elénekelik a második és harmadik strófát. Mélabús hangulat. Mása törekeny, beteges, kistermetű leány, körülbelül huszonegy éves, sápadt, zokogva támaszkodik be, és lerogy egy székre

MIND *(odarahannak hozzá)* Mi történt, Mása?

Mása zokog

PAVLOV *(szelíden)* Mi lelt, Mása?

Mása könnyeivel küszködve próbál beszélni, de a zokogástól nem bír megszólalni

LENSZKIJ No, nyugodj már meg.

PAVLOV Valami baj ért?

MÁSA *(zokogva)* Életem... életem... legszebb... pillanatát éltem át.

LENSZKIJ És ezért sírsz?

MÁSA Bocssátságok meg, nem tehetek másként... olyan lenyűgöző volt. Az utóbbi két évben annyi szörnyűséget kellett átélnem... veletem együtt... az egész elszánt, kemény harcot fölfelé meg lefelé, a számtalan áldozatot a barátaink közül és... hogy túrnunk kellett, ahogy gyötörték és kínozták azokat az embereket, akik mindenki másnál drágábbak voltak nekünk... mint a férget, úgy tiporták el a fiatal, ígéretes embereket, akik fényt és melegséget hozhattak volna az életbe... és közben a tudat, amely mindvégig élt bennünk, hogy ezek az áldozatok mind hiábavalóak, hogy semmit sem fogunk elérni, mert túl kevesen vagyunk... mert elszakadtunk a néptől... mert nem értjük a népet, és a nép se ért bennünket... mindazok a könnyek, amelyeket lenyeltünk, ettől a mostani élménytől egyszerre felszakadtak, és sírnom kell.

PAVLOV De hát mi történt?

MÁSA Valami olyan csodálatos *(Eksztatikus)* valami... az örök fény-

sugarak egyike, amelyek évszázados gyötrelmekkel békítenek ki bennünket. Valami, ami világosan megmutatta nekem, hogy mindazok az áldozatok, amelyeket hoztunk és még hoznunk kell, mégsem voltak hiába, hogy a szakadék, amely elválaszt bennünket a néptől, mégis áthidalható, és hogy eljön a nap, mikor az egész nép bizakodva csatlakozni fog hozzánk, ahogy a népnek az az egyszerű fia lépett most oda hozzám és Miskához.

PAVLOV Miféle ember? Meséld már.

MÁSA *(lelkesen)* Én és Miska beszélgetve megyünk az utcán, és akkor odalép hozzánk egy öreg parasztočka, szerényen, bizalommal... olyan egészen egyszerűen,

Homályosan látszik, amint két alak halad el az ablak előtt

lám csak, Miska már hozza is... Szóval odalép hozzánk, és azt mondja: „Kedveseim, ne hagyjátok, hogy igazságtalanság történjék velem.”

A tempo megjelenik az ajtóban Nyikita, mögötte Miska. Nyikita meghajol

(Miskához) Tudod már, mi az az igazságtalanság, ami érte?

MISKA Nem, még nem. Útközben kifejtettem neki, mi az álláspontunk az agrárkérdésben. Teljesen egyetért a véleményemmel, egyetlen szóval sem mondott ellent.

MIND *(rárontanak Nyikitára)* Mi majd igazságot szolgáltatunk neki.

NYIKITA Igen, ne ténnyé, hogy igazságtalanság történjék velem. A Jankómról van szó.

MÁSA *(a szavába vág)* Nyugodt lehet most már, hogy a nép csatlakozik az ifjúsághoz. Mi majd gondoskodunk róla.

NYIKITA Janko ugyanis a fiam...

MÁSA *(nem hagyja, hogy végigmondja)* Eddig ugyanis az volt a nagy kérdés, hogyan nyerhetjük meg a népet. Most, hogy a probléma szinte magától megoldódott, ilyen csodálatosan egyszerű módon... Hogy hívják, atyuska?

NYIKITA Nyikita.

MÁSA Nem fog csalódni bennünk. *(Emelt hangon)* Nyikita polgártárs.

MIND Brávó! Nyikita polgártárs!

PAVLOV *(a kezét nyújtja neki)* Mi majd igazságot szolgáltatunk magának, Nyikita polgártárs.

NYIKITA Atyuska, a... tanulmányok ügyéről van szó.

PAVLOV *(közbevetve)* Legyen nyugodt, az iskolakérdést is meg fogjuk oldani. Iskolákra van szükség, sok iskolára, ez a lényeg. Nem igaz, Nyikita polgártárs?

NYIKITA Igen, de atyuska, miért kell a fiamnak tanulnia?

ALEXIS *(diadalmasan)* Aha! Halljátok? Csak figyeljétek jól oda, mit kérdez a nép, nem vág-e egybe az én nézeteimmel. Mivégre tanuljanak a fiaink, kérdi a nép. A nép nem akar tudni a kultúráról. Mit hozott nekünk a kultúra? Összezavarta az elméket, semmi egyebet! Mire tanított meg bennünket a tudomány? Semmire! Legfeljebb a kérdésesre.

TÖBBSÉG Elég volt, elhallgass. Hagyd már abba!

ALEXIS *(ordít)* Nem, ezt ki kell mondani a nép színe előtt, mikor itt áll, és alig győzi kívánni a megváltását. A népet nem érdekli a mi szellemi kultúránk, nem érdekli a tudományunk. És joggal! *(Nyikitához, aki ostobán hallgatta és bólogatott)* Mert mire tanított bennünket a tudomány? Vajon felfedte-e a lét titkait? Nem! Csak elkábított minket más titkokkal!...

MÁSA *(visítva)* Csak ne tarts most beszédet.

Egyetértés a többség részéről

(Szónoki pátozzsal) Barátaim, indítványozom, hogy hallgassuk meg Nyikita polgártárs véleményét, miben látja az igazságtalanságot.

Egyetértés

Nyikita polgártárs, beszéljen!

Nyikita beszélni akar

Nyilatkozzék, hogyan viszonyul a problémáinkhoz.

NYIKITA A Jóisten könyörületességére kérek benneteket, ne hagyjátok, hogy igazságtalanság történjék velem.

MIND Nem fogjuk túrni.

NYIKITA A fiamról van szó, Jankóról; Janko tudniillik a fiam, úgy hívják, hogy Janko, én pedig az apja vagyok neki... no, jó, igen... és hát hogy tanuljon, erről van szó... márpedig a Goldmann, az egy zsidó... az hát... egy zsidó...

HOROWITZ Halljátok? Halljátok? Nyikita a zsidókérdésre céloz. A nép szíven viseli a zsidókérdést, és a nép azt akarja, hogy megoldódjék ez a kérdés. *(Szembeszáll a többiek ellenkezésével)* Igenis, a nép tudja, mit köszönhet a kultúra a zsidóságnak.

IZIDOR *(erősen jidlizve)* Nagyon kérek, ne gyere már megint a cionizmusoddal.

PAVLOV Hagyd most ezt.

HOROWITZ *(nem zavartatja magát, nagy pátozzsal)* Ki adta a világvallást a népeknek? És Heine nem volt-e zsidó? Vagy a Sarah Bernhard?

A többség próbálja lecsillapítani

(Túlkiabálja őket) A zsidókérdés a kultúra próbaköve!

MÁSA *(túlkiabálja)* Úgy van, nem is vitatja senki, a zsidókérdés és a nőkérdés.

PAVLOV *(mindkettőt túlkiabálja)* A nőkérdés és a zsidókérdés, nem vitás. De az első helyen a kérdések kérdése áll: az agrárkérdés. Földet, földet, földet a parasztnak, nem igaz, Nyikita polgártárs?

NYIKITA *(aki első ízben értett meg egy szót)* Úgy van, atyuska, földet, földet.

MÁSA Nyikita polgártárs, csak bizzon bennünk, mi megoldjuk az agrárkérdést.

ALEXIS *(visítva)* De nem a te elméleted szerint.

FOMA Talán a tiéd szerint?

MÁSA Marx kifejezetten megmondta...

HOROWITZ Theodor Herzl azt mondta...

ALEXIS De mit mondott Bebel?...

Nagy láрма. Mindenki összevissza kiabál. Csak egyes szavakat érteni, olyanokat, mint „kisajátítás”, „jobbágyság”, „Lassalle azt mondta”, „a revizionisták”, „Marx”, „Bakunin”, „Theodor Herzl”, „Marx Nordau”, „zsidó telepek”, „női emancipáció”, „magántulajdon”, „bizottságok”, stb. stb. A láрма közben Nyikita veszi a kalapját és a botját, és fejcsóválva távozik a szobából. A többiek nem veszik észre. A vita még eltart néhány pillanatig.

MÁSA *(az asztalra lendül, és felkiált. Hangja most fáradt és nagyon rekedt. Ennek ellenére megpróbálja gesztikulálva túlkiabálni a többieket, ami sikerül is neki)* Barátaim, hallgassatok meg, barátaim, teszek egy javaslatot!!

Csend támad

(Rekedt hangon kiabál) Javasolom, hogy valamennyi párt, amelynek hívei vannak itt, válasszon kebeléből egy szónokot, aki kifejtí Nyikita polgártárs előtt a pártja programját, és amelyik párt mellett hitet tesz a nép, annak van igaza. *(Nagy hévvel)* Döntsön a nép!

LENSZKIJ Amint látom, a nép már döntött és távozott.

TÖBBSÉG *(keresőn néz körül)* Igen?

LENSZKIJ Igen.

MÁSA Nem baj. Akkor is fejtsük ki programjainkat.

Általános egyetértés

(Az asztalon rekedt hangon kiabál, olyan fáradt, hogy majd elvágódik) Barátaim, szót kérek!

ALEXIS Már tegnap reggel óta egyfolytában tiéd a szó.

MÁSA *(mint fent)* Szót kérek! Ezennel megnyitom a vitát az agrárkérdésre vonatkozó programjainkról. *(Nagyon gyorsan, nehogy valaki elvegye tőle a szót)* Barátaim, az agrárkérdést több oldalról lehet megragadni. Az elsőről, a másodikról és a harmadikról. Ami az első oldalt illeti... *(Elfogy az ereje, és elájul)*

A körülötte állók, köztük Pavlov, felfogják, és egészen elől, jobbra egy karosszékre ültetik. Csend támad. Mind aggodnák érte

PAVLOV Gyorsan egy pohár vizet...

IZIDOR Máris. *(Kiszalad)*

FOMA Nem csoda. Mikor szakadatlanul beszél. Tegnap reggel óta nem hagyta abba.

A bal sarokban szóváltás kezdődik Alexis és Horowitz között, csak egyes címszavakat hallani. Nemsokára a többiek is bekapcsolódnak. Izidor jön a pohár vízzel, gyorsan odanyújtja Pavlovnak, majd a vitatkozó csoporthoz szalad, nehogy egyetlen szót is elmulasszon. Pavlov az ájult lány szájához akarja nyomni a poharat, de meghallja Alexisnak valami vezérszavát, és odakiáltja neki

PAVLOV De hiszen ez nem igaz, hol állít ilyet Marx? Mutasd meg, hol! Minden sorát ismerem Marxnak. *(Buzgalmában egy hajtásra kiissza a pohár vizet, az asztalra állítja a poharat, és nagy buzgón beszélve a csoporthoz siet)* Marx éppen az ellenkezőjét állítja, homlokegyenest az ellenkezőjét!

Megint nagy zsvaj keletkezik, amelyből csak címszavak hallatszanak ki. Összevissza beszél mindenki, az ájult lánnyal nem törődik senki. Ő kis idő múlva magához tér, kinyitja a szemét, egy darabig ülve hallgatja a vitát, aztán felugrik, és ő is elkezd vitatkozni. Így telik el még néhány perc

KOZAKOV *(felrántja az ajtót, és Malahovval együtt sápadtan berohan)*
Barátaim, valami rettenetes dolog történt, valami szörnyűség.

Mindnyájan elnémulnak

Merényletet követtek el a kormányzó ellen.

Mind meg vannak rémülve, dermedten, mozdulatlanul állnak

PAVLOV *(lassan, komoran, egy lépést téve előre)* Ki követte el ezt az aljasságot?!

MALAHOV *(rövid szünet után)* Valaki kívülről az ablakon át két revolverlövést adott le rá.

PAVLOV Megsebesült a kormányzó?

MALAHOV Nem.

PAVLOV Hál' istennek.

Lenszkij felnevet

(Felháborodva) Ne ne vess!

Mind fel vannak háborodva Lenszkij miatt

LENSZKIJ Nem akartok hálaadó misét mondani, amiért a kormányzó-nak semmi baja sem esett?

PAVLOV *(mérhetetlen felháborodással)* A cinizmusodat tedd félre jobb alkalmakra. Tudod te, mi ez a merénylet? — Aljasság, büntett... Aki ezt a merényletet elkövette, nem érdemli meg a forradalmár nevet. Meg is fog lakolni érte! Ezt megígérem!!

LENSZKIJ Nem akarsz esetleg Szibériába száműzni?

PAVLOV *(hívve)* Túl olcsón megúszná így. Majd kivallatjuk. Micsoda aljasság! Hónapok óta kínlódnak itt, hogy semmi meg ne zavarja a rendet és nyugalmat, és akkor jön egy ilyen mitugrász. Nem lehet komoly ember, aki ezt tette.

FOMA Mi haszna most az izgalomnak?

PAVLOV *(nem bír uralkodni magán)* Hát persze, mi haszna most már az izgalomnak. Előbb vigyáztál volna jobban.

FOMA Én?

PAVLOV Igen, te. Te voltál megbízva azzal, hogy fenntartsd a városban a rendet és a nyugalmat.

FOMA És ugyan mit kellett volna még csinálnom?

PAVLOV Őrizned kellett volna a kormányzót. Néhány forradalmárral figyeltetned minden lépését, hogy a haja szálát se görbüljön meg.

FOMA És honnan szedtem volna őket?

PAVLOV A mi körünkben. A jó ügy érdekében ezer örömmel megtette volna közülünk bárki.

Egyetértés

LENSZKIJ Az hiányzott volna még, hogy mi, terroristák álljunk sorfalat, nehogy merénylet érje őexcellenciáját.

PAVLOV *(hívve)* Mint ember teljesen közömbös számunkra őexcellenciája, de mint ennek a városnak a kormányzója szent, és semmi baja nem történhet. Láthatod, hogy most milyen következményekkel kell számolnunk.

MÁSA Barátaim, nézetem szerint egészen másutt a hiba, amiért ez megtörtént.

NÉHÁNYAN Éspedig? Hol?

MÁSA Abban az egész rendszerben, ahogy forradalmat csinálunk.

PAVLOV Igazán?

MÁSA *(szónoki pátoosszal)* Igen, a terrorizmusban. Karl Marx a magázsonialításában ezt előre látta, és megtiltotta a terrorizmust.

ALEXIS *(dühbe gurulva)* Mása már megint vitát akar provokálni a marxizmusról.

Általános nyugtalanság

PAVLOV Inkább szégyellnéd magad ilyen komoly helyzetben.

Általános helyeslés

KOZAKOV *(komoran felmelkedik a helyéről, nagy, fojtott elszántsággal)* Barátaim, hallgassatok meg! *(Szünet)* A merénylet a kormányzó ellen immár megtörtént. Minden meggyőződéses forradalmárnak lelke mélyéből kell itélnie. Büntett ez a párt ellen, büntett a forradalom, büntett az orosz nép ellen. De már nem tehetjük meg nem történtté. Most gyorsan elébe kell vágnunk az eseményeknek. A rendőrség most bizonyára minden követ meg fog mozgatni, hogy elfogja a merénylőt. Az egész városban letartóztatásokat és házkutatásokat fog eszközölni. Hogy ez mit jelent, mindnyájan jól tudjuk. Irattáraink, fegyvertáraink veszélyben vannak. Tennünk kell valamit, hogy ezt megakadályozzuk.

PAVLOV De mit?

KOZAKOV Olyan lépést, mely a rendőrséget arra készteti, hogy felhagyjon a merénylő keresésével.

PAVLOV És mi lehetne az?

KOZAKOV Valakinek közülünk magára kell vállalnia a merényletet.

PAVLOV Nem értelek.

KOZAKOV Valakinek közülünk jelentkeznie kell a rendőrségen, és azt állítania, hogy ő követte el a merényletet a kormányzó ellen.

PAVLOV És gondolod, hogy a rendőrség akkor eláll a házkutatásoktól?

KOZAKOV Igen. Az illetőnek azt kell jegyzőkönyvbe vétenie, hogy *nem politikai, hanem merőben személyes okokból* lőtt a kormányzóra.

TÖBBSÉG Brávó. Nagyon jó ötlet. Kitűnő.

PAVLOV Akkor hát ki legyen az?

MIND *(összevissza)* Én, én, én!

KOZAKOV Barátaim, hallgassatok meg, ezt nekem kell átengednetek.

PAVLOV Nem, erről szó sem lehet, barátaim, Kozakov már annyit szenvedett a pártért, hogy semmiképpen sem engedhetjük meg, hogy ő hozza meg ezt az áldozatot. Tudjuk mindnyájan, hogy szerencsétlennek mennyit kellett küszködnie a pártért a kormányzónéval. Mi mindent kellett elviselnie tőle.

KOZAKOV Barátaim, nem szabad szentimentálisnak lennünk. Én örömmel vetettem alá magam ezeknek a győtrelmeknek, mert szent ügyünknek tartoztam vele. És így fogok tenni ezután is, utolsó csepp véremig, amint közületek bárki ugyanígy tenne; szentimentalizmusnak tehát itt nincs helye. Barátaim, én veszem magamra az áldozatot, és én fogok a rendőrségen jelentkezni, mert nekem kell. Nálam a legnagyobb a tett valószínűsége. Nekem fogják leginkább elhinni.

PAVLOV Miért éppen neked?

KOZAKOV Nos, a kormányzó bizonyosan észrevette már, hogy köztem és a felesége között történik valami. Ezt fogom kihasználni. Eléje fogok lépni, és kijelentem neki, hogy én lőttem rá, éspedig csakis feltékenységből, mert szeretem a feleségét, és félre akartam őt állítani az útból, hogy a feleségét nőül vehessem.

PAVLOV Igaza van, barátaim, Kozakovnak kell megtennie.

Helyeslés

KOZAKOV Köszönöm a bizalmat. Nem vesztegethetjük az időt, máris indulok a kormányzóhoz, hogy jelentkezsem. Te... Malahov jön velem tanúként. Te láttad, amint rálöttem a kormányzóra, ha nem akarnának hinni nekem, érted?

MALAHOV Igen.

KOZAKOV *(férfiasan, de megindultan)* Akkor hát, barátaim, még egyszer hálás köszönetem nektek, és ezennel búcsúzom tőletek. Aligha látjuk többé viszont egymást az életben. Isten veletek! *(Kinyújtja a kezét búcsúzóul mindnyájuk felé)*

MÁSA *(elsőként ragadja meg extatikus rajongással)* Kozakov, te egy mártír vagy!

Függöny

HARMADIK FELVONÁS

A Kormányzó irodája. Balukin körülbelül negyvenéves, pocak, vörös arc. Davidov huszonkét éves, aszott, riadt, kiéhezett, igen viseltes ruhában. Azzal foglalatoskodnak, hogy a Kormányzó fogadására feldíszítsék virágokkal az irodát. Balukin egy kis kétágú létrán áll, és virágkoszorút csavar a Kormányzó arcképe köré. Davidov tartja a létrát. Goldmann alázatosan az ajtó közelében áll

BALUKIN Nos, akkor ide még egy fehér szalagot.

DAVIDOV Máris. *(El a szomszéd helyiségbe)*

GOLDMANN *(alázatosan)* Tehát hál' istennek semmi baja nem esett őexcellenciájának.

BALUKIN *(ráordít)* Hát ez talán nem elég magának?

GOLDMANN Isten őrizz! Mi jut eszébe, egészen le voltam sújtva, mikor hallottam a hírt. Én vagyok az egyetlen zsidó a városban.

BALUKIN Nos, figyeljen ide. Most égni fog a talpa alatt a föld, úgyhogy most különösen jól kell viselnie magát a rendőrséggel és velünk, hivatalnokokkal szemben.

DAVIDOV *(hozza a szalagot)* Tessék. Szóval úgy gondolja, hogy most lesz dolgunk bőven.

BALUKIN *(örömmel)* De mennyire! A kormányzó elleni merénylettel új korszak köszönt a városunkra.

GOLDMANN *(mélyet sóhajtvá)* A házkutatások kora.

BALUKIN *(ábrándozva)* Letartóztatások, konfiskálások, házkutatások! Tudja, fiatalember, mit jelent ez?

DAVIDOV Hát persze. Van egy nagybácsi Kijevben, ő két házat vásárolt belőle.

BALUKIN Nem éppen erre gondolok, bár hozzátartozik, hanem — *(Cuppantva)* házkutatások... mikor éjnek évadján csak úgy kiugraszujuk az embereket az ágyukból... a nőket is... uramisten... hogy miket lát olyankor az ember...

DAVIDOV *(kéjsóvár kíváncsisággal)* Igazán?

BALUKIN De mennyire!... Az ördögbe is... egyszer az történt — de majd később, gyorsan végezni kell ezzel. Öexcellenciája nemsokára itt lesz. *(Lemászik a létráról)* Bizony, bizony, Goldmannovics úr, más idők jönnek most a városunkra. Átkozottul soká tartott, míg a forradalom végre eljutott ide, a mi kis fészünkbe is. De pótolni fogunk mindent... E fölé az ajtó fölé is kell virág.

Odatolják a létrát

Hozzon még pár szálát.
DAVIDOV Mária! *(El a szomszéd helyiségbe)*
BALUKIN *(szuszogva fölmászik a létrára)* Szögeket is.
GOLDMANN *(szolgálatkészen az ajtóhoz szalad és kikiált)* Szögeket is. — Már elment, utána szaladok. *(El)*

Nyikita lassan kinyitja az ajtót és beóvakodik

BALUKIN *(észreveszi)* Már megint itt van?

Nyikita némán meghajol

(Hevesen) Tűnjön el! Hordja el magát!

Nyikita ijedten kihátrál

(Eszébe jut valami, visszahívja) Hé, Nyikita!

Nyikita belép, meghajol és várakozóan, alázatosan áll az ajtóban, egy árva szót sem szól

(Egy darabig gondolkodik, azután szemlátomást elejt a tervét)
Hordja elmagát!

Nyikita megint kisompolyog, Goldmann és Davidov belép

GOLDMANN *(ügybuzgón)* Úgy, Davidov úr, akkor ön most fölmászik a létrára, én pedig tartom önnek, Balukin úr addig kicsit kipihenheti magát. *(Ez történik)*

BALUKIN *(fel-alá járkálva)* Tudja, Goldmann, hogy maga ellen per készülődik?

GOLDMANN *(ügy megijed, hogy csaknem felborítja a létrát Davidov-val együtt)* Nagy Isten, mit beszél? Per ellenem?

BALUKIN Igen. És nagyon kellemetlenül végződhet magára nézve.

GOLDMANN Szentséges ég!

BALUKIN Bizonyos Nyikita perelte be!

GOLDMANN *(megkönnyebbülve)* Ó, hát csak erről van szó?

BALUKIN Csak ne vegye olyan félvállról a dolgot, a lehető legsúlyosabb következményekkel járhat magára nézve most, a kormányzó elleni merénylet után, mikor végre nálunk is megkezdődik a forradalom.

GOLDMANN De hiszen az én oldalamon van az igazság. A keresetnek még arra sincs esélye, hogy egyáltalán tárgyalásra kerüljön.

BALUKIN *(hevesen)* Nagyon téved! *(Mérsékeltebben)* Vagyis más időszakban lehet, hogy így volna, de most, miután merényletet követtek el a kormányzó ellen, és itt is megkezdődik a forradalom. Ne feledje, Goldmann, hogy maga zsidó. Veszélyes idők járnak mostanában. Vigyáznia kell, nehogy rossz vért szüljön a városban, amit csinál. Jó viszonyban kell lennie a parasztokkal, továbbá a hivatalnokokkal is. Egy ilyen ügy rossz hangulatot kelt. Meg kell szabadulnia tőle.

GOLDMANN De hogyan?

BALUKIN *(töprengve)* Pénzzel talán meg lehet oldani.

GOLDMANN *(megérti)* Kész vagyok áldozni rá.

BALUKIN Nos, javasolok magának valamit. Fizessen végkielégítésül ötven rubelt Nyikitának, és intézkedni fogok, hogy az ügyet egyszer s mindenkorra hidegre tegyék.

GOLDMANN *(sóhajít)* Hát rajtam ne múljék.

BALUKIN Mindjárt el is intézhetjük. Az előbb itt volt Nyikita. Behívatjuk. Most odaadja nekem az ötven rubelt, aztán én majd elrendezem vele a dolgot.

Goldmann nagy sóhajással odaadja neki a pénzt

(Davidovhoz) Küldje be, biztos itt ácsorog a folyosón, mint már hetek óta.

Davidov el

(Goldmannhoz) Menjen át egyelőre a másik irodába. Egyedül jobban tudok tárgyalni vele.

Goldmann nagyon kelletlenül megy át a másik irodába. Nyikita belép, mélyen meghajol

(Rávall) Mit akar?

NYIKITA Atyuska...

BALUKIN *(még hangosabban)* Azt kérdeztem, mit akar?

NYIKITA Atyus...

BALUKIN *(még hangosabban)* Azt kérdeztem, mit akar?

Nyikita ijedten meggörnyed, és egy hangot sem mer kiadni

(Ordít) Azt hiszem, el akar ugrani egy kis levegőváltásra Szibériába!

Nyikita keresztet vet

Hiszen maga hecceli a népet a hatóságok ellen! Most, amikor merényletet követtek el a kormányzó ellen, és itt is kezdődik a forradalom.

NYIKITA Isten őrizz.

BALUKIN Szétkürtöli, hogy igazságtalanságot művelnek magával.

NYIKITA Atyuska, én nem a hatóságokra...

BALUKIN Ha igazságtalanságról van szó, mindenki a hatóságokra gondol. Ez olyan orosz betegség. — Vegye tudomásul, nem sokat fogunk teketóriázni magával... Maga forradalmár, maga terrorista, érti?

NYIKITA Könyörüljön rajtam, atyuska!

BALUKIN Megkönyörülni egy ilyen anarchistán! Most rögtön aláír egy papírt, hogy azonnal visszatér a falujába, és nem zaklatja tovább Goldmannt az ügyével. Megértette?

NYIKITA *(ijedten)* Igenis, atyuska!

BALUKIN És hogy semmilyen igényt nem támaszt többé Goldmannnal szemben.

NYIKITA *(mint fent)* Igenis, atyuska!

BALUKIN Majd leszoktatom én magát ezekről a dolgokról. *(Átszól a másik helyiségbe)* Goldmann úr, beléphet.

Goldmann megjelenik

Vége a pernek. Nyikita aláír egy nyilatkozatot, miszerint nincs több követelése magával szemben, és mostantól fogva békén hagyja magát.

Nyikita bólint

Elkészítettem az aktát. *(El a másik helyiségbe)*

GOLDMANN Pénzről mondott magának valamit?

NYIKITA Nem.

GOLDMANN Akkor kérjen ötven rubelt. Érti? Ötven rubelt a költségeire.

NYIKITA Nem merek.

GOLDMANN Kérjen csak. Egészen biztosan megkapja.

NYIKITA Hát ha muszáj.

BALUKIN *(megjelenik)* Itt írja alá!

NYIKITA Atyuska, én nem tudok írni.

BALUKIN Akkor egy keresztet biggyessen ide.

Nyikita leveszi a bundáját és a kabátját

Minek vetkőzik le?! Nem fát kell vágnia!

NYIKITA *(felsőhajtva)* Bár volna olyan könnyű az írás, mint a favágás... *(Feltűri az inge ujját, kiköp a tenyerébe, megragadja a tollat, és keresztet kapar a papírra. Óvatosan leteszi a tollat, és az ingujjával letörli az izzadságot a homlokáról)*

BALUKIN *(Nyikitához)* Most pedig kotródjon innen!

GOLDMANN Most nyilván ellenjegyezniem kell az iratot. *(Leül az asztalhoz)*

BALUKIN *(Nyikitához)* Mire vár még?

NYIKITA A pénzre, atyuska!

BALUKIN *(hozzálépve, megsemmisítően)* Mire?

NYIKITA A költségeim, atyuska!

BALUKIN *(fel akar fortynni, de uralkodik magán, mert észreveszi, hogy Goldmann, aki el van merülve az aktába, amelyet aláír, időnként mosolygós pillantást vet a másik kettőre)* Vagy úgy, az útiköltség megtérítésére gondol. Tessék, itt van öt rubel.

NYIKITA Ötven rubelt kapok, atyuska!

BALUKIN *(felfortyan)* Micsoda? Ezt a pimaszságot! *(Uralkodik magán, kedvesen Goldmannhoz)* Goldmann úr, kérem, legyen olyan szíves, másoltassa le az iratot Davidovval.

GOLDMANN Kérem! *(Távozás közben Nyikita fülébe súgja)* Egyetlen kopeket se engedjen, ötven rubellel tartozik magának. *(El)*

BALUKIN *(rátámad Nyikitára)* Még van képe pénzt követelni?!

NYIKITA *(félénken hátrálva)* Igen, atyuska!

BALUKIN Szóval mindenáron Szibériába akar menni?

NYIKITA Nem, atyuska! Csak az ötven rubelomat akarom.

BALUKIN Azonnal elvezettetem. Maga kizsákmányoló!

NYIKITA Csak ötven rubel, atyuska!

BALUKIN *(fortyogó dühvel)* Géppuska elé állítatom!
 NYIKITA Csak ötven rubel, atyuska!
 BALUKIN *(nem talál szavakat)* Én... én... új kivégzési módszert találok ki maga ellen!
 NYIKITA Csak ötven rubel, atyuska!
 BALUKIN *(odavet neki egy tizrubelest)* Itt van még tíz rubel, vigye, de most aztán tűnjön el, mert... különben... különben...
 NYIKITA *(lassan fölemeli a tizrubelest)* Ötven rubelocskát kapok.

Goldmann hangját hallani az ajtó felől

BALUKIN *(még egy tizrubelest vet oda Nyikitának, teljesen elveszti az önuralmát, öregasszonyként rikácsolva)* Itt van még tíz rubel, fogja, és akassza fel magát, fulladjon meg...
 GOLDMANN *(megjelenik)* Már másolja az aktát.
 BALUKIN Igazán? Köszönöm! *(Nagyon nyájasan és nyugodtan, mint ha mi sem történt volna)* Kérem, foglaljon helyet egyelőre.
 GOLDMANN Köszönöm.
 BALUKIN *(nyájasan Nyikitához)* Most már mehet, végeztünk.
 NYIKITA *(nyugodtan)* Kapok még huszonöt rubelt.
 BALUKIN *(minden erejét megfeszítve próbál uralkodni magán, elkinzott mosollyal)* Furcsa ember maga.
 NYIKITA Igen, atyuska, csak huszonöt rubelt adott.
 BALUKIN *(titokzatosan Goldmannhoz)* Azt hiszem, megalkudhatunk úgy, hogy huszonöt rubel üsse a markát. Csak annyit adtam neki. Szerintem elég.
 NYIKITA Ötven rubel, atyuska!
 BALUKIN *(félre)* Rájött az izére.
 Hagyja már abba ezt a hülyeséget.
 GOLDMANN *(közvetíteni akar, Nyikitához)* Huszonöt rubel is szép összeg.
 NYIKITA Igen, igen, de ötven, az több!
 GOLDMANN Hát ami igaz, az igaz.
 BALUKIN *(kitörve)* Most már takarodjon! Nem érti?! Kapott huszonöt rubelt, ez is több, mint amennyi jár! Megértette?
 GOLDMANN Kérem, Balukin úr, nem érdemes felizgatnia magát miatta. Nagyon hálás vagyok önnek, de... kérem... adja oda neki mind az ötven rubelt?
 BALUKIN *(rákiált)* Igen?!
 GOLDMANN *(lovagiasan)* Lemondok róla!
 BALUKIN Lemond róla — Hát ez igazán kedves magától! *(Ordít)* Lemond róla —
 GOLDMANN Igen, hiszen maga mondta az előbb, hogy zsidó lévén nem szabad semmit se csinálnom, ami rossz vért találna szülni. Most, hogy merényletet követtek el a kormányzó ellen, és itt is kezdődik a forradalom!
 BALUKIN Nos, jó. Szóval lemond róla. Felőlem. *(Nekikészülődik, hogy odaadja a maradékot Nyikitának, bár ez nagyon nehezére esik; hirtelen megint dühösen)* Szóval azt akarja, hogy adjam oda neki mind az ötven rubelt?
 GOLDMANN *(kedvesen)* Igen, kérem!
 BALUKIN *(fojtogatja a düh, de azért odaveti a pénzt Nyikitának; kedvesen)* Tessék, itt van!

Nyikita fölszedi a pénzt, és egy nagy, piros zsebkendőbe készül becsomagolni

DAVIDOV *(bedugja a fejét az ajtón)* Két vagy három példányban másoljam le az aktát?
 BALUKIN *(örömmel, hogy valakin levezetheti a dühét)* Még froclizni merészel, maga marha, maga ökör, maga teve... *(El a másik helyiségbe, hallani, amint szidja Davidovot)*
 GOLDMANN Most elégedett?
 NYIKITA Igen... de... *(Tanácstalanul vakarózik)*
 GOLDMANN Na, mi baja van már megint?
 NYIKITA Nem merek hazamenni a pénzzel.
 GOLDMANN Nem értem.
 NYIKITA Hát ha hazaviszek az asszonynak ötven rubelt, azt fogja kérdezni: mivel ejtett át már megint a zsidó, ha még ötven rubelt is kap-tál.
 GOLDMANN Ez is egy álláspont! Jöjjön, valahogy majd csak elrendezzük, hogy haza merjen menni.
 DAVIDOV *(berohan)* Tűnjenek el. A kormányzó úr megérkezett. *(Kituszkolja a másik kettőt)*

Kis idő múlva felrántják az ajtót, és Balukin bebocsátja a Kormányzót és a Titkárt. Balukin kinn marad

KORMÁNYZÓ *(kimerülten leül egy karosszékre)* Ah, hál' istennek, ezen is túl vagyunk. De meg kell mondanom, valami nagy nyugtalan-ságot érzek magamban. Meg van győződve róla, hogy senki sem figyelte meg bennünket? Olyan nyugtalan vagyok. Úgy érzem, mintha kivétel nélkül mindenki tudná. Pontosan megtáviratozta a kormány-nak? Mit gondol, mikorra jöhet válasz?

TITKÁR Néhány óra múlva.
 KORMÁNYZÓ Istenem, olyan nyugtalan vagyok. Most pedig menjen ki a városba, és fűleljen, miket mondanak az emberek a merényletről.
 TITKÁR Parancsára, excellenciás uram! *(El)*
 DAVIDOV *(megjelenik)* Egy úr sürgősen beszélni óhajt excellenciás urammal.
 KORMÁNYZÓ Bocsássa be.

Davidov el. Kozakov belép, az ajtó közelében marad, míg a Kormányzó fel nem néz az irataiból, és észre nem veszi

Á, maga az, kedves, fiatal barátom. Bizonyára maga is gratulálni akar nekem. Ez nagyon szép magától, de nem kell hozzá olyan komor képet vágnia. Végtere is nem esett bajom.
 KOZAKOV Excellenciás uram...
 KORMÁNYZÓ Jó, jó! *(Utánozva)* Mélyen meg vagyok rendülve stb. stb. Ismerjük már. Ma már épp elégszer hallottam. Fogjuk rövidebbre. Jöjjön, öleljen át! *(Mivel Kozakov mozdulatlanul áll, mint egy szobor)* Nohát, nem sérti meg vele a tekintélyt. Mégiscsak a legjobb ifjúkori barátom fia. És apja helyett úgyszólván apja voltam, nem? Mondja meg maga...
 KOZAKOV *(nem tud mást, bólint)* Igen.
 KORMÁNYZÓ Hát akkor öleljen át, legalább jó volt valamire ez a merénylet. Rajta...

Kozakov átöleli

Jól van, kedves barátom.

Kolja megjelenik

Á, Koljenka, csak gyere. Megismered még Kozakov urat, ugye? Üljetek le, beszélgetsetek egy kicsit. Nekem itt valami sürgős elintéznivalóm van. Azután majd harmasban kellemesen eltársalgunk magasztosabb dolgokról, mint Kolja mondja. *(Koljahoz)* De jól össze kell szedned magad, mert Kozakov, bár fiatal még, olyan otthonos minden tudományban, mint kevesen mások.

Kozakov hiúság, őszinte meghatottság és elhatározása közt őrlődik, akaratlanul meghajol, de mindjárt eszébe jut a küldetése, és szigorú pozitúrába vágja magát

(Nevet) És közben olyan képet vág, mintha le akarna lőni, amiért ezt mondott neki. Kozakov, maga remek fiú, nagyon megkedveltem magát, és gyermekeim, nagyon örvidenek, ha összebarátkoznának.

KOLJA *(a kezét nyújtja Kozakov felé, aki erőlködve úgy tesz, mintha nem venné észre)* Rajtam ne múljk! Nagyon szimpatikus nekem.

Kozakov megragadja a kezét, és szégyenkezve megrázza

KORMÁNYZÓ Helyes. Most pedig üljetek le ide. *(Átkarolja mindkettő-jüket, és az elől álló asztalhoz vezeti őket)* Én addig elintézem a dolgomat.

KOZAKOV *(közbeszó)* Excellenciás uram! Én...
 KORMÁNYZÓ Mindjárt csatlakozom hozzátok. *(Az asztalához megy)*
 KOLJA *(melegen)* Nem úgy véli-e maga is, hogy áldott jó ember a pa-pa?
 KOZAKOV De igen.

Szünet

KOLJA *(hirtelen)* Mit tart Istenről? — Nem úgy gondolja-e maga is, hogy az univerzum, úgy értem, az egész univerzum, tehát a szerves és szervetlen... De hiszen nem is figyel. Mi lelte? Egészen sápadt. Papa, Kozakov úr rosszul van.
 KORMÁNYZÓ *(aggódalmasan odarohan)* Az Isten szerelmére! *(Koljahoz)* Gyorsan egy pohár vizet. Kedves fiam, mi baja van?
 KOZAKOV Semmi, semmi, csak egy kis fejfájás.
 KORMÁNYZÓ Édes, jó fiam. Miattam izgatta fel úgy magát... A merénylet viselte meg annyira. Maga remek, pompás fiú.
 KOZAKOV *(minden erejét összeszedi, keményen kihúzza magát, élesen)* Excellenciás uram, kikérem magamnak, esdekelve kérem, csak semmi hízélgés, én... én... *(Leengedi a hangját)* Nem bírom. *(Szégyenkezik a nyers hangnem miatt, mintegy bocsánatkérről)* Földigeesít.
 KORMÁNYZÓ Jó, jó, csak arra kérem, ne harapjon belém.
 KOZAKOV *(megint élesen)* Én szeretnék beszélni önnel.
 KORMÁNYZÓ Kérem. De előbb igyon egy korty vizet. *(Odatolja elé a poharat)*
 KOZAKOV *(kinyújtja érte a kezét, de rögtön visszahúzza)* Köszönöm, excellenciás uram, sürgősen beszélnem kell önnel négy szemközt szolgálati ügyben.
 KORMÁNYZÓ Jó, de előbb igyon egy kortyot.

(*Int Koljának, hogy hagyja el a szobát*) Úgy, és most helyezze magát kényelembe ezen a széken (*Lenyomja a székre*), várjon egy pillanatra, amíg rágyújtok egy cigarettára. A szolgálati ügyet fegyelmezetten kell meghallgatni. De hiszen magais dohányzik. Pardon. Tessék. KOZAKOV Köszönöm. KORMÁNYZÓ Kérem, fogadja el. Így kellemesebb a társalgás.

Kozakov vesz a cigarettából

(*Tűzzel kinálja*) De hiszen fordítva van a szájában a cigaretta. KOZAKOV (*nagyon zavartan*) Pardon. (*Szippant, és zavarodottságában többször is jó alaposan megszívja egymás után a cigarettáját, úgyhogy köhögés fogja el*) KORMÁNYZÓ (*megfogja a vállát*) Vigyázzon, fiacskám! KOZAKOV (*hevesen, könnyeivel küszködve*) Ne legyen olyan kedves hozzám, komolyan kell önnel beszélnem. KORMÁNYZÓ Kérem, kérem, miről van szó? (*Kényelmesen hátradől a karosszékében*) KOZAKOV (*dadogva*) Arról van szó... szóval... a merényletről van szó. KORMÁNYZÓ (*könnyedén*) Vagy úgy! (*Hirtelen eszébe jut valami, és felkiált*) Ó! (*Felugrik, félre*) Tud mindent, látott minket.

Kozakov szintén fölemelkedik. Próbál szigorú, határozott ábrázatot ölteni, miközben a Kormányzó közömbös képet próbál magára erőltetni

(*Kis idő múlva, affektált vidámsággal*) Szóval a merényletről van szó. KOZAKOV (*szigorúan*) Igen, a merényletről. KORMÁNYZÓ (*fokozva, félre*) Tud mindent. KOZAKOV (*zihálva*) A merénylet... A merénylet ugyanis... KORMÁNYZÓ (*gyorsan közbevetve*) Bocsásson meg, hogy félbeszakítom. Azt mondta az imént, hogy „hm”. KOZAKOV (*először nem érti*) Nem, nem mondtam azt, hogy „hm”. KORMÁNYZÓ De igen. (*Nem hagyja szóhoz jutni Kozakovot*) Ez eszembe juttatja egy régi jó barátomat, neki volt az a szokása, hogy minden második szó után azt mondta: „hm”. (*Nyilvánvalóan célba vett valamit, de nem tudja, hogyan oldja meg az átmenetet, és így egyre jobban belezavarodik a gondolatmenetbe*) Igen, szóval neki volt az a szokása, hogy folyton azt mondogatta: „hm”. (*Névet*) Olyan furcsa volt. És volt neki egy sógora, nem, egy sógornője, annak pedig egy unokafivére, és az unokafivérnek volt egy fiatalkori barátja... Még egészen fiatal volt... olyan, mint maga... és nagyon szimpatikus ember volt... Nos, igen, mert szimpatikus volt... családiról... születésénél fogva... igen... és akkor egy napon odajön hozzám a barátom, és azt mondja nekem: „Te, Iván, neked nagyon jó kapcsolataid vannak” — nekem ugyanis rendkívül jó kapcsolataim vannak az összes minisztériumban, és nagyon sok mindent el tudok érni, ha akarok — azt mondta tehát: „Vannak kapcsolataid, nekem pedig van egy sógorom, vagyis nem, egy sógornőm, annak van egy unokafivére, annak meg egy ifjúkori barátja, egy nagyon szimpatikus ember, volnál olyan szíves protezsálni őt? Anyyira szeretne egy jó állást.” Jó, mondtam erre, kérek. És szerezttem a fiatalembernek egy jó állást a kormányzóágomban, fél év múlva bejuttattam a minisztériumba, és most húszezer rubel évi jövedelme van. Bizony, bizony! Mondja csak, Kozakov, nem akarja a hivatalnoki karriernek szentelni magát? Szívesen támogatom magát is, kész vagyok protezsálni. Akarja?

KOZAKOV Nem, köszönöm! Én most a merényletről szeretnék önnel beszélni.

KORMÁNYZÓ (*dühöngve, félre*) Nem enged.

KOZAKOV Azt akartam az előbb mondani, hogy a merénylet nem politikai merénylet volt.

KORMÁNYZÓ (*olyan hangosan kiált fel hirtelen, hogy Kozakov ijedtében összeressen*) Davidov! (*Kozakovhoz*) Bocsásson meg, eszembe jutott valami nagyon sürgős dolog. (*Ordít*) Davidov!! (*Félre*) Szabadjára kell engednem a dühömet, különben beszámíthatatlan lesznek. (*Ordít*) Davidov!!

DAVIDOV (*megjelenik*) Excellenciás uram!

KORMÁNYZÓ (*ordítva*) Hol a csudában van?!

DAVIDOV (*dadogva*) Excellenciás uram, már itt is vagyok.

KORMÁNYZÓ (*ordítva*) Azt látom, maga ökör! (*Félre*) Csak tudnám, miért kell letolnom. (*Mivel nem jut eszébe más, előlről kezdi*) Hol bújált?

DAVIDOV Excellenciás uram, íme itt vagyok.

KORMÁNYZÓ (*mint fent*) Azt látom, maga ökör. (*Félre*) De ezt már mondtam neki egyszer. (*Ordít*) Mit képzel tulajdonképpen? (*Növekvő dühvel, amely annál nagyobb, minél kevésbé tudja, hogy mit mondjon*) Mit mérészel... mit képzel... mit gondol, maga... maga... (*Abbahagyja, nyugodt, éles hangon*) Arra vetemedik, hogy kenőpénzt fogadjon el, mikor még csak fél éve van hivatalban?! Mit fog később csinálni?! Maga... maga... maga, hordja el magát.

Most nyugodtabb vagyok. (*Fennhangon Kozakovhoz*) Nohát mi van a merénylettel?

KOZAKOV (*időközben visszanyerte önuralmát, és most elszántan megindul a Kormányzó felé, hogy tömören mindent kimondjon*) Excellenciás uram!

KORMÁNYZÓ (*gyors pillantást vet rá, megint támad egy ötlete és felkiált*) Davidov!

Kozakov megijed

Pardon!

Davidov megjelenik

Minek szalad el? Még nem végeztem magával. Egyáltalán, finom kis alak maga, hallja?! Panaszt emeltek maga ellen. Maga szédülje polgáraink családi életét.

DAVIDOV (*értetlenül*) Excellenciás uram!

KORMÁNYZÓ Uruszoynál lakik, igaz?

DAVIDOV Igenis, excellenciás uram.

KORMÁNYZÓ Befogadta magát a házába, és úgy szereti, mintha az apja volna, igen, az apja. És maga mit ad ezért cserébe?

DAVIDOV Pontosan fizetem a bért.

KORMÁNYZÓ De viszont megcsalja őt a feleségével.

Davidov egy gesztussal elképedésének ad kifejezést, és mondani akar valamit

(*Nem hagyja szóhoz jutni*) Megkönyékezte a feleségét, élete nagy szerelmét. Maga szédülő, svihák! Ez aljasság! Kozakov, maga becsületes, lovagias gondolkodású ember, mondja meg, nem aljasság ez?

KOZAKOV (*meggyőződéssel*) De igen!

Davidov akar valamit mondani

KORMÁNYZÓ Ez hallatlan, égbekiáltó gazság. Befurakodni a legszentebb családi kötelek közé, ez bizony az!

Davidov egyfolytában jeleket ad, hogy sejtelve sincs minderről, és fogalma sincs, miről van szó

És tudja, mit érdemel az ilyen? Hogy lepuffantsák, ott helyben lepuffantsák.

Kozakov az aljasság szóra összerándul, és újra elveszti biztonságát, feszesen fölegyenesedik, mint akit meglepéssel tölt el, hogy bármi legyen is az, fölveheti vele a harcot, és mindenre el van készülve

Én lelőném. Ott helyben. Vagy mégsem. Egy ilyen zöldfülűt nem érdemesítenék erre. (*Nagyszabásúan*) Inkább megvetném! Igen, megvetném.

Kozakov megint összerándul

Mert aki ilyet tesz, az becsutott ember. Szégyellje magát! Pfuj, pfuj, pfuj! Szégyellje magát! (*Kozakovhoz fordulva*) De ez nem elég, a fiú még meg is sérti ennek a nőnek a férjét. Egy nap meglátja a fiút, amint a férfi valami svindlit követ el. (*Nyomatékkal*) Nem látta, és a svindli nem svindli, de tegyük fel, hogy látta, és hogy svindli volt. Van-e joga ennek a becsutott fiatalembernek, kérdem én, odamenni ehhez a férfihoz, és azt mondani neki: „Te egy csalo vagy, láttam mindent!” (*Davidovhoz*) Ha már elvetted tőle a feleségét, legalább tartsd a szád. Ha már olyan lelkiismeretlen voltál, hogy elraboltad a férjtől legdrágább kincsét, legyen benned legalább annyi önérték és tisztesség, hogy nem mondd a szemébe az igazságot.

DAVIDOV Excellenciás uram, én nem tudok semmiről semmit.

KORMÁNYZÓ Ha ugyanis ebben a fiatalemberben van még egy szikrányi lovagiaság, akkor néma marad, mint a sír, és azt mondja magában: ha elvettem a férjtől legnagyobb örömét, a nőt, akit szerelemmel választott magának, akkor meg kell hagynom azt a kicsike örömét az életben, ami még van neki, a család örömét, és némának kell maradnom. Ez volna gentlemanlike, ez volna lovagias. (*Davidovhoz*) De maga nem ezt tette. Mi a válasza minderre?

DAVIDOV (*dadogva*) Csak az, hogy a háziuram felesége már tizenöt éve meghalt.

KORMÁNYZÓ Micsoda? Tizenöt éve meghalt, és maga mégis ilyen gazságokat művel?

DAVIDOV Excellenciás uram, én teljesen ártatlan vagyok, nem tudok semmiről semmit. Bizonyára téved, excellenciás uram, a személyre nézve. Én nem tudok semmiről semmit.

KORMÁNYZÓ Akkor meg mit hagyja, hogy én itt hiába izgassam magam. Takarodjon.

(Nagyot fújva) Rettenetes alakok! Lehetetlenül stupid alakok. Ah, egészen elgyengültem... (Megfogja Kozakov vállát) de most már ne is beszéljünk többet hivatalos ügyekről. Így inkább egy pohárka pálinkát, jó?

KOZAKOV (egész kicsire zsugorodva és szégyenlősen) Excellenciás uram, nekem mégis beszélnem kell önnel.

KORMÁNYZÓ (megint ingerülten, félre) Nem enged.

KOZAKOV A merényletről van szó.

KORMÁNYZÓ (minden erejét összeszedve) Szóval a merényletről. Mi van vele?

KOZAKOV Én... én... én... (Nincs bátorsága azonal kimondani) tudom, ki követte el a merényletet.

KORMÁNYZÓ (kitörve) Igazán? Maga tudja! Éppen maga! Senki emberfia nem tudja, csak maga. Maga látta! Maga. A végén még kiderül, hogy az asztal alatt volt, vagy az asztalterítő alatt. Éppen maga!

KOZAKOV (elfúlva) Én voltam!

KORMÁNYZÓ (nem érti) Maga!

KOZAKOV (egész testében reszketve) Én követtem el a merényletet.

KORMÁNYZÓ (mint fent) Mit csinált?

KOZAKOV Én lőttem önre.

KORMÁNYZÓ Maga?

KOZAKOV (összeszorítva a fogait) Igen, én!

KORMÁNYZÓ (egy pillanatig rámered, aztán úgy-ahogy lélegzethez jutván harsány nevetésben tör ki) És ez minden (Megint elneveti magát), amit mondani akart nekem?

KOZAKOV (komoran) Igen!

KORMÁNYZÓ (rázkodik a nevetéstől) Pazar vicc, muszáj átölelnem érte.

KOZAKOV (egy lépést hátrál) Excellenciás uram, emlékeztetném rá, hogy a gyilkosa áll ön előtt.

KORMÁNYZÓ (még jobban nevetve) Remek, nagyszerű, ha-ha-ha!

KOZAKOV (élesen) Excellenciás uram, nem azért vagyok itt, hogy nevetésre ingereljem. Én merényletet követtem el ön ellen.

KORMÁNYZÓ (nevetve) Egészen biztos ebben?

KOZAKOV (élesen) Igen! Ezennel vallomást teszke, vegye jegyzőkönyvbe.

KORMÁNYZÓ (teli szájjal megint nevetni kezd, de hirtelen félbehagyja, mikor meglátja Kozakov sötét arcát; magában) Elment az esze.

KOZAKOV (aki hallotta ezt) Ép eszemnél vagyok, excellenciás uram.

KORMÁNYZÓ (gyorsan) Persze, persze. (Zavartan) Ez csak olyan szófordulat volt. (Félre) Megőrült.

KOZAKOV (komoran) Akor hát szíveskedne jegyzőkönyvbe vétetni a vallomásomat?

KORMÁNYZÓ Igen, hogyne, rögtön. (Némi távolságban tartja magát tőle, aggódva közelítene az ajtó felé, de nem mer, hogy ne ingerelje az őrültet, meglát egy papírvágó kést, gyorsan elteszi, de észreveszi, amint Kozakov önkéntelenül a kezébe vesz egy másik nagy papírvágó kést, és idegesen babrálja. Már az ajtó közelében) Csak Davidovért megyek.

KOZAKOV Nem szükséges.

KORMÁNYZÓ (félre) Nem szükséges. (Fennhangon) Hogy megírja a jegyzőkönyvet.

KOZAKOV (a késsel játszadozva) Hagyja, excellenciás uram. Jobb, ha tanúk nélkül intézzük el az ügyet. Vannak helyzetek, amikor minden harmadik zavar.

KORMÁNYZÓ (erőlködik, hogy előékenyen mosolyogjon) Persze, persze.

KOZAKOV Dülöre visszük a dolgot, mint férfi a férfival.

KORMÁNYZÓ (mint fent) Persze, igen, mint férfi a férfival.

KOZAKOV Rendelkezésére állok bármilyen fegyverrel.

KORMÁNYZÓ Nagyon kedves.

KOZAKOV Talán nem lesz rá szükség, hogy beavatkozzék a bíróság. Önnek is kellemesebb lehet úgy.

KORMÁNYZÓ Nagyon kellemes.

KOZAKOV Gondolom, bezárjuk az ajtót, hogy senki se zavarjon. (Az ajtóhoz indul)

KORMÁNYZÓ Isten őrizze! (Affektált nyugalommal) Nem, Nem! Nem szükséges. (Félre) Még csak az hiányzik. (Megtörli a homlokát; fennhangon) Ez a levegő.

Kozakov leteszi a kést. A Kormányzó észreveszi, és komikus mozdulatok kíséretében azon van, hogy magához vegye, végül sikerül is neki, elteszi, fellélegez

KOZAKOV (elvesz az asztalról egy nagy ollót, hogy most azzal játszadozzék, ami a Kormányzót megint nagyon nyugtalanítja) Tehát ezennel a leghatározottabban kijelentem, és vállalom az összes következményét...

KORMÁNYZÓ Igen, igen.

KOZAKOV (folytatja) ...hogy én követtem el a merényletet ön ellen.

KORMÁNYZÓ Persze, persze, nem is kételkedem benne. Bizonyára vannak tanúi is.

KOZAKOV Igen.

KORMÁNYZÓ (mentő ötlete támad) Igen? Pompás. Feddhetetlen embernek ismerem ugyan magát, és betűről betűre elhiszem, hogy maga lőtt rám... De... a forma kedvéért... egy tanú mégiscsak jót tenne, azt hiszem, vagyis bátorodom javasolni... halasszuk el addig a tárgyalást, amíg a tanú rendelkezésünkre nem áll.

KOZAKOV Azonnal hozhatom.

KORMÁNYZÓ (örömmel) Nagyon jó. Kérem akkor, legyen szíves, menjen érte.

KOZAKOV Kinn áll és vár.

KORMÁNYZÓ Igen, persze. (Félre; résztvevően) Szegény fiú!

KOZAKOV Akkor máris hozom.

KORMÁNYZÓ Igen, igen. (Óvatosan az ajtóhoz kíséri, becsukja azt mögötte, és megkönnyebbülten fűlőhajt)

Kozakov visszatér, és ez a Kormányzót megint rémületbe kergeti

KOZAKOV Inkább itt maradok, hívassa valaki mással.

KORMÁNYZÓ (rendkívül gondterhelten) Szívesen megkímném a fáradságtól... de... de mégis jobb volna, úgy gondolom... ha maga...

KOZAKOV Meggondolatlan dolog lenne, ha kiengedne.

KORMÁNYZÓ Gondolja?

KOZAKOV És ha megszöknék?

KORMÁNYZÓ Ó... nem... Nem fog megszökní... Maga becsületes ember.

KOZAKOV (keményen) Köszönöm a bizalmat. Magam megyek érte. (El)

KORMÁNYZÓ (becsukja az ajtót, elfordítja a zárban a kulcsot és hangosan hívja Kolját) Kolja!

KOLJA (berohan) Mi történt?

KORMÁNYZÓ Szaladj haza, és hozd ide anyádat!

KOLJA De miért?

KORMÁNYZÓ (miközben minden veszélyes tárgyat elrejt, késeket, ollókat, töröket, a falra aggatott fegyvereket is, a kisebbeket a zsebébe, a nagyobbakat a pamlag alá rejt) Kozakovnak elment az esze. Anyád jöjjön ide azonnal.

KOLJA Kozakov megőrült?

KORMÁNYZÓ Éppen rohama volt az előbb.

KOLJA Most hol van?

KORMÁNYZÓ Ráálltam a rögeszméjére, és kitessékeltem, de mindjárt jön vissza. Szaladj, hozd anyádat, ő jobban tud vele bánni. Valamit tenni ell. Szegény fiú. Eredj!

Rángatják az ajtót

Már itt is van. (Sürgetően) Siess!

KOLJA (bátran) Apám, én itt maradok veled.

KORMÁNYZÓ Nem, hozd az anyád!

Kolja el. A Kormányzó néhány holmit még gyorsan elrak, teletömi a zsebeit levélnehezékekkel stb., aztán óvatosan visszafordítja a zárban a kulcsot, és félreugrik az ajtó elől

KOZAKOV (belépve) Nem akart kinyitni az ajtó.

KORMÁNYZÓ (zavartan) Nem, nem akart kinyitni... ez ilyen furcsa ajtó... néha megbolondul. (Félbehagyja) Úgy értem... hogy is mondjam... ilyen furcsa ötletei vannak.

KOZAKOV Azonnal jön.

KORMÁNYZÓ Kicsoda?

KOZAKOV A tanú.

KORMÁNYZÓ Ja, igen... igen... a tanú... természetesen a tanú... (Félre) szegény fiú! (Mélabúsan nézi, amint az ott áll nagy komoran)

Kopognak

KOZAKOV Ő az. Tessék.

Malahov belép

A barátom látta, amint rálöttem önre.

MALAHOV Igenis, excellenciás uram!

KORMÁNYZÓ (akinek arcán a huncut kíváncsiság kifejezése a meghökkenés torzképévé változott át, rámered) Csakugyan látta?

MALAHOV Igenis, excellenciás uram!

KORMÁNYZÓ A saját szemével?

MALAHOV Igenis, excellenciás uram!

KORMÁNYZÓ (hirtelen mintha álomból ébredne) De hiszen ez képtelenség! Ez lehetetlen! Ki van zárva!

KOZAKOV Miért volna az?

KORMÁNYZÓ Mert... mert... mert... — ki van zárva.

MALAHOV De ha egyszer a saját szememmel láttam.

KORMÁNYZÓ Akkor, akkor — én vagyok bolond... (*Fel-alá szaladgál*)

Mi oka lett volna rá egyáltalán, hogy rám lőjön?

KOZAKOV (*komoran*) El akartam tenni láb alól.

KORMÁNYZÓ Úgy. És miért?

KOZAKOV (*nagykeservesen*) Mert szeretem a feleségét.

KORMÁNYZÓ (*hátratántorodva*) Hát ez meg mi?

KOZAKOV Szeretem a feleségét, és nem tudok nélküle élni.

KORMÁNYZÓ Ezek szerint mégis örült.

MALAHOV Vagyis csak annyira, amennyire örülség a szerelem.

KORMÁNYZÓ De mennyire, hogy az!... Szerelmesnek lenni az én feleségembe... az én feleségembe. Hogyan támadhatott ilyen tébolyult ötlete?

KOZAKOV Excellenciás uram, kímélje az érzéseimet!

KORMÁNYZÓ Marhaság! A feleségem ültette a fejébe ezeket az eszeveszett dolgokat. Az a hóbortos, buta liba. Bocssáson meg, ha megsértem ezzel... de most menjen haza, később, majd nyugodt körülmények között megbeszéljük ezt a dolgot.

KOZAKOV (*szilárdan*) Nem megyek haza. Mint tettét beismert bűnöző vagyok itt, mint gyilkos, és jogomban áll követelni, hogy csukjanak le.

KORMÁNYZÓ De miért?

KOZAKOV Mert féltékenységből rálöttem önre.

KORMÁNYZÓ De hiszen ez nem igaz!!

KOZAKOV Itt egy tanú rá.

MALAHOV Igenis, láttam mindent, megesküdhetem rá.

KORMÁNYZÓ Akkor hamisan esküszik! Mert... mert... mert... a merényletet valaki más követte el.

Kozakov és Malahov megijed

KOZAKOV (*gyorsan összeszedi magát, szemtelenül*) Hogyhogy valaki más? Hol van az a másik? Bizonyítsa be a bíróságon.

KORMÁNYZÓ (*féle*) Még csak az hiányzik.

KOZAKOV A bíróságon be fogom bizonyítani, hogy én követtem el a merényletet és nem ő.

KORMÁNYZÓ (*kutatón fűrkészi Kozakovot, úgyhogy emez mind jobban megzavarodik, és mindinkább pátosza merevedik; élesen Malahovhoz*) Hagyjon most magunkra... (*Fel-alá járkál*)

MALAHOV (*suttogva*) Ne hagyj, hogy zavarba hozzon. (*El*)

KORMÁNYZÓ Ide hallgasson, Kozakov, tudja, hogy van némi ismeretem, és a dolgokat mélyrehatón, úgyszólván pszichológiai szemszögből szoktam vizsgálni. Itt valami nem stimmel. Én azonban elég jól meg tudom magyarázni: ifjúsága megtérfálta magát, van valami maga és a feleségem között, ezt én is észrevettem. Maga szenved emiatt, ezt is észrevettem. Lelkiismeret-furdalásától most romantikus módon akar megszabadulni. Igazam van vagy nincs? Most ki akarja használni az alkalmat, hogy merényletet követtek el ellenem, és a nyilvánosság előtt meg akarja vádolni magát. Ez nagyon fiatalos, és meg kell mondanom, nekem nagyon szimpatikus, ezért a kezemet nyújtom magának, a szívem mélyéből megbocsátok, és a dolog ezzel el van intézve.

KOZAKOV Nem, nem! Én rálöttem önre.

KORMÁNYZÓ Jó, tegyük fel. Ezt is megbocsátom.

KOZAKOV Nem, nyilvánosan bűnhődnöm kell. Követelem, hogy börtönözzenek be, és ország-világ színe előtt folytassanak ellenem pert házasságtörés és gyilkosság miatt.

KORMÁNYZÓ De ha én arra kérem, hogy álljon el ettől...

KOZAKOV Nem tehetem, be kell, hogy zárjanak.

KORMÁNYZÓ Gondolja meg, hogy nagy bajt hoz rám, ha ragaszkodik a perhez.

KOZAKOV Hogyhogy? Hiszen én vagyok a vádlott.

KORMÁNYZÓ Igen... ez igaz... de... de... nem mondhatom el magának, mi játszódik még itt közre, de higgye el nekem. (*Ingerülten*) Hogy a mennydörgős istennyila csapjon belé! (*Szeliden*) Könyörgök, álljon el a pertől.

KOZAKOV (*kissé meghatódva*) Nem tehetem.

KORMÁNYZÓ Hiszen szereti a feleségemet.

KOZAKOV Igen.

KORMÁNYZÓ Hát akkor a feleségem iránti szerelmére kérem, hagyjon engem békén.

KOZAKOV (*mélabúsan*) Nem tehetem.

KORMÁNYZÓ (*hevesen*) Kozakov, elhódította tőlem a feleségemet, az életemre tört, megtámadott a saját házamban. Én mindezt megbocsátok magának, csak hagyjon most már békén.

KOZAKOV Nem tehetem, be kell, hogy börtönözzenek. Megillet ez a jog, és én ragaszkodom hozzá.

KORMÁNYZÓ (*lágyan*) Ugyan, legyen már részvétellel irántam. Nem világosíthatom föl, de az egész létezésem forog kockán. Pedig mennyi áldozat, mennyi nélkülözés, mennyi megalázkodás árán szereztem ezt az állást. Tönkre vagyok téve.

Kozakov mutatja, hogy meg van hatva

Mihez kezdjek most? (*Megragadja Kozakov kezét*) Könyveket látok

a szemében; ne szégyellje őket! Nézze csak, én, az öreg ember is sírok. Maga jószívű, ne legyen olyan kérikelhetetlen. Tessék, leterdelek maga előtt (*Térde esik*), és könyörgök magának: ne ragaszkodjék hozzá, hogy börtönbe csukják.

KOZAKOV (*nehéz lelki tusa után, tragikusan*) Nem tehetem. (*Megtörtén egy székre rogy. Rövid hallgatás után, mialatt feltámadó megindultsággal le akarja küzdeni, a könnyezés határán*) Nem tehetem! Nem tehetem! (*Meggyőződés nélkül*) Ön az oka.

KORMÁNYZÓ (*síros hangon*) De hát mit tettem én?

KOZAKOV (*felháborodásba hajszolva magát*) Rosszul bánt a feleségével. Nem volt tekintettel rá. Nem úgy bánt vele, ahogy megérdemelte volna. Elrabolta tőle azt a hitét, hogy vannak csodálatos dolgok...

JELIZAVETA (*aki közben megjelent az ajtóban, és észrevétlenül hallgatott. A férjéhez*) Ezt nevezte te örületnek? (*Elragadtatottan*) Kozakov!

KORMÁNYZÓ És te nem szégyelled magad? A te korodban elcsavar-ni ennek a zöldfülű fiúnak a fejét?

KOZAKOV Excellenciás uram, önnek joga van kihívni engem pisztoly-párbajra, joga van bebörtönöztetni, de nincs joga ahhoz, hogy sértessen.

JELIZAVETA Azt én se tanácsolnám neked.

KORMÁNYZÓ Na, most már aztán elegendem van. A feleségemmel majd elintézem valahogy az ügyet. De maga egy tacskó, és takarodjon.

JELIZAVETA (*megragadva Kozakov kezét*) Itt marad. Ne féljen tőle, én megvédem.

KOZAKOV Nem félek, és ezt elég világosan ki is mutattam, amikor rálöttem önre.

JELIZAVETA Mit csinált?

KORMÁNYZÓ (*megsemmisítően*) Meg akart ölni. Ő volt a merénylőm.

JELIZAVETA (*boldogságtól sugározva*) Igazán? Ő? Értem? (*Túlradva*) Köszönöm, köszönöm! Ezerszeresen köszönöm!

KORMÁNYZÓ Ez azért már egy kicsit erős. A végén még kiderül, hogy te adtad neki az ötletet, vagy akár te szőttél az egész tervet. Aha! Most már értek mindent! (*Kozakovhoz*) És most, kedvesem, beszéljünk egészen más hangon. Aha! Ki volt itt főzve minden. Megkártyáztatok! Mint kormányzót, mint tirannust, mint a szabadság ellenségét kellett volna engem eltenni láb alól. A dolog megtörténik, politikai merénylet, mint annyi más... és akkor összeházassodtatok volna.

KOZAKOV Ez ellen a leghatározottabban tiltakozom, és kérem, hogy ez vétessék jegyzőkönyvbe. Tettemnek semmi köze a politikához, azt egyesegyedül az érzéseim diktálták, szerelmem a felesége iránt.

Jelizaveta elragadtatott mozdulatokat tesz

Beláttam, hogy nem tudok élni nélküle. Lidércként nyomott a gondolat, hogy ön megcsal engem a feleségével, és akkor fogant meg bennem az elhatározás... egyesegyedül szerelemből... végtelen, hatalmas, forró szerelemből.

JELIZAVETA (*az extázis tetőpontján*) Kozakov, drágám!

KORMÁNYZÓ Csillapodj!

JELIZAVETA Nem akarok lecsillapodni. Nem fogok lecsillapodni. Meg akarom mutatni a világnak, hogyan jutalmazza meg egy nő a hű szerelmet. Kozakov, hozzon a sors akármit is, én nem hagyom el magát soha többé.

KOZAKOV Mindenható Úristen!

JELIZAVETA (*folytatva*) Íme, a férjem a tanú rá, hogy ezennel örök szerelmet és hűséget esküszöm magának.

KORMÁNYZÓ Csak ne zsenírozzátok magatokat.

KOZAKOV (*tragikusan*) Nem. Nem fogadhatom el e szerelmet, köztünk áll a törvény.

JELIZAVETA (*nagyszabásúan*) A szerelem fölülte áll a törvénynek.

KOZAKOV (*végzetesen*) A törvény előttem szent. Egy szenvedélyes rohamomban vétettem ellene, de... (*Jelizavetához*) Maga a tanúm, hogy teljes szigorát követelem most magamra nézve. Követelem, hogy azonnal börtönözzenek be, és a legteljesebb nyilvánosság előtt indítsanak ellenem pert házasságtörés és gyilkossági kísérlet miatt.

KORMÁNYZÓ (*megjátszott önmegtartóztatással*) Látom, itt magasabb rendű hatalmak beszélnek és megváltó tettet követelnek. Hallgasson ide, Kozakov, én nem állok a boldogságuk útjába. Tessék, fogja és vigye. A magáé örökre.

KOZAKOV (*egy pillanatig dermedten áll, és aztán szinte ájultan rogy egy székre. A másik kettő aggódik miatta; ő összeszedve magát*) A boldogság... a boldogság... ily hirtelen... (*Magához térve*) fényesen felragyog a boldogság sugára, de csak azért, hogy tudjam, miről kell lemondanom.

JELIZAVETA De hát miért? Hiszen a férjem mond le rólam, nem igaz, mucikám?

KORMÁNYZÓ A legnagyobb örömmel!

KOZAKOV (*Jelizavetához*) Nem tehetek vele ilyet.

KORMÁNYZÓ Már miért ne? Csak nyugodtan! Nem fogok megharagudni. Barátok maradunk ezentúl is. (*Egyre nagyobb elégedettség-gel gondolva az ügy ilyen kimenetelére*) Elválók a feleségemtől, ma-

ga pedig elveszi. Szerzek magának egy jó állást. Minden köztünk marad, senki emberfiának nem fog eszébe jutni, hogy maga követte el a merényletet. Ellenkezőleg, jelentkezhet mint tanú, hogy látta, amint valaki két lövést adott le rám az ablakon keresztül. Csak vigye! Jóságos, művelt asszony. Jól meg fogjátok érteni egymást — és ha ő szeret, akkor úgy szeret...

KORZAKOV *(felugrik)* Nem tehetem! Nem tehetem! Nem vagyok méltó a szerelmére.

KORMÁNYZÓ Dehogynem, dehogynem.

KOZAKOV Vér tapad a kezemhez.

KORMÁNYZÓ Hadd tapadjon.

KOZAKOV *(teljes erővel)* Nem, nem és nem, és ezerszer nem! A lelkiismeretem bűnhődést követel. Azonnal csukjanak le és ítéljenek el!

Danyilov belép

KORMÁNYZÓ *(rajta tölti ki a dühét)* Mit akar? Hogy merészel most belépni ide?

DANYILOV Sürgős, hivatalos távirat érkezett. *(Átadja)*

KORMÁNYZÓ Ah, a kormány válasza... *(Feltépi a táviratot, először felragyog az ábrázata örömeiben, de aztán csakhamar elkomorul)* Ó! *(Tovább olvas)* Uú! *(Növekvő rémülettel olvas tovább)* Ahh!! *(Vad dühében összegyűri a táviratot)* A magasságos mennybéli szentséges kutyauristenit! Már csak ez hiányzott! *(Danyilovhoz)* Szaladjon, Danyilov, gyorsan a titkárárt.

Danyilov el

(Kozakovhoz és a feleségéhez roppant izgatottan) Hagyjatok most magamra!

KOZAKOV Én innen csak a börtönbe megyek.

KORMÁNYZÓ Kérem, ne őrijtsen tovább!

KOZAKOV Csak a börtönbe!

KORMÁNYZÓ *(könyörögve)* Majd később elintézzük, csak most hagyjanak magamra.

KOZAKOV Most kell bezáratnia.

KORMÁNYZÓ *(kikiált)* Balukin! Davidov!

Balukin és Davidov megjelenik

Hajtsátok ki ezt az embert!

BALUKIN A börtönbe?

KOZAKOV Igen.

KORMÁNYZÓ Nem. Hajtsátok ki, hogy végre nyugtom legyen tőle.

Balukin és Davidov kituszkolja a védekező Kozakovot. Jelizaveta tehetetlen dühében egyik férfitől a másikhoz szaladgál, megfenyegeti a férjét, majd követi a távozókat. A Kormányzó egyedül marad, megragad dühében egy széket és a földhöz vágja, utána egy másikat is. A Titkár belép

Most aztán jól befűtöttünk magunknak. Szentséges ég! Már itt is van a kormány válasza!

TITKÁR Mi van benne?

KORMÁNYZÓ *(mint az őrlött, úgy szaladgál föl és alá)* Hogy kitüntettek a György-keresztrel. Megdicsérnek, amiért olyan állhatatosan és a legnagyobb életveszéllyel is dacolva kitarítottam egy ilyen veszedelmes posztón. Ezért magasabb rangosztályba sorolnak, és kineveznek a pétervári közigazgatási bíróság elnökévé.

TITKÁR De hát ez mind nagyon öröndetes.

KORMÁNYZÓ *(mint fent)* Igen, de... nehogy még egyszer az életemre törhessen egy merénylet, folytatódik a szöveg, azonnal hagyjam el a várost. A kormányzósg vezetését azonnal átveszi bizonyos Dernov tábornok, akit kineveznek utódomnak. Már úton is van ide.

TITKÁR De hiszen ezek várakozáson felüli jó hírek?!

KORMÁNYZÓ *(magánkívül dühében)* Barátom! Fejre ejtették magát? Ha most idejön ez a Dernov tábornok, hogy átvegyen egy veszedelmes forradalmi kormányzóságot, és nyomát sem találja itt forradalomnak, akkor mi lesz? Azonnal Szibériába küldenek bennünket! *(A haját tépkedve)* Hogy az a magasságos, mennybéli atyauristen!

TITKÁR Hát ez bizony komisz helyzet! Mit lehet itt csinálni?!

KORMÁNYZÓ *(roppant hévvel)* Forradalmat! Azt kell csinálnunk!

TITKÁR Mit?

KORMÁNYZÓ Még mielőtt megérkezik az utódom, itt forradalomnak kell lennie.

TITKÁR De...

KORMÁNYZÓ Holnapra az egész városban tomboló lázadásnak kell kitörnie.

TITKÁR De hogyan?

KORMÁNYZÓ Az nekem teljesen mindegy. De tizenkét órán belül itt nekem forradalom legyen. Minden eszközt be kell vetni. Holnapig teljenek meg a börtönök, legyenek barikádok, merényletek, néhány kivégzés is, egyszóval minden, ami kell egy orosz forradalomhoz.

TITKÁR Igen... de... egy igazi orosz forradalomhoz mindenekelőtt zsidóellenes pogrom kell.

KORMÁNYZÓ Legyen! Ezen ne múljk! Úgyis a zsidók az okai mindennek.

TITKÁR De a mi kormányzóságunkban nincsenek zsidók!

KORMÁNYZÓ Akkor hozatni kell párat!

Függöny

NEGYEDIK FELVONÁS

Ugyanaz az iroda, mint a harmadik felvonásban. Balukin és Danyilov nagy buzgalommal és igencsak félve attól, hogy meglephetik őket, a Kormányzó íróasztalán heverő papírok közt kutat

BALUKIN Az ördög tudja, hova a fenébe tehetted.

DANYILOV Ó, a távirat biztos nem jelent semmit, egyszerűen csak megőrült a kormányzó. Első pillantásra meglátni rajta.

BALUKIN Nem, itt valami fontosabb dolog történik.

DANYILOV Csakugyan így gondolja? Nekem ez nem fér a fejembe. Áll-ruhás rendőröket köröztet a városban, akik azt kiabálják, hogy „Éljen a forradalom”, „Éljen a szabadság”. Nem gondolja, hogy...?

BALUKIN Sosem lehet tudni... nálunk Oroszországban... talán valami új államkölcsonról van szó; na... majd meglátjuk...

A Kormányzó beront, lélekszakadva, idegesen, üzötten; mögötte flegmatkusan a Titkár

KORMÁNYZÓ *(észreveszi a rendetlenséget az asztalán)* Mit akartok itt? Túrkalitok a papírok közt?

BALUKIN *(dadogva)* Excellenciás uram...

KORMÁNYZÓ Mit jelentsen ez, kérdezem...

BALUKIN Egy űrlapot kerestem Letartóztatási űrlapot, kifogytam belőle.

KORMÁNYZÓ *(felragyogva)* Letartóztattak valakit?

BALUKIN *(mentve magát)* Igen.

KORMÁNYZÓ *(örömmel a Titkárhoz)* És ez itt áll, és nem szól semmit. *(Balukinhoz)* Több személyt?

BALUKIN Igen.

KORMÁNYZÓ *(még nagyobb örömmel)* Akkor miért nem beszél?! *(Danyilovhoz)* Maga elmehet.

Danyilov el

Kékre-zöldre dühöngi magát az ember, hogy még semmi sem történt a városban, kétségbeesésében nem tudja, mihez kezdjen, itt pedig tömeges letartóztatások folynak, és erről én nem tudok semmit. Legalább jól elzáratta őket?

BALUKIN Nem.

KORMÁNYZÓ Netán a végén még szabadon is eresztette őket?

BALUKIN Igen.

KORMÁNYZÓ *(megint felfortyanva)* Hát most ehhez mit szóljak? Miért?

BALUKIN Mert csupa álruhás rendőr volt.

KORMÁNYZÓ *(idegesen)* Miféle rendőrök?

BALUKIN Azok a rendőrök, akiknek *(Dadogva)* excellenciád elrendelte, hogy öltözzenek álruhába, és randalírozzanak a városban, és kiáltozzák azt, hogy „Éljen a szabadság!”

KORMÁNYZÓ Uramatyám, ezeket tartóztatta le?!

BALUKIN Én nem. A diákok.

KORMÁNYZÓ Miféle diákok?

BALUKIN Nos, néhány diák, akik Goldmannál laknak, összefogdosták a mi álruhás rendőreinket és idehozták őket. Jegyzőkönyvbe vették, hogy cárhű férfiak, és támogatni kívánják a rendőrséget a rend fenntartásában.

KORMÁNYZÓ *(indulattal a Titkárhoz)* Mit szól ehhez? Ki hallott már ilyet? *(Félbehagyja, int Balukinnak, hogy menjen ki, megvárja, míg kimegy, majd hasonló heveséssel folytatja)* Miféle ifjúság ez a mai? Forradalmat csináltak a rendőrökkel, és ahelyett, hogy az ifjúság boldogan kapna az alkalmat és velük tartana, letartóztatja a rendőröket, miféle ifjúság ez, hol vannak az ideáljai? Mióta törődik az ifjúság a renddel és nyugalommal. Balukin!

Balukin megjelenik

Azonnal kiküldi a városba az összes álruhás rendőrt „Éljen a forradalmat” kiáltozni, és ha még egy átkozott diák le mer tartóztatni egy rendőrt, kíméletlenül börtönbe veti.

BALUKIN Milyen címen?...

KORMÁNYZÓ Milyen címen? Hát... hivatalos eljárásba való beavatkozás miatt. Értette?

BALUKIN Igenis, excellenciás uram. *(El akar menni)*

KORMÁNYZÓ *(egyre jobban nekiheverülve)* És gondoskodik róla, hogy

estig történjék néhány letartóztatás. A börtönöket, ha van még helybennük, teljesen fel kell tölteni. Értette?

BALUKIN Igenis, excellenciás uram. *(El akar menni)*

KORMÁNYZÓ És küldessen azonnal a színházigazgatóhoz. Néhány nappal ezelőtt betiltottunk egy forradalmi darabot. Mi is volt a címe?

BALUKIN Hamlet, a dán királyfi.

KORMÁNYZÓ Igen, Hamlet, kitől is... kitől is?

BALUKIN *(gondolkodik)* Mindjárt eszembe jut... Shakespeare.

KORMÁNYZÓ Igen, Shakespeare. Szóval, mondja meg neki, hogy feloldjuk a tilalmat, és játsszák el esténként háromszor a darabot. *(A Titkárhoz)* Ez talán hat.

BALUKIN Igenis, excellenciás uram. *(El akar menni)*

KORMÁNYZÓ Igen, és néhány hete egy vicclapot is elkoboztunk, mert volt benne valami vicc a hivatalnokokról. Megvannak még a példányai?

BALUKIN *(szorongva, rossz lelkiismerettel)* Igen, egy részük...

KORMÁNYZÓ Csak egy részük? Ja, persze, mesélték nekem, hogy az elkobzott számokat maga dupla áron tovább árusítja. Maga! Azért nem működik semmilyen cenzúra, hogy maga üzérkedessen.

BALUKIN Excellenciás uram... én...

KORMÁNYZÓ Jó, jó. Tehát ami még maradt belőle, azt osztassa szét a nép körében, de ingyen. Értette? *(A Titkárhoz)* Ez talán hat.

BALUKIN Igenis, excellenciás uram. *(El)*

KORMÁNYZÓ *(ideges izgalomban fel-alá szaladgálva)* Mindent meg kell próbálni. Abszolúte mindent! Jól is néznék ki, ha huszonnégy órán belül nem lehetne forradalmat kirobantani ebben a porfészekben.

BALUKIN *(belép)* Excellenciás uram, a diákok megint letartóztattak egy álhúshas rendőrt, és idehozták. Mármost mi...

KORMÁNYZÓ *(eltökéltlen)* Küldje be őket hozzám.

BALUKIN Továbbá Szudejkin úr óhajt még excellenciáddal beszélni.

KORMÁNYZÓ *(a Titkárhoz)* Ez már megint itt szimatol. *(Balukinhoz)* Vigye a szomszéd szobába, őt fogom előbb kirúgni. A diákokat bocssássa be ide. Rögtön jövők.

Balukin el

Most majd jó alaposan lehordom őket.

TITKÁR Excellenciád nem vonhatja igazán kérdőre ezeket az embereket, még kevésbé tartóztathatja le őket, amiért nem akarnak forradalmat.

KORMÁNYZÓ Azért csak ismerkedjenek meg velem. Jöjjen.

Mindketten el a másik helyiségbe. Balukin bebocsátja Pavlovot és Alexis, ő maga kinn marad

PAVLOV Vajon mit akarhat tőlünk?

ALEXIS *(komor eltökéltséggel)* Te, én elárulom neked, elmondhatatlanul boldog volnék, ha letartóztatna. Igenis, én nem bírom tovább ebben a felemás helyzetben, szégyellem magam önmagam előtt. Most forradalmár vagyok vagy rendőr?

PAVLOV Rendőr vagy forradalmi okokból.

ALEXIS *(fel akar fortynni)* Ez... *(Tragikusan)* Meg tudom érteni... be látom, szükséges... minden eszközt fel kell használnunk, hogy itt fel ne üsse a fejét a forradalom, de nem bírom... Én tartóztassak le valakit, akiben kigyúl a szabadság isteni szikrája, és aki minden korláton átlépve a maga naiv módján kiront az utcára és elkiáltja, hogy „Éljen a szabadság”? Holott nagyon jól tudja, mit kockáztat, és hogy nem sokára letartóztatják. És én legyek az, aki letartóztatja! *(Kitörve)* Nem, nem, ezt nem viselem el!... Beleőrülök!... És ha ez így megy tovább, főbe lövöm magam.

PAVLOV *(melegen, őszinte részvétellel)* Nyugodj meg! Mindnyájan szenvedünk ettől. Így kell lennie... Hiszen mindez a szabadságért történik.

ALEXIS Hogy letartóztatunk nézőket.

PAVLOV Hát nem hozunk-e ezzel még több áldozatot a jó ügyért, nem kerül-e szívünknek még több vérebe, lelkünknek még nagyobb erőfeszítésébe, mintha vaktában rohannánk előre, és mindenkit felszólítanánk, hogy harcoljon a szabadságért?

ALEXIS Lehet, lehet! De én akkor se bírom ki! A szabadság, az szabadság, az ideál, az ideál, és ott szunnyad minden emberi lélekben, csak fel kell ébreszteni.

PAVLOV Jaj, már megint az emberi lélekkel jössz. Mit kaptál, mikor Moszkvában fel akartad ébreszteni egy kozák lelkét?

ALEXIS Egy pofont. De az nem tesz semmit. Én mondom neked, hamarabb érünk a célunkhoz, ha minden kertetés nélkül az emberekben lakozó nemességre apellálunk.

KORMÁNYZÓ *(belép)* Szóval ti tartóztatjátok le a zavargókat?

PAVLOV Igenis, excellenciás uram.

KORMÁNYZÓ *(élesen)* Milyen jogn?

A másik kettő csodálkozva néz rá

(Kiabál) Kérdem én, milyen jogn ártjátok bele magatokat a rendőrség ügyeibe?!

PAVLOV Én... azt... úgy... gondolom, nem érdemeljük meg, hogy excellenciád kiabáljon velünk... mert a rend és a nyugalom érdekében...

KORMÁNYZÓ *(mint fent)* Ez a rendőrség dolga, érte? Szégyellhetnék magukat, hogy ilyen dolgokkal törődnek a maguk korában.

PAVLOV *(mosolyogva)* Jobban tetszene excellenciádnak, ha randalíroznánk...?

KORMÁNYZÓ *(megfeledezve magáról)* Hát persze. *(Helyesbítve)* Vagyis én nem szólítok fel rá senkit, de... meg tudnám érteni. Az ifjúságnak... nos hát éppen, mert ifjúság, joga — sőt kötelessége is, hogy forradalmár legyen.

PAVLOV Ezt ön mondja, a kormányzó?

KORMÁNYZÓ Ezt nem mint kormányzó mondom, hanem mint ember, csakis mint ember, aki maga is volt fiatal, és... aki... aki... szégyellte volna magát, ha olyan embereket, akik eszményekért, a szabadságért föláldozzák magukat, akik „Éljen a forradalmat” kiáltoznak, letartóztatott volna. Lelkem mélyéig szégyelltem volna magam.

ALEXIS *(előrohan, nagy pátosszal)* Én szégyellem is magam, szégyellem magam!!!

Pavlov belé akarja fojtani a szót

(Kitépi magát) Engedje el. Itt, ország-világ színe előtt szeretném fennhangon kihirdetni, hogy szégyellem magam, szégyellem, szégyellem magam!!! *(Könnyezve a rajongástól)* Excellenciás uram, ön levetette kormányzói mivoltát és emberként szólalt meg, egy tiszta emberi lélek mélyéből szólt. Én is ezt szeretném tenni. *(Pavlovhoz)* Nincs az a hatalom, amelyik megakadályozhat ebben! *(A Kormányzóhoz)* Szeretném viszonzni emberi bizalmát: én forradalmár vagyok, igenis, forradalmár! *(Kapkodva)* Meg fogja kérdezni tőlem, miért tartóztatok le akkor más embereket, mire én nem fogok önnek válaszolni... *(Pavlovhoz, öntudatosan)* az égvilágon semmiféle kínzás, semmiféle kinszenvedés nem lesz képes kiszorítani belőlem a titkot, de... *(Túlfűtötten)* ezennel ország-világ előtt tanúságot teszek róla: forradalmár vagyok, forradalmár, forradalmár, és most akkor tartóztasson le!!!

KORMÁNYZÓ *(nyugodtan)* Ugyan miért tartóztatnám le... Ellenkezőleg, nagyon szimpatikus nekem magában, hogy forradalmár.

ALEXIS Igazán?

KORMÁNYZÓ Tényleg.

PAVLOV *(aki tátott szájjal áll már egy ideje)* Excellenciádnak ezek szerint... nem ellenszenves a forradalmi mozgalom?

KORMÁNYZÓ Ahogy vesszük.

ALEXIS *(növekvő lelkesedéssel)* Netán rokonszenvez vele?

KORMÁNYZÓ Mikor hogy.

PAVLOV *(fiatalosan nekiesve)* A forradalmi ifjúság számíthat esetleg a segítségére?

KORMÁNYZÓ *(szigorúan)* Pardon, ilyesmit én nem mondtam. *(Könnyedén)* De... a lehetőségek szerint... az én kormányzóságomban.

ALEXIS *(felujjongva)* Ki sejthette volna ezt? A kormányzó az elvtársunk, és mi nem is tudunk róla. *(Alig bír magával örömben)* A végén még megháborodom örömben. Uristen, milyen szép is a világ! Látod, mondtam neked. Excellenciás uram, ön visszaadta a hitemet az emberekben. Köszönöm önnek, ezerszer köszönöm. *(Megszorítja a kezét)* Engedje meg, hogy idehozzuk a barátainkat, és akkor majd megtud valamit, ami nagy-nagy örömet fog önnek szerezni. Gyere, ne vesztegessük az időt, menjünk! *(Kivonszolja magával Pavlovot)*

Mindketten el

KORMÁNYZÓ *(egy pillanatig utánuk néz, aztán magához inti a Titkárt a szomszéd szobából; örömmel)* Még ma lesz forradalmunk.

TITKÁR Excellenciád csak nem ezeket a fiatalembereket szólította fel?

KORMÁNYZÓ Nem kellett fölszólítanom. Csinálják ők maguktól. *(Rajongón)* Ha látta volna! Az ifjúság!... Van valami szép a lelkesültségükben. — Csak attól tartok, hogy mindent összezaggyválnak. Bár csak volna itt egy tapasztalt forradalmárunk, aki módszeresen irányíthatna mindent! Nem tud egyet? Nem sok vesztetgetni való időnk van. *(A kezét dörzsölve)* De azért fog ez menni. Meglátja. Benn van még Szudejkin?

TITKÁR Igen.

KORMÁNYZÓ Maga várjon itt a parancsaimra. *(El a másik helyiségbe)*

TITKÁR Igenis, excellenciás uram!

RENDŐR *(jelentve)* Alázatosan jelentem, letartóztattam egy férfit!

TITKÁR Miért?

RENDŐR Nem tudom! — Olyan gyanúsnak látszott. Öccs excellenciája azzal bízott meg, hogy annyi letartóztatást foganatosítsak, amennyi csak lehetséges!

TITKÁR Idevalósi?

RENDŐR Nem, idegen.

TITKÁR Rendben vannak a papírjai?

RENDŐR Nem tudom, nem tudok olvasni. *(Átnyújt neki egy útlevelet)*

TITKÁR (vet egy pillantást az útlevelebe, és visszafojtott kiáltást hallat)
Ah! (Dühösen a rendőr felé indulna, de aztán elgondolkodva állva marad közepén) Hol van?

RENDŐR A folyosón.

TITKÁR (gondolkodik még egy darabig) Vezesse be. Vegye magához a papírjait, és csak akkor adja oda nekem, mikor kérem.

RENDŐR Parancsára. (El)

A Titkár az íróasztalhoz ül, és valami munkába mélyed. A Rendőr erőszakkal bevezeti Dernovot, aki ellenáll

TITKÁR (észreveszi, élesen, de flegmatikus hangneméből nem esve ki) Hányszor mondtam magának, hogy a letartóztatottal nem szabad gorombán bánni. Joga van letartóztatni valakit, ha az elkövetett valamit, de semmi esetre sem erőszakoskodhat vele. Jegyezze meg a jövőre nézve. (Dernovhoz, korrektül, se nem nyájasan, se nem nyersen) Kérem, várjon egy pillanatig, végezni kell egy sürgős akttal, utána majd fölveszem a jegyzőkönyvet önnel.

Dernov az asztalhoz akar nyomulni és mondani valamit

Kérem, maradjon ott, amíg szólítom. El kell intéznem egy nagyon sürgős dolgot.

DERNOV (háborogva) Én...

TITKÁR (mint fent) Nem tudok most vitába bocsátkozni. Legyen türelemmel pár percig, amíg végzek. Aztán majd mindent jegyzőkönyvbe veszünk. Ha igazságtalanság történt önnel, azonnal jövátesszük, és a dolog el van intézve. A vita csak késleltetné ezt.

DERNOV Csodálkozni fog, mi derül majd ki.

TITKÁR Lehetséges, de nekem korrektül kell eljárnom.

DERNOV Na, jó, várok. (Mosolyogva, kárörvendő várakozással leül az ajtó közelében)

TITKÁR (az asztalhoz hívja a Rendőrt, mintha mondani akarna neki valamit, amit Dernovnak nem volna szabad meghallania, de olyan hangerővel mondja, hogy Dernovnak meg kell hallania) Azonnal őexcellenciájához megy, az előbb juttattam el hozzá elbocsátási kérvényemet, nagyon kérem, hogy válaszoljon rá mielőbb, mivel minden további perc ellenemre van ebben a tisztségben. Ami most itt folyik, az mind emberi, mind hivatalnoki elveimmel ellenkezik. Nem tudok egyszerre kétfelé dolgozni. Vagy hivatalnok vagyok, és akkor mindent meg kell tennem, ami a kormány érdekeit szolgálja, vagy forradalmár vagyok, és akkor ezt nyíltan meg kell vallanom, és minden következményét vállalnom kell. Megértette?

RENDŐR (aki ostobán és értetlenül hallgatta meg) Igenis.

TITKÁR Tehát azonnal felkeresi őexcellenciáját otthonában.

RENDŐR Parancsára! (El)

A Titkár elmélyed a munkájában, föl se néz. Dernov nyugodtan ül, szemlátomást kíváncsian, mit jelentsen mindez

TITKÁR (lezárva az aktát, de nem nézve föl) Úgy, akkor most jöhet ön. Kérem, fáradjon ide.

Dernov az asztalhoz lép

(Nem nézve föl) Neve?

DERNOV Benne van a papírjaiban.

TITKÁR (még mindig nem nézve föl rá, kinyújtja a kezét) Kérem ide!

DERNOV (nyugodtan) Elvette tőlem a rendőr.

TITKÁR (főlnézve) Tessék? És miért nem adta ide nekem?

DERNOV Ezt talán tőle kellene megkérdeznie.

A Titkár sajnálkozva rázza a fejét

RENDŐR (éppen belép és jelent) Alázatosan jelentem, őexcellenciája itt van a házban, de el van foglalva. A megbízást nem tudtam teljesíteni.

TITKÁR Hát jó. Majd megmondom én őexcellenciájának. De figyeljen csak ide! Micsoda dolog ez? Maga elveszi a letartóztatottól a papírjait és nem adja ide nekem?

RENDŐR De hát ön...

TITKÁR (szavába vágva) Ide vele! És elő ne forduljon még egyszer! Lelephet!

Rendőr el

(Fogja az útlevelet, nem nézve föl) Szörnyű anyaggal kell itt dolgoznunk. (Leteszi az útlevelet, úrlapot vesz elő, leül, tollat fog) Tehát — (Belepillant az útlevelebe, felugrik, roppant ijedséget színlel) excellenciás uram! (Mélyen meghajol) Ezer bocsánat. De hát hogyan történt ez?

DERNOV (szigorúan) Erről majd ön fog felvilágosítani engem.

TITKÁR Excellenciás uram, én teljesen ártatlan vagyok.

DERNOV Ezt tudom. Láttam. Igen korrektül járt el, és úgy látszik, ön kitűnő, megbízható hivatalnok.

A Titkár meghajol

De itt történik valami, ez biztos! Sürgős megbízást kapok a kormánytól, hogy azonnal utazzam ide felváltani a kormányzót, mert merényletet követtek el ellene. Expressz gyorsasággal ideutazom, természetesen inkognitóban, nehogy én is merényletet hívjak ki magam ellen. Idejövök, a város nyugodt, sem őrárat, sem őrség. Egyetlen rendőr van az utcán, annak meg nincs fontosabb dolga, mint hogy rám rontson, elvegye az útlevelemet és idecipeljen. Mit jelent mindez?

TITKÁR Excellenciás uram, nem vagyok felelős az itteni eseményekért. Már folyamodtam is az elbocsátásomért.

DERNOV Tudom.

TITKÁR (affektált megdöbbenéssel) Excellenciád hallotta?

DERNOV Igen. Nem ismerem az okokat, de ön marad. Ilyen hivatalnokot nem engedek el. Magyarázza meg, mi történik itt.

TITKÁR Excellenciás uram, kérem, ne terhelje meg a lelkiismeretemet. Az ön éleslátása igen hamar fel fogja deríteni, mi történik itt.

KORMÁNYZÓ (megjelenik az ajtóban, háttal a jelenlévőknek, dühösen beszél a másik szobába) Igen, igen, igen! (Megfordul, a Titkárhoz, Dernovot nem látva) Kihajítottam, folyton szaglászik. (Észreveszi Dernovot, rákiált) Mit keres itt? Már négy szemközt sem szólhat az ember senkihez! Várjon kinn! (A Titkárhoz) Mit akar?

TITKÁR (tanácstalanul, mert Dernov jelez neki) Letartóztatták az urat.

KORMÁNYZÓ Miért?

TITKÁR Ó Lenszkij, a híres forradalmár.

KORMÁNYZÓ (örvendezve) Csakugyan? (Kezet nyújt Dernovnak) Örvendek, hogy megismerhetem. Bocsássa meg az előbbi idegeségemet. A lehető legjobbkor jön. (A Titkárhoz) Hagyjon magunkra!

A Titkár ellenvetést akar tenni

(Dühösen) Hagyjon magunkra, azt mondtam!

A Titkár el

Ön tehát a hírhedett Lenszkij. Ön állítólag igen agyafúrt férfiú... Mondja, kérem... hiszen tudja, a kezeim közt van most... kényemre kedvemre kiszolgáltatta... Mondja csak... be kell látni, hogy nagy előnyére szolgálhat, ha őszintén válaszol nekem. Mondja, kérem... (Kitörve) Hogyan kell forradalmat csinálni?

Dernov hülyén néz rá

Nem ért?

DERNOV Nem!

KORMÁNYZÓ Úgy értem, világosítson föl, hogyan kell megrendezni egy forradalmat. Még mindig nem érti?

DERNOV (őszintén) Egyáltalán nem.

KORMÁNYZÓ Úgy értem... egyszerűen... Kötelezné-e magát — nem járna rosszul —, tehát kötelezné-e magát, hogy huszonnégy óra leforgása alatt kirobbant egy forradalmat? Természetesen biztosítok hozzá minden szükséges anyagot: forradalmárokat, diákokat, fegyvereket.

DERNOV De hát miért?

KORMÁNYZÓ (rákiált) Ahhoz semmi köze! — Megértette? Bocsásson meg, nagyon ideges vagyok. Ha tudná, mi mindenen mentem keresztül az utóbbi két napon. De erről majd később. Szót fogunk érteni egymással. Tehát szállítok önnek mindent. Igen sok diáknak van, ifjú, lelkesedni képes emberek, már kapcsolatba léptem velük, sajnos még tapasztalatlanok. Ezért egy olyan gyakorlatias embernek kell átvennie az irányítást, mint ön. Megteszi, ugyebár?

DERNOV Ha ezzel nagy szolgálatot teszek önnek...

KORMÁNYZÓ Nemcsak nekem, saját magának is. Meg fogja látni. Nagyon hálás természetű ember vagyok.

DANYILOV (belép) Néhány diák van itt. Beszélni óhajtának excellenciáddal.

KORMÁNYZÓ (örvendezve) Küldje csak be őket!

Danyilov el. Pavlov és Lenszkij jelennek meg elsőként az ajtóban, de megállnak, mert egy idegent látnak a Kormányzónál

Csak tessék, egymás közt vagyunk! (Dernovra mutathatva) Szintén elvtárs! (Megveregeti Dernov vállát)

Mind belépnek, a második felvonásbeli forradalmárok rázogatták a Kormányzó kezét, vidáman beszélnek és kiabálnak összevissza. Így folyik ez egy darabig

MÁSA (főlkapaszkodik az asztalra és nagyon megindultan így kezdi) Barátaim, engedjétek meg nekem most néhány szót! Nagy történel-

mi pillanatot élünk át éppen. A világtörténelem előrehaladt egy lépéssel, és ennek mi is részesei lehettünk. A hivatalnok, az orosz hivatalnok visszaemlékezett emberi méltóságára, és úgy döntött, hogy a néppel, az ifjúsággal akar továbbhaladni — föl egészen az emberiség csúcspontjára.

FOMA (fölmászik egy székre, és közbekiált) Barátaim, azt hiszem, most nem fecsekelhetjük az időt beszédekre, most cselekednünk kell.

Általános helyeslés

Meg kell tanácskoznunk, mi a teendő.

Lelkes helyeslés; zűrzavaros lármá

KOZAKOV (a tömegből előlép; nagyon megindult) Barátaim, mielőtt munkához látunk, engedjétek meg, hogy mindnyájatok nevében elnézést kérjek éxcéllenciájától. — Éxcéllenciás uram, itt mindenki előtt szeretném kijelenteni, a legcsekélyebb oka sincs, hogy féltékeny legyem rá. Még álmomban sem gondoltam soha a feleségére.

KORMÁNYZÓ Ezt kész vagyok elhinni magának.

KOZAKOV Soha nem törtem az ön életére. A merényletet nem én követtem el ön ellen.

KORMÁNYZÓ (buzgón) Tudom.

KOZAKOV Tudja?

KORMÁNYZÓ Azaz tudom, hogy maga ilyesmire nem képes, és bizonyára nem is tett ilyet. Maga... maga... de miért állította akkor olyan mereven és szilárdan, hogy maga a merénylő?

KOZAKOV (ifjonti melegséggel) Barátaim, kötelességünk az őszinteséget őszinteséggel viszonzni.

Helyeslés

(Büszkén) Azért vádoltam magam a tettel, hogy megfosszam a politikai színezetétől.

KORMÁNYZÓ Ebből semmit sem értek.

KOZAKOV Mert meg akartuk akadályozni, hogy a rendőrség intézkedéseket hozzon és házkutatásokat tartson, ugyanis mi itt mindnyájan olyan forradalmárok vagyunk, akik ide szöktek.

KORMÁNYZÓ Szentséges ég!

ALEXIS (nagyzolva) A rendőrség jó nagy fogást csinálhatott volna.

KORMÁNYZÓ (kitörve) Úristen, mekkora nagy számár vagyok! Hogy micsoda, de mekkora (Hangosan kezdés nyugodt hangon fejezi be, mikor észreveszi, hogy a forradalmárok bizalmatlanul tekintenek rá) — hogy — mekkora — nagy — számár vagyok, amiért nem vettem észre, hogy ti igazi forradalmárok vagytok.

KOZAKOV Kétkedik benne?

KORMÁNYZÓ (egyszerűen) Nem, a legkevésbé sem! (Megint kitörve) Hogy a mennydörgös mennykő csapjon belé, meg tudnám pofozni magam!

LENSZKIJ Barátaim, itt valami nincs rendben.

KORMÁNYZÓ (dühösen a szavába vág) Mi nincs rendben? Hol nincs rendben? Hogyhogy nincs rendben?

LENSZKIJ Akkor meg mit komédiázik itt nekünk?

KORMÁNYZÓ Azt hiszi, olyan jó számárnak lenni?

KOZAKOV Hogyhogy?

KORMÁNYZÓ (mentve magát) Nos hát, én fiatal diákoknak tartottalak benneteket, fel akartalak titeket lázítani, hogy csináljunk együtt forradalmat, erre kiderül, milyen rossz emberismerő vagyok. (Gyorsan) De nem baj. Annál jobb. Most egyesült erővel olyan forradalmat csinálunk, amelyet még nem látott a világ.

KOLJA (az utolsó szavak közben lépett be, lelkesen apjához rohan) Apa, te tényleg nyíltan át akarsz állni a forradalmárokhoz?

KORMÁNYZÓ Miért ne? Forradalmat akarunk most csinálni, hogy... hogy... mindnyájan együtt... és itt van, barátaim (Dernovot megfogva a vállánál), egy ember, akinek van benne gyakorlata, majd ő megmutatja nekünk, hogyan kell. Itt áll előttem a híres forradalmár, Lenszkij.

MIND (mereven) Micsoda?

LENSZKIJ (előlépve) Ez Lenszkij, a forradalmár?

KORMÁNYZÓ (lelkesen) Igen!

LENSZKIJ Először is Lenszkijt, mint az újságok megírták, tegnapelőtt kivégezték, másodszor pedig én vagyok Lenszkij.

KORMÁNYZÓ (Dernovhoz) Micsoda? Nem maga Lenszkij?

DERNOV (nyugodtan) Nem!

KORMÁNYZÓ Hát akkor kicsoda?

DERNOV (nyugodtan) Én Dernov tábornok vagyok, az új kormányzó.

KORMÁNYZÓ Szentséges ég!...

Mind kövé dermedve állnak

PAVLOV Mit jelentsen ez? Az új kormányzó! És Iván Habarovics?

DERNOV (nyugodtan) Ő, mint az imént hallhattátok, forradalmár, akár csak ti, és osztozni fog a sorsotokban.

KORMÁNYZÓ (jajveszékeltve) Mindenható Isten, most aztán benne vagyok a pácban. (Fölemelkedik, mondani akar valamit a védelmében, de ráeszmél, hogy akkor a forradalmárokat fordítaná maga ellen, és reményvesztetten visszahanyatlik a székbe, jajveszékeltve) Micsoda szerencsétlen flótás vagyok!

PAVLOV (erélyesen rászól) Iván Habarovics, ne jajgasson, ez nem méltó egy forradalmárhoz!

KORMÁNYZÓ (panaszosan) De hát...

PAVLOV Ne féljen! A haja szála sem fog meggörbülni!

KORMÁNYZÓ (panaszosan) De hát...

PAVLOV Mindnyájan kezeskedünk önért!

ALEXIS Mindhalálig önnel vagyunk.

Lelkes helyeslés

KORMÁNYZÓ (fölbátorodva) Igazán?...

PAVLOV Igen! (Dernovhoz) Ön pedig, uram, bizonyára tisztában van a helyzetével?!

DERNOV (mosolyogva) Hogyne, persze!

PAVLOV Mit szándékozik tenni?

DERNOV (mosolyogva) Mindnyájatokat lecsukatlak, beleértve a kormányzó urat is.

PAVLOV Ettől óvakodni fog.

DERNOV (a Titkárhoz, aki éppen belépett) Ön fog gondoskodni róla.

TITKÁR Igenis, excéllenciás uram! (El akar menni)

PAVLOV (rákiált mindkettőjükre) Itt maradnak, különben...

Dernov és a Titkár ijedten megáll, a Kormányzó is összeherezen

(Parancsoló hangon) Kezeket fel!

Dernov és a Titkár fölemelik a kezüket

Mi vagyunk fölényben, itt is és a városban is; önt meg a titkárt könnyűszerrel... (Mutatja, hogy mit tehetnének velük)... a kutya se ugatna maguk után, mi pedig mehetnénk a magunk útján, de nem ezt tesszük. Javaslok valamit önöknek, nem miattunk, hanem kizárólag Iván Habarovics miatt, akinek nyílt kiállítását mellettünk, forradalmárok mellett, szeretnénk megjutalmazni.

Lelkes egyetértés a többség körében

Hagyják őt békében elvonulni. Hagyjanak neki időt, hogy sértetlenül külföldre távozhasson.

KORMÁNYZÓ (lelkesen) Igen, igen, külföldre!

PAVLOV És cserébe kapnak közülünk négy forradalmárt... akit akarunk.

KORMÁNYZÓ (közbevágvá) Igen, akit csak akarnak!

KOLJA (felháborodva) Apám, képes lenni ezt elfogadni?

KORMÁNYZÓ Miért ne? Hiszen így megmaradok a pártnak!

PAVLOV (Dernovhoz) Nos, mit szól hozzá?

DERNOV Nincs más választásom.

PAVLOV (int nekik, hogy leengedhetik a kezüket) Akkor jó. Döntse el, kiket akar megtartani.

LENSZKIJ Barátaim, valamire készülünk, amiért nem vállalhatjuk a felelősséget.

KORMÁNYZÓ (megijed) Hogyhogy, már miért ne?

LENSZKIJ Barátaim, ilyet nem tehetünk. Nem mintha sajnálnám azt a négyet, akik itt maradnak, és akiket biztosan meg fognak ölni. Forradalmárok vagyunk, és mindenki a maga módján szolgálja a forradalmat. És kötelességünk az is, hogy egy olyan embert, mint a kormányzó, akár a vérünk árán is megmentsünk. De egyvalamiről nem feledkezhetünk meg közben, arról, hogy mi előnyösebb a jó ügy számára! Ehhez képest minden egyéb háttérbe szorul, és úgy gondolom, a jó ügy szempontjából előnyösebb, ha a kormányzóval együtt mindnyájan lecsukatjuk magunkat. (Általános izgalom)

KORMÁNYZÓ Ez megbolondult!

LENSZKIJ Hallgassatok meg, barátaim! Ha mi megmenekülünk, és négyen közülünk itt maradnak, ezzel az ügy nem nyer semmit. De ha pert indítanak ellenünk, nyilvános pert egy kormányzó ellen, aki forradalmár, az a legfelső körökben nagy hatást fog kelteni, és az egész nyilvánosságot fel fogja rázni. Bátorság és bizalom támad majd a forradalom iránt. Lám, a magas rangú hivatalnokok is hozzánk húznak, fogják mondani.

A forradalmárok részéről élénk helyeslés és nagy lelkesedés, míg tiltakozás a Kormányzó részéről, aki végül megint tanácstalanul magába roskad

Igen, mind lecsukatjuk magunkat!!

ALEXIS (lelkesülten visong) Még hozunk pár forradalmárt!

PAVLOV *(komolyan)* Nem szükséges. Mi, akik itt vagyunk, mindnyájan lecsukatjuk magunkat. Ennyi elég.
BALUKIN *(belép)* Távirat a titkár úrnak.

Mind felfigyelnek. A Titkár elolvassa a táviratot, közben a szeme se rebben

DERNOV Szolgálati?

TITKÁR Igen! A kormánytól.

DERNOV Mi van benne?

TITKÁR *(flegmán, álmosan)* Hogy azonnal tartóztassam le mindnyájukat.

Általános mozgolódás

DERNOV Engem is?

TITKÁR *(flegmán, álmosan)* Igen, mert előző állomáshelyére nagy pénzüsségeket utaltatott át a kormánnyal a forradalom leküzdése végett, és a pénzt a saját céljaira használta fel.

KORMÁNYZÓ *(kitörve)* Ő is? A disznó! És még ő akar letartóztatni engem?

TITKÁR *(flegmán, álmosan)* Nyugalmat kérek! Még az is benne van, hogy ideiglenesen vegyem át a kormányzás irányítását.

KORMÁNYZÓ Hál' istennek! Gratulálok, kedves barátom.

TITKÁR *(mint fent)* Köszönöm. *(Balukinhoz)* Fogalmazzon azonnal választ a kormánynak, mégpedig a következő szöveggel! Jegyezze: „Átveszem a kormányzást, Dernov tábornokot letartóztattam, azonkívül sikerült még egy veszedelmes terroristabandát is lefűlelnem.” *(Roppant barátságosan)* Nem igaz, uraim? Vagy nem az a kívánságuk, hogy börtönbe kerüljenek?

Enyhe, szinte tétova helyeslés a forradalmárok részéről

Tehát: „...terroristabandát is lefűlelnem, élén az előző kormányzóval, Iván Habaroviccsal.”

KORMÁNYZÓ De hát ez ostobaság!

TITKÁR *(nem zavartatja magát, álmos hangon, mint eddig)* Tehát a kormányzóval az élén.

KORMÁNYZÓ Ezt maga mondja? Mikor pontosan ismeri az egész tényállást?

TITKÁR *(mint fent)* ... az élén. Ez utóbbinál — kérem, jegyezze — annyira túlteng a rebellis elem... *(Álmosan ismételve)* a rebellis elem, hogy merényletet követett el önmaga ellen.

Függöny